

James Scott

James Scott
James Scott
James Scott
James Scott

James Scott
The Europeans
Linn

Ja. Scott

1 March 1st

1763

Ja. Scott

Hugh Scott

How Hon

Ja. Scott Hugh

Hugh

Hugh

Let

James Scott is a fool
he speaks nonsense.

EUTROPII
Historiæ Romanæ
BREVIARIUM,

A B

Urbe condita usque ad *Valentinianum*
& *Valentem Augustos*: Ex recen-
sione & cum NOTULIS TAN.
FABRI.

U T E T

Sexti Aurelii Victoris

D E

VIRIS ILLUSTRIBUS
LIBER.

In usum SCHOLARUM.

Editio decima prioribus emendatior.

E D I N B U R G I :

Apud J. WOOD, et Soc.

M DCC LX.

E. T. R. O. P. A. I.

THE NATIONAL LIBRARY OF SCOTLAND

BREVARIUM

AD

The original above of the
The National Library of Scotland
The National Library of Scotland
The National Library of Scotland
The National Library of Scotland

ET

Sexu Nuclei Victoris

DE

Vires Illustratus

LIBER.

In the National Library

Library of the National Library of Scotland

THE NATIONAL LIBRARY OF SCOTLAND

1000

1000

1951

D E
E U T R O P I O
T E S T I M O N I A.
E L I A S V I N E T A S.

Eutropius *res Romanas ab Urbe condita ad suam usque ætatem brevissime explicuit, quo sic Valentem, qui omnium literarum ignarus ad imperium pervenisset, ad superiorum ducum principumque Romanorum res gestas percurrendas alliceret.*

G E R. J O. V Ò S S I U S.

Stylum si species [Eutropii] parum est concinnus; sed hoc ætati, qua vixit, tribuamus. Res vero ipsas compendio satis commode constrinxit. Sane quanti a Græcis fieri soleat, vel argumento illud erit, quod Capito historicus Lycius [ut et Pæanius] epitomes Eutropii metaphrasin scripserint.

C A R O L U S S I G O N I U S.

Flavius Eutropius sub Valentiniano majore vixit: minus quidem elegans; sed cum ex Livio et Sallustio res, nobis nunc ignotas, decerpserit, et omnem historiam Romanam breviter ab U. C. usque ad Juliani Prin-

*cipis mortem libris decem persequatur, magni
a nobis fieri debet.*

BALTHASAR BONIFACIUS.

Militavit Eutropius sub Juliano parabata
ac desertore, librumque suum dedica-
vit Valenti. Nec satis liquet, cujus ille fu-
erit religionis; quippe qui in colliminio tene-
brarum ac lucis constitutus, nec Paganorum
ritus probaret, nec Christo tamen dedisset no-
men. Sophistam Italum vocat Suidas, eo-
demque nomine censetur in originibus Constan-
tinopolitanis. Stylum ejus improbat Vossius,
ut parum concinnum; fatetur tamen, res
ipsas compendio satis commode ab Eutropio
constrictas. Doctissimum fuisse Eutropium,
et multa eloquentia scripsisse putat Jacobus
Philippus, Antiquum historiographum appel-
lat Hincmarus Rhemenfis. At Sconbovius
non eum inter antiquos recenset; sed licet
scripsit posterius, neque tamen, inquit, minor
eloquentia, et judicio etiam superioribus fuit
eminentior. Sane quanti eum Græci fece-
rint, vel argumento illud erit; quod Capito,
et Pæanius, Eutropiani compendii metaphra-
sin Græce scripserint. Dux sunt autem om-
nino res, quæ famam, et gloriam scriptoribus
conciliare soleant, si in alienas transferantur
linguas, sique interpretationibus illustrentur.

DOMINO
VALENTI,
GOTHICO,

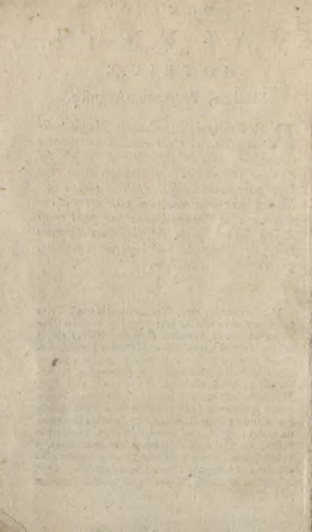
Maximo, Perpetuo, Augusto.

Res Romanas, ex voluntate Mansuetudinis tuæ, ab Urbe condita ad nostram memoriam, quæ in negotiis vel bellicis vel civilibus eminebant, per ordinem temporum brevi narratione collegi, strictim additis etiam iis, quæ in Principum vita egregia existiterunt; ut Tranquillitatis tuæ possit mens divina letari, prius se illustrium virorum facta in administrando imperio sequutam, quam cognosceret lectione.

A 3

EU-

Mansuetudinis; mox, Tranquillitatis tuæ] Ut ea tempestate vera illa Romani sanguinis nobilitas pene exaruerat, ita et sermonem Latinum inaccesserat turpis illa Barbaries et vere Gothica, quæ postea invaluit magis, ut cum ad principes scriberent, eos, Serenitatis, Tranquillitatis, Mansuetudinis, Clementiæ, Numinis denique et Æternitatis, &c. titulo cobonestarent, Ex eodem fonte manarunt, quæ hodieque vigent, et cum honore personarum (nam piaculum sit, nisi ita loquaris Excellentia vestra, Celsitudo, Eminentia, Reverentia vestra; et ne quid ineptiarum absit, Dominatio vestra, quo nihil apud finitimos nostros frequentius, si vel agasonem aliquem aut sulfuratorum prepolant alloquantur; et tamen, O seclum insipiens! Nino, Cyro, Alexandro, et Carolo Magno hujus nominis ferculum satis esset.

EUTROPII

Historiæ Romanæ Breviarium.

LIBER I.

Romanum imperium, quo neque ab exordio ullum ferè minus, neque incrementis toto orbe amplius humana potest memoria recordari, a ROMULO exordium habet; qui Vestales virgines filius, & (quantum putatus) est Martis, cum Remo fratre, uno partu editus est. Is cum inter pastores latrocinaretur, octodecim annos natus, urbem exiguam in Palatino monte constituit, XI. Kal. Maii, Olympiadis sextæ anno tertio: post Troiæ excidium, ut qui plurimum minimumque tradunt, trecentesimo nonagesimo quarto.

Conditâ civitate, quam ex nomine suo Romam vocavit, hæc ferè egit. Multitudinem finitimorum in civitatem recepit: centum ex senioribus elegit; quorum consilio omnia ageret; quos Senatores nominavit propter senectutem. Tunc, cum uxores ipse & populus non haberent, invitavit ad spectaculum ludorum vicinas urbis Romæ nationes, atque earum virgines rapuit. Commotis bellis propter raptarum

A.U. 3
in

Urbem exiguam] *Intellige Romam quadratam.*

Olympiadis sextæ anno tertio] *Id est, paulo plusve minus ante Christum natum DCCLII. alii hoc referunt ad annum I. Olympiadis vii.*

Post Troiæ excidium---trecentesimo nonagesimo quarto] *Error est. Nam numerus aliquot decadibus amplior esse debet. Sed prisca illa tempora subtiliter & exakte constitui non semper possunt; quod et Eutropius obsecisse videtur, qui dicat [ut qui plurimum minimumque tradunt] sunt enim qui plures, sunt etiam qui pauciores, &c.*

- 4 injuriam, Cæminenses vicit, Antemnates, Crustumini-
 7 nos, Sabinos, Fidenates, Veientes (hæc omnia oppi-
 29 da urbem cingunt :) Et eum orta subito tempestate
 37 non comparuisset, anno regni trigesimo septimo, ad
 deos transisse creditus, consecratus est. Deinde Ro-
 mæ per quinos dies Senatores imperaverunt ; & his
 regnantibus annus unus completus est.
- 38 Postea Numa Pompilius rex creatus est : qui bel-
 lum nullum quidem gessit, sed non minus civitati
 quam Romulus profuit. Nam & leges Romanis,
 moresque constituit ; qui consuetudine præliorum jam
 latrones ac semibarbari putabantur. Annum descri-
 psit in X. menses, prius sine aliqua computatione con-
 fusum : & infinita Romæ sacra ac templa constituit.
 Morbo decessit quadragesimo tertio imperii anno.
- 31 Huic successit Tullus Hostilius. Hic bella repa-
 ravit, Albanos vicit, qui ab Urbe Roma XII. millia-
 rio sunt : Veientes & Fidenates, quorum alii sexto
 milliario absunt ab urbe Romana, alii octavo deci-
 mo, bello superavit. Urbem ampliavit, adjecto Cæ-
 lio monte. Cum triginta duobus annis regnasset sul-
 mine ictus, cum domo sua arsit.
- 113 Post hunc Ancus Marcius, Numæ ex filia nepos,
 suscepit imperium. Contra Latinos dimicavit : A-
 ventinum montem civitati adjecit, & Janiculum : O-
 stiam civitatem supra mare sexto decimo milliario
 126 ab Urbe Roma condidit, vigesimo quarto anno im-
 perii morbo periit.
- 137 Deinde regnum Priscus Tarquinius accepit. Hic
 numerum Senatorum duplicavit ; Circum Romæ ædi-
 ficavit ; ludos Romanos instituit, qui ad nostram me-
 moriam

*Leges Romulustamen civibus suis leges posuerat ; sed
 illa fere omnes eo tantum spectabant, ut Romani pleno
 sinu manubias domum repotarent ; modo bellatores, præ-
 liatoresque strenui forent, bene erat : Sed, si verum ag-
 noscere volumus, proprium id unius Numa decus est.
 Virgil. de illo.*

Primus qui legibus Urbem
 Fundabat, Curibus parvis, & paupere terrâ
 Missus in ipm, erium magnum.

moriam permanent. Vicit idem etiam Sabinos; & non parum agrorum, sublatum iisdem, urbis Romæ territorio adjunxit; primusque triumphans Urbem intravit: muros fecit, & cloacas: Capitolium inchoavit. Trigésimo octavo imperii anno per Anci filios occisus est, regis ejus cui ipse successerat.

Post hunc Servius Tullius suscepit imperium, genitus ex nobili fœmina, captivâ tamen, et famula. Hic quoque Sabinos subegit: montes tres, Quirinalem, Viminalem, Esquilinum, Urbi adjunxit; fossas circum murum duxit. Primus omnium censum ordinavit, qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat. Sub eo Roma, omnibus in censum delatis, habuit capitum LXXXIV millia civium Romanorum, cum his qui in agris erant. Occisus est XLV. imperii anno, scelere generi sui Tarquinii Superbi, filii ejus regis cui ipse successerat; & filia suæ, quam Tarquinius habebat uxorem.

Lucius Tarquinius Superbus, septimus atque ultimus regum, Volscos, (quæ gens ad Campaniam euntibus non longè ab Urbe est) vicit; Gabios civitatem, & Sueffam Pometiam subegit; cum Tusci pacem fecit; & templum Jovi in Capitolio ædificavit. Postea Ardeam oppugnans, in octavo decimo millisario ab Urbe positam civitatem, imperium perdidit. Nam cum filius ejus, & ipse Tarquinius junior, nobilissimam fœminam Lucretiam, eandemque pudicissimam, Collatini uxorem, stuprasset, eaque de injuria marito, & patri, & amicis quæsta fuisset, in omnium conspectu se occidit. Propter quam causam Brutus parens, & ipse

Cloacas] *Opus vere regium, in quo naves grandiores ultro citroque libero cursu commicere poterant. Bene illas descripsit Vigenereus ad Livium.*

Capitolium inchoavit] *Notandum. Error enim mox occurret, ubi de Superbo legitur: Templum in Capitolio ædificavit; corrige, exædificavit, id est, plane absolvit.*

Brutus parens et ipse Collatinus] *Sic scribe, addita virgula, Brutus, parens, et ipse Collatinus; atque ita tres erunt; qui autem parens dicitur, ille est Spurius Lucretius Tricipitinus.*

ipse Collatinus populum concitavit et Tarquinio ademit imperium. Mox exercitus quoque eum, qui civitatem Ardeam cum ipso rege oppugnabat, reliquit: veniensque ad Urbem rex portis clausis exclusus est. Cumque imperasset annos viginti quinque, cum uxore et liberis suis fugit. Ita Romae regnatum est per septem reges annis ducentis quadraginta tribus, cum adhuc Roma, ubi plurimum, vix usque ad quintum decimum milliarium possideret.

244

Hinc Consules cœpere pro uno rege duo hac causâ creari: ut, si unus malus esse voluisset, alter eum, habens potestatem similem, coerceret. Et placuit, ne imperium longius quam annum unum haberent, ne per diuturnitatem potestatis insolentiores redderentur, sed civiles semper essent, qui se post annum scirent futuros esse privatos. Fuerunt igitur anno primo, expulsis regibus, Consules Lucius Junius Brutus, qui maxime egerat, ut Tarquinius pelleretur, & Tarquinius Collatinus, maritus Lucretiæ. Sed Tarquinio Collatino statim sublato dignitas est: placuerat enim, ne quisquam in Urbe maneret, qui Tarquinius vocaretur. Ergo, accepto omni patrimonio suo, ex urbe migravit; & loco ipsius factus est Valerius Publicola Consul. Commovit tamen bellum urbi Romæ rex Tarquinius, qui fuerat expulsus: & collectis multis gentibus, ut in regnum posset restitui, dimicavit.

In prima pugna Brutus Consul, & Aruns Tarquini filius, invicem se occiderent. Romani tamen ex ea pugna victores recesserunt. Brutum Romanæ matronæ, defensorem pudicitiae suae, quasi communem patrem,

Civiles semper essent} *Civilis, et civilitas, non est id quod Gallicè sonat. Princeps civilis est, qui non tyrannus, non ferox, non impotens est: Contra, incivilis ille dicitur, qui cives & populos suos pro bellis habet, &c. quales olim Caligula, Nero, Domitianus, & alia id genus seculi sui debonestamenta, pestes, Alastores: Civilis autem princeps est, in quo Vespasianum, Titum, & M. Aurelium Antonium agnoscas rara seges.*

patrem per annum luxerunt. Valerius Publicola Spurium Lucretium Tricipitinum collegam sibi fecit, Lucretiæ patrem : quo morbo mortuo, iterum Horatium Pulvillum collegam sibi sumpsit. Ita primus annus quinque Cōsules habuit : cum Tarquinius Collatinus Urbe cessisset propter nomen, Brutus prælio periisset, Sp. Lucretius morbo mortuus esset.

Secundo quoque anno iterum Tarquinius, ut reciperetur in regnum, bellum Romanis intulit, auxilium ei ferente Porsennâ Tusciæ rege : et Romam penè cepit. Verum tum quoque victus est. Tertio anno post reges exactos, Tarquinius, cum suscipi non posset in regnum, neque ei Porsenna, qui pacem cum Romanis fecerat, auxilium præstaret, Tusculum se contulit, quæ civitas non longè ab Urbe est : atque ibi per quatuordecim annis privatus cum uxore consenuit. Quarto anno post reges exactos, cum Sabini Romanis bellum intulissent, victi sunt ; et de his est triumphatum. Quinto anno, Lucius Valerius ille Bruti collega, et quartum Consul, fataliter mortuus est ; adeo pauper, ut, collatis à populo nummis, sumptum habuerit sepulturæ ; quem matronæ, sicut Brutum, annum luxerunt.

Nono anno post reges exactos, cum gener Tarquinii, ad injuriam socii vindicandum, ingentem collegisset exercitum, nova Romæ dignitas est creata, quæ Dictatura appellatur, major quàm Consularis. Eodem anno etiam Magister equitum factus est ; qui Dictatori obsequeretur. Neque quidquam similius potest dici, quàm dictatura antiqua, huic imperii potestati, quam nunc Tranquillitas vestra habet ; maxime cum Augustus quoque Octavianus, de quo post

Collatis a populo nummis sumptum habuerit sepulturæ] Hoc exemplum admanet ut alios moneam, quoties tale aliquid in veteribus historiis legitur. (Exempla autem pene infinita sunt) id non inopie, sed honoris causa factum fuisse arbitror, ut scilicet viri magni de publico tumularentur ; quasi patria parentes. Id vulgo dicitur publicè sepeliri, id est ; ex arario.

ea dicemus, & ante eum Calus Cæsar, sub Dictaturæ nomine atque honore regnaverint. Dictator autem Romæ primus fuit Lartius: Magister Equitum primus Spurius Cassius.

259 Sexto decimo anno post reges exactos, seditionem populus Romæ fecit, tanquam à Senatu atque Consulibus premeretur. Tum & ipse sibi Tribunos plebis, quasi proprios iudices et defensores creavit; per quos contra Senatum et Consules tutus esse posset.

Sequenti anno Volsci contra Romanos bellum reparaverunt: & victi acie, etiam Coriolos civitatem, quam habebant optimam, perdididerunt.

Octavo decimo anno postquam reges ejeti erant, expulsus ex Urbe Quintus Marcius dux Romanorum, qui Coriolos ceperat, Volscorum civitatem, ad ipsos Volscos contendit iratus, et auxilia contra Romanos accepit, Romanosque sæpe vicit: usque ad quintum milliarium Urbis accessit, oppugnaturus etiam patriam, legatis, qui pacem petebant, repudiatis; nisi ad eum mater Veturia & uxor Volturnia ex Urbe venissent: quarum fletu & deprecatione superatus, removit exercitum. Atque hic secundus post Tarquinius fuit, qui dux contra patriam suam esset.

274 Cæsonè Fabio & Tito Virginio Consulibus, trecenti nobiles homines, qui ex Fabia familia erant, contra Veientes bellum soli susceperunt, promittentes Senatui et populo per se omne certamen implendum. Itaque profecti omnes nobiles, et qui singuli magnorum exercituum duces esse deberent, in prælio conciderunt. Unus omnino superfuit ex tanta familia, qui propter ætatem puerilem duci non potuerat ad pugnam. Post hæc census in Urbe habitus est, & inventa sunt civium capitum CXIX. millia.

Se-

Ex Fabia familia] *Qui ita loquuntur, errant. Dicendum enim fuit, ex gente non ex familia. Ita tamen e veteribus multi, fateor: sed illi melius poterant.*

Unus omnino] *Hoc etiamsi ab aliis omnibus sapius positum fuerit, falsum est tamen.*

Sequenti anno, cum in Algido monte, ab Urbe duodecimo ferme milliario, Romanus obsideretur exercitus, Lucius Quintius Cincinnatus Dictator est factus: qui agrum quatuor jugerum possidens, manibus suis colebat. Is cum in opere & araps esset inventus, sudore deterfo, togam Prætextam accipit, & cæsis hostibus, liberavit exercitum.

Anno CCC. & altero ab Urbe condita, imperium consulare cessavit, & pro duobus Consulibus decem facti sunt, qui summam potestatem haberent, Decemviri nominati. Sed cum primo anno bene egissent, secundo unus ex iis Appius Claudius, Virginii ejusdem, qui honestis jam stipendiis contra Latinos in monte Algido militabat, filiam virginem corrumpere voluit: quam pater occidit, ne stuprum à Decemviro sustineret; & regressus ad milites, movit tumultum. Sublata est Decemviris potestas, ipsique damnati sunt.

Anno trecentesimo decimo quinto ab Urbe condita, Fidenates contra Romanos rebellaverunt. Auxilium præstabant his Vejentes, & rex Vejentium Tolumnius: quæ ambæ civitates tam vicinæ Urbî sunt, ut Fidenæ VI. Vejentes XVIII. milliario absint. Conjunxerunt se his & Volsci; sed Mamercus Amilio Dictatore & L. Quintio Cincinnato Magistro Equitum victi, etiam regem perdidit: Fidenæ captæ & excisæ. Post XX. inde annos, Vejentani rebellaverunt. Dictator contra ipsos missus est Furius Camillus, qui primum eos vicit acie; mox etiam civitatem diu obsidens cepit, antiquissimam Italiæque ditissimam. Post eam cepit & Faliscos, non nimis nobilem civitatem; sed commota est ei invidia, quasi prædam male divisisset; damnatusque ob eam causam, & expulsus civitate est.

B

Sta-

Honestis jam stipendiis] *Lege tum, non jam.*

Faliscos] *Quidquid dicant quidam e veteribus, Falisci non urbem significat sed populum. Urbs dicebatur Falciæ, seu Falærii, unde Falerisci, unde Falisci.*

Statim Galli Senones ad Urbem venerunt, & victos Romanos XI. milliario ab Urbe Roma, apud flumen Alliam secuti, etiam Urbem occupaverunt; neque defendi quidquam, nisi Capitolium, potuit: quod cum diu obsedissent, & jam Romani fame laborarent, à Camillo, qui in vicina civitate exulabat, Gallis superventum est, gravissimeque victi sunt. Postea tamen, accepto etiam auro, ne Capitolium obsiderent, recesserunt: sed secutus eos Camillus, ita cecidit, ut & aurum, quod his datum fuerat, & omnia, quæ ceperant, militaria signa, revocaret. Ita tertium triumphans Urbem ingressus est, & appellatus secundus Romulus, quasi & ipse patriæ conditor.

LIBER II.

ANNO CCCLXV. ab Urbe condita, post captam autem primo, dignitates mutatae sunt, & pro duobus Consulibus facti Tribuni Militares consulari potestate. Hinc jam coepit Romana res crescere. Nam Camillus eo anno Volscorum civitatem, quæ per LXX. annos bellum gesserat, vicit; & Aequorum urbem, & Sutrinorum: atque omnes, deletis eorum exercitibus, occupavit, & tres simul triumphos egit.

Titus etiam Quintius Cincinnatus Praenestinos, qui usque ad urbis Romae portas bello venerant, persecutus, ad flumen Alliam vicit; & civitates, quæ sub ipsis agebant, Romanis adjunxit; ipsum Praeneste aggressus, in deditionem accepit: quæ omnia ab eo gesta sunt viginti diebus, triumphusque ipsi decretus.

Verum dignitas Tribunorum militarium non diu perseveravit. Nam post aliquantum nullos placuit fieri: & quadriennium ita in Urbe fluxit, ut potestates ibi majores non essent. Resumerunt tamen Tribuni militares consulari potestate iterum dignitatem, & triennio perseveraverunt. Rursus Consules facti.

Lucio

Lucio Genucio, & Quinto Servilio Consulibus mortuus est Camillus: honor ei secundus post Romulum delatus est.

Titus Quintius Dictator adversus Gallos, qui in Italiam venerant, missus est. Hi ab Urbe quarto milliaro trans Anienem fluvium confederant. Nobilissimus de Senatoribus Titus Manlius, provocantem Gallum, ad singulare certamen progressus occidit: & sublato torquæ aureo, colloque suo imposito, in perpetuum Torquati sibi & posteris cognomen accepit. Galli fugati sunt: mox per Caium Sulpicium Dictatorem etiam victi. Non multo post a Caio Marcio Tusci victi sunt; VIII. millia captivorum ex his in triumphum ducti. 417

Census iterum habitus est; & cum Latini, qui à Romanis subacti erant, milites præstare nollent, ex Romanis tantum tirones lecti sunt, factæque legiones decem: qui modus sexaginta, vel amplius, armatorum millia efficiebat. Parvis adhuc Romanis rebus, tanta tamen in re militari virtus erat. Quæ cum profectæ essent adversus Gallos, duce Lucio Furio, quidam ex Gallis unum è Romanis, qui esset optimus, provocavit. Tum se Marcus Valerius Tribunus Militum obtulit: & cum processisset armatus, corvus ei supra dextrum brachium sedit; mox commissâ adversus Gallum pugnâ, idem corvus alis & unguibus Galli oculos verberavit, ne rectum posset adspicere: ita ut à Tribuno Valerio interfectus, non solum victoriâ ei, sed etiam nomen dederit: nam postea idem Corvinus est dictus, ac propter hoc meritum, annorum trium & viginti, Consul est factus.

Latini, qui noluerant milites dare, hoc quoque à Romanis exigere cœperunt, ut unus Consul, ex eorum, alter, ex Romanorum populo crearetur. Quod cum esset negatum, bellum contra eos susceptum est, & ingenti pugnâ superati sunt: ac de his perdomitis

B 2

tri-

Factæque legiones decem, &c.] *Fallitur. Nondum enim ea tempestate legio Romana sex hominum millibus eo: habet.*

triumphatum est. Statuae Consulibus, ob meritum victoriae, in Rostris positae sunt.

Jam Romani potentes esse cœperunt; bellum enim in centesimo & tricesimo fere milliario ab Urbe apud Samnites gerebatur, qui medii sunt inter Picenum, Campaniam & Apulliam. L. Papirius Cursor cum honore Dictatoris ad id bellum profectus est: qui, cum Romam redisset, Q. Fabio Maximo magistro equitum, quem apud exercitum reliquit, praecepit, ne se absente pugnaret. Ille, occasione reperta, felicissimè dimicavit, & Samnites delevit: ob quam rem à Dictatore capitis damnatus, quod se vetante pugnasset, ingenti favore militum & populi liberatus est: tantâ Papirio seditione commotâ, ut penè ipse interficeretur.

Postea Samnites Romanos, Tito Viturio & Spurio Posthumio Consulibus, ingenti dedecore vicerunt, & sub jugam miserunt. Pax tamen à Senatu & populo soluta est, quae cum ipsis propter necessitatem facta fuerat. Postea Samnites victi sunt a L. Papirio Consule: septem millia eorum sub jugam missa, Papirius de Samnitibus triumphavit. Eo tempore Appius Claudius Censor aquam Claudiam induxit, & viam Appiam stravit. Samnites, reparato bello, Q. Fabium Maximum vicerunt, tribus millibus hominum occisis. Postea cum pater ei Fabius Maximus legatus fuisset, et Samnites vicit, & plurima eorum oppida cepit. Deinde P. Cornelius Rufinus, Manius Curius Dentatus, ambo Consules, contra Samnites missi, ingentibus praeliis eos confecere. Tum bellum cum Samnitibus per annos XLIX. actum sustulerunt; neque ullus hostis fuit intra Italiam, qui Romanam virtutem magis fatigaverit.

Interjectis aliquot annis, iterum se Gallorum copiae, contra Romanos, Tuscis Samnitibusque junxerunt: sed cum Romam tenderent, à Cn. Cornelio Dolabella Consule deletae sunt.

Eodem tempore Tarentinis, qui jam in ultima Italia sunt, bellum indictum est; quia legatis Romanorum

manorum injuriam fecissent. Hi Pyrrhum Epiri regem contra Romanos in auxilium poposcerunt, qui ex genere Achillis originem trahebat; is mox ad Italiam venit, tumque primùm Romani cum transmarino hoste dimicaverunt. Missus est contra eum Consul P. Valerius Levinus; qui cum exploratores Pyrrhi cepisset, jussit eos per castra duci, ostendi omnem exercitum, tumque dimitti, ut renunciarent Pyrrho, quaecunque à Romanis agerentur: Commissâ mox pugna, cum jam Pyrrhus fugeret, elephantorum auxilio vicit: quos incognitos Romani expaverunt; sed nox prælio finem dedit. Levinus tamen per noctem fugit, Pyrrhus Romanos mille octingentos cepit, eosque summo honore tractavit; occisos sepelivit, Quos cum adverso vulnere & truci vultu, etiam mortuos jacere vidisset, tulisse ad cælum manus dicitur, cum hac voce: Setotius orbis dominum esse potuisse, si tales sibi milites contigissent.

Postea Pyrrhus, junctis sibi Samnitibus, Lucanis, Bruttiiisque, Romam perrexit; omnia ferro ignique vastavit. Campaniam depopulatus est; atque ad Praeneste venit, millario ab Urbe octavo decimo. Mox terrore exercitûs, qui cum Consule sequebatur, in Campanium se recepit. Legati ad Pyrrhum de reddendis captivis missi, ab eo honorificè suscepti sunt: captivos sine pretio Romam misit. Unum ex legatis Romanorum Fabricium sic admiratus est, ut, cum eum pauperem esse cognovisset, quartâ parte rogni promissâ, sollicitare voluerit, ut ad se transfret; contemptusque à Fabricio est. Quare cum Pyrrhus ingenti Romanorum admiratione teneretur, legatum misit, qui pacem aequis conditionibus peteret, præcipuum virum Cineam nomine; ita ut Pyrrhus partem Italiae, quam jam armis occupaverat, obtineret.

Pax displicuit; remanatumque Pyrrho à Senatu est, cum cura Romanis, nisi ex Italia recessisset, pacem habere non posse. Tum Romani jusserunt captivos omnes, quos Pyrrhus reddiderat, infames haberi, qui se armis defendere potuissent; nec ante

eos ad veterem statum reverti, quam sibi notorum hostium occisorum spolia retulissent. Ita legatus Pyrrhi reversus est: à quo cum quæreret Pyrrhus, qualem Romam comperisset; Cineas dixit, regum se patriam vidisse: scilicet tales illic fere omnes, qualis unus Pyrrhus apud Epirum & reliquam Græciam putaretur. Missi sunt contra Pyrrhum duces P. Sulpicius & Decius Mus Consules. Certamine commisso, Pyrrhus vulneratus est, elephanti interfecti, XX. millia cæsa hostium, & ex Romanis tantum quinque millia. Pyrrhus fugatus.

Intejecto anno, contra Pyrrhum Fabricius est missus; qui prius inter legatos sollicitari non potuerat, quartâ parte regni promissâ. Tum cum vicina castra ipse & rex haberent, medicus Pyrrhi ad eum nocte venit, promittens veneno Pyrrhum occisurum, si sibi aliquid polliceretur; quem Fabricius vincitum reduci iussit ad dominum, Pyrrhoque dici quæ contra caput ejus medicus spondidisset. Tunc rex admiratus eum, dixisse fertur: Ille est Fabricius, qui difficilius eb honestate quam sol à cursu suo averti potest. Tum rex ad Siciliam profectus est. Fabricius, victis Samnitibus & Lucanis, triumphavit. Consules deinde Manius Curius Dentatus, & Cornelius Lentulus adversum Pyrrhum missi sunt. Curius contra eum pugnavit, exercitum ejus cecidit: ipsum Tarentum fugavit, castra cepit. Eâ die cæsa sunt hostium XXIII. millia; Curius Dentatus in consulatu triumphavit. 477 Primus Romam elephantes quatuor duxit. Pyrrhus etiâ à Tarento mox recessit, & apud Argos, Græciæ civitatem, occisus est.

Caio Fabio Lucino, C. Claudio Canina Consulibus, anno Urbis conditæ CCCCLXI, legati Alexandrini, à Ptolemaeo missi, Romam venere: & à Romanis amicitiam, quam petierunt, obtinuerunt.

Quinto Ogulnio, C. Fabio Pictore Consulibus, Picentes bellum commovere; & ab insequentibus Consulibus Publ. Sempronio, Appio Claudio victi sunt; & de his triumphatum est. Conditæ à Ro-

manis civitates, Ariminum in Gallia, & Beneventum in Samnio.

Marco Attilio Regulo, Lucio Junio Libone Consulibus, Salentinis in Apulia bellum indictum est: captique sunt cum civitate simul Irundusini, & de his triumphatum est.

Anno CCCCLXXVII. cum jam clarum urbis Romæ nomen esset, arma tamen extra Italiam mota non fuerant. Ut igitur cognosceretur, quæ copiæ Romanorum essent, census est habitus: inventa sunt civium capita CCXCII. millia CCCXXXIII. quantum à condita Urbe nunquam bella cessassent. Et contra Afros bellum susceptum est primum, Appio Claudio, Quinto Fulvio Consulibus. In Sicilia contra eos pugnatum est; & Appius Claudius de Afris & rege Siciliæ Hierone triumphavit.

Insequenti anno, Valerio Marco & Otacilio Consulibus, in Sicilia à Romanis res magnæ gestæ sunt. Taurominitani, Catanenses, & præterea quinquaginta civitates in fidem acceptæ sunt. Tertio anno in Sicilia contra Hieronem regem Siculorum bellum paratum est. Is cum omni nobilitate Syracusanorum, pacem à Romanis impetravit, deditque argenti talenta ducenta. Afri in Sicilia victi sunt, & de his secundò Romæ triumphatum est.

Quinto anno belli Punici, quod contra Afros geratur, primum Romani, Caio Duillio & Cneo Cornelio Asino Consulibus, in mari dimicaverunt, paratis navibus rostratis, quas Liburnas vocant. Consul Cornelius fraude deceptus est. Duillius, contumisso prælio, Carthaginiensium ducentem vicit, XXXI. naves cepit, quatuordecim merfit, octo millia hostium cepit, tria millia occidit; neque ulla victoria Romanis gratior fuit, quod invicti terrâ, jam etiam mari plurimum possent. Caio Aquilio Floro, Lucio Scipione Consulibus, Scipio Corsicam & Sardiniam vastavit, multa millia inde captivorum abduxit, triumphum egit.

L. Manlio Volsone, M. Attilio Regulo Consulibus, bellum in Africam translatum est: contra Hamilcarem, Carthaginensium ducem, in mari pugnatum, victusque est; nam, perditis LXXIV. navibus, retro se recepit: Romani XXII. amiserunt: sed cum in Africam transissent, primam Clypeam Africae civitatem in deditionem acceperunt. Consules usque ad Carthaginem processerunt: multisque vastatis oppidis, Manlius victor Romam rediit, & XXVII. millia captivorum reduxit. Attilius Regulus in Africa remansit. Is contra Afros Aciem instruxit: contra tres Carthaginensium ducis dimicans, victor fuit: XVIII. millia hostium cecidit, quinque millia cum XVIII. elephantis cepit: septuaginta quatuor civitates in fidem accepit. Tum victi Carthaginenses pacem à Romanis petierunt: quam cum Regulus nollet nisi durissimis conditionibus dare, Afri auxilium à Lacedæmoniis petierunt: & duce Xantippo, qui à Lacedæmoniis missus fuerat, Romanorum dux Regulus victus est ultimâ pernicie: nam duo millia hominum tantum ex omni Romano exercitu remanserunt, quindecim millia cum Imperatore Regulo capta sunt, XXX. millia occisa, Regulus ipse in catenas coniectus.

Marco Æmilio Paulo, Servio Fulvio Nobiliore Consulibus, ambo Consules Romani ad Africam profecti sunt, cum trecentarum navium classe Clypeam petunt, & contra Carthaginenses venerunt; primum Afros navali certamine superant. Æmilius Consul centum & quatuor naves hostium demersit: triginta cum pugnatoribus cepit, quindecim millia hostium aut occidit, aut cepit; militem suum ingenti prædâ ditavit: & subacta Africa tum fuisset, nisi tanta fames fuisset, ut diutius expectare exercitus non posset. Consules cum victrici classe redeuntes, circa Siciliam naufragium passi sunt: & tanta tempestas fuit, ut ex quadringentis sexaginta quatuor navibus, octoginta servari vix potuerint: neque aliò tempore tanta maritima tempestas audita est.

est. Romani tamen statim ducentas naves reparaverunt, neque in aliquo animus his infractus fuit.

Cneius Servilius Gæpio & C. Sempronius Blæsus Consules, cum ducentis sexaginta navibus ad Africam profecti sunt: aliquot civitates ceperunt: prædam ingentem reducentes naufragium passi sunt. Itaque cum continuæ calamitates Romanis displicerent, decrevit Senatus, ut a maritimis præliis recederetur, & tantum sexaginta navis ad præsidium Italiæ salvæ essent.

Lucio Ceclio Metello, Caio Fúrlo Pacillo Consulibus, Metellus in Sicilia Afrorum ducem cum CXXX. elephantis, & magnis copiis venientem, superavit, XX. millia hostium occidit, sex & XX. elephantos cepit, reliquos errantes per Numidas, quos in auxilium habebat, collegit, & Romam deduxit ingenti pompâ, cum CXXX. elephantorum numero omnia itinera completeret. Post hæc mala Carthaginienses regulum ducem, quem ceperant, petierunt, ut Romam proficisceretur, & pacem à Romanis obtineret, ac permutationem captivorum faceret.

Ille Romam cum venisset, inductus in Senatum, nihil quasi Romanus egit; dixitque se ex illa die, quâ in potestatem Afrorum venisset, Romanum esse desisse. Itaque & uxorem a complexu removit, & Romanis suavit, ne pax cum Pœnis fieret: illos enim fractos tot casibus, spem nullam habere: se tanti non esse, ut tot millia captivorum propter unum se et senem, et paucos, qui ex Romanis capti fuerant, sederentur. Itaque obtinuit: Nam Afros pacem petentes nullus admisit: ipse Carthaginem rediit; offerentibusque Romanis, ut eum Romæ tenerent, negavit se in ea urbe mansurum, in qua, postquam Afris servicrat, dignitatem honesti civis habere non posset. Regressus igitur ad Africam, omnibus suppliciis extinctus est.

P.

Romanum esse desisse] Capitis certe diminutionem passus erat, de qua et ejus speciebus vide præter ceteros Sigonium.

P. Claudio Pulchro, C. Junio Consulibus Claudio contra aspiciam pugnavit, & à Carthaginienſibus victus eſt. Nam ex ducentis & viginti navibus, cum triginta fugit. XC. cum pugnatoribus captæ ſunt; demerſæ cæteræ. Alius quoque Conſul claſſem naufragio amiſit; exercitum tamen ſalvum habuit, quia vicina littora erant.

Caius Lutatio Catulo, Aulo Poſthumio Albino conſulibus, anno belli Punici XXIII. Catulo bellum contra Afros commiſſum eſt. Profeſtus eſt cum CCC. navibus in Siciliam. Afri contra ipſum CCCC. paraverunt. Lutatius Catulus navem æger adſecundit: vulneratus enim in pugna ſuperiore fuerat. Contra Lilybæum, civitatem Siciliæ, pugnatum eſt ingenti virtute Romanorum: nam LXXIII. Carthaginienſium naves captæ ſunt, CXXV. demerſæ; XX XII. millia hoſtium capta, XIII. occiſa: infinitum auri argentique pondus in poteſtatem Romanorum redactum. Ex claſſe Romana duodecim naves demerſæ; pugnatum eſt VI. Iduſ Martias. Statim Carthaginienſes pacem petierunt, tributaque iis pax: captivi Romanorum, qui tenebantur à Carthaginienſibus, redditi ſunt. Etiam Carthaginienſes petierunt, ut redimi eos captivos liceret, quos ex Afriſis Romani tenebant. Senatus juſſit ſine pretio dari eos, qui in publica cuſtodia eſſent: qui autem a privatis tenebantur, ut, pretio dominis reddito, Carthaginem redirent; atque id pretium ex fiſco magis, quam à Carthaginienſibus, ſolveretur.

Quintus Lutatius, Aulus Manlius Conſules creati bellum Falſiſcis intulerunt, quæ civitas Italiæ opulenta quondam fuit: quod ambo Conſules intra ſex dies quàm venerant, tranſegerunt XV millibus hoſtium caſis, cæteris pace conceſſa: agro tamen ex medietate ſublato.

L I

Ex fiſco] Dehuit dicere ex ærario. Aliud enim fiſcus, aliud ærarium; ſed ita illis temporibus vulgo loquebantur.

LIBER III.

Finito igitur Punico bello, quod per XXII. annos tractum est, Romani jam clarissimâ gloriâ noti, legatos ad Ptolemæum Egypti regem miserunt; auxilia promittentes; quia rex Syriæ Antiochus et bellum intulerat Ille gratias Romanis egit, auxilia non acceperit; jam enim fuerat pugna transacta. Eodem tempore potentissimus rex Siciliæ Hiero Romam venit ad ludos spectandos, & ducenta millia modiorum tritici populo dono dedit.

Lucio Cornelio Lentulo, Fulvio Flacco Consulibus, quibus Hiero Romam venerat, etiam contra Ligures intra Italiam bellum gestum est, et de his triumphatum. Carthaginenses tum bellum reparare tentabant, Sardinenses, qui ex conditione pacis Romanis parere debebant, ad rebellandum impellentes. Venit tamen legatio Carthaginensium Romam, & pacem impetravit. 515

Tito Manlio Torquato, Caio Attilio Balbo Consulibus, de Sardis triumphatum est: et pace omnibus locis factâ, Romani nullum bellum habuerunt; quod his post Romam conditam semel tantum, Numâ Pômpilio regnante, contigerat. 517

Lucius Posthumius Alpinus, Cneius Fulvius Centumalus consules bellum contra Illyrios gesserunt; et multis civitatibus captis, etiam reges in deditio-nem acceperunt: tum primum de Illyris triumphatum est.

Lucio Æmilio consule ingentes Gallorum copie Alpes transierunt: sed pro Romanis tota Italia consensit; traditumque est Fabio historico, qui ei bello interfuit, DCCC. millia hominum parata ad id bellum fuisse: sed res per consules tum prospere gesta est: 523

Quod per XXII. annos tractum est] *Pagina vigesima secunda jam annos XXIII. notavit. Ergo hic error est, lege, Quod per XXIV. annos.*

Fabio historico] *Dicebatur Fabius Pictor, quem veteres minus diligentem fuisse testantur.*

est: XL. millia hostium interfecta sunt, & triumphus Æmilio decretus.

Aliquot deinde annis post, contra Gallos intra Italiam pugnatum est finitumque est bellum Marco Claudio Marcello, Cneio Cornelio Scipione Consulibus. Tunc Marcellus cum parva manu equitum dimicavit, & regem Gallorum Viridomarum nomine, manu suâ occidit. Postea cum collega suo ingentes copias Gallorum peremit; Mediolanum expugnavit; grandem prædem Romam pertulit: ac triumphans Marcellus spolia Galli, stipiti imposta, humeris suis vexit.

M. Minucio, P. Cornelio Coss. Istris bellum illatum est, quia latrocinati naves Romanorum fuerant quæ frumenta exhibebant: perdomitique sunt omnes. Eodem anno bellum Punicum secundum Romanis illatum est per Annibalem Carthaginiensem ducem, qui Saguntum Hispaniæ civitatem, Romanis amicam, oppugnare aggressus est, agens viccesimum ætatis annum; copis congregatis CL. millium peditum, et XX. millium equitum. Huic Romani per legatos denunciaverunt, ut bello abstineret. Is legatos admittere noluit. Romani etiam Carthaginem miserunt, ut mandaretur Annibali, ne bellum contra socios populi Romani gereret. Sed dura responsa à Carthaginensibus reddita. Saguntini interea fame victi; captique ab Annibale, ultimis pœnis afficiuntur.

533 Tum Publius Cornelius Scipio cum exercitu in Hispaniam profectus est, Tiberius Sempronius in Siciliam: bellum Carthaginensibus indictum est. Annibal, relicto in Hispania fratre Asdrubale, Pyrenæum transit: Alpes, adhuc eâ parte invias, sibi patefecit. Traditur ad Italiam LXX. millia peditum, & XX. millia equitum; septem & triginta elephantos adduxisse. Interea multi Ligures & Galli Annibali se junxerunt. Sempronius Gracchus, cognito ad Italiam Annibalis adventu, è Sicilia exercitum Arripinum trajecit.

Publius Cornelius Scipio Annibali primus occurrit; commisso praelio, fugatis suis; ipse vulneratus in castra rediit. Sempronius Gracchus & ipse confli-
 git apud Trebiam amnem: is quoque vincitur. An-
 nibali multi se in Italia dediderunt. Inde ad Tusciam 535
 veniens Annibal Flaminio Consuli occurrit: ipsum
 Flaminium interemit: Romanorum viginti quinque
 millia caesa sunt; caeteri diffugerunt. Missus adver-
 sus Annibalem postea à Romanis Quintus Fabius
 Maximus: is eum, differendo pugnam, ab impetu
 fregit; mox, inventâ occasione, vicit.

Quingentesimo & quadragesimo anno à condita
 Urbe, L. Æmilius Paulus, P. Terentius Varro, con-
 tra Annibalem mittuntur, Fabioque succedunt: qui
 [Fabius] ar. bo: Consules monuit, ut Annibalem cali-
 dum & impatientem ducem non aliter vincerent, quam
 praelum differendo. Verum cùm impatientiâ Var-
 ron's Consulis, contradicente Consule altero, apud
 vicum, qui Cannae appellatur, in Apulia pugnatum
 esset, ambo Consules ab Annibale vincuntur. In ea
 pugna tria millia Afrorum pereunt; magna pars de
 exercitu Annibalis sauciatur: nullo tamen Punico
 bello Romani gravius accepti sunt: periit enim in
 eo Æmilius Paulus Consul: Consulæ aut Praetorii
 XX Senatores capti aut occisi XXX. nobiliores viri
 CCC. militum XL. millia; equitum tria millia &
 quingenti; in quibus malis nemo tamen Roma-
 norum pacis mentionem habere dignatus est. Ser-
 vi, quod nunquam antè, manumissi, & milites fa-
 cti sunt.

Post eam pugnam multae Italiae civitates, quae
 Romanis paruerant, se ad Annibalem transtulerunt.
 Annibal Romanis obtulit, ut captivos redimerent: re-
 sponsumque est à Senatu, eos cives non esse necessa-
 rios, qui, cùm armati essent, capi potuissent. Ille
 omnes postea variis suppliciis interfecit, & tres mo-
 dios aureorum annulorum Carthaginem misit, quos
 è manibus equitum Romanorum, Senatorum, &
 militum detraxerat. Interea in Hispania, ubi frater

Annibalis Asdrubal remanserat cum magno exercitu, ut eam totam Afris subigeret, à duobus Scipionibus, Romanis ducibus, vincitur; perditque in pugna XXXV. millia hominum; ex his capiuntur X. millia, occiduntur XXV. Mittuntur ei à Carthaginensibus ad reparandas vires XII. millia peditum, IV. millia equitum, XX. elephantum.

Anno quarto postquam in Italiam Annibal venit, Marcus Claudius Marcellus Consul apud Nolam, civitatem Campaniæ, contra Annibalem bene pugnavit. Annibal multas civitates Romanorum per Apuliam, Calabriam, & Bruttios occupavit, quo tempore etiam rex Macedoniæ Philippus ad eum legatos misit, promittens auxilia contra Romanis sub hac conditione; ut, deletis Romanis, ipse quoque contra Græcos ab Annibale auxilia acciperet. Captis igitur legatis Philippi, & re cognita, Romani in Macedoniam Marcum Valerium Levinum ire iusserunt; in Sardiniam Titum Manlium Torquatum Proconsulem; nam etiam ea sollicitata ab Annibale Romanos deseruerat.

Ita uno tempore quatuor locis pugnabatur: in Italia, contra Annibalem; in Hispania, contra fratrem ejus Asdrubalem; in Macedonia, contra Philippum; in Sardinia, contra Sardos, & alterum Asdrubalem Carthaginensem. Is à Tito Manlio Proconsule, qui ad Sardiniam missus fuerat, vivus est captus; occisa cum eo XII. millia, capti mille quingenti; & à Romanis Sardinia subacta, Manlius victor captivos & Asdrubalem Romam reprotavit. Interea etiam Philippus a Levino in Macedonia vincitur, & in Hispania à Scipionibus Asdrubal, & Mago tertius frater Annibalis.

Decimo anno postquam Annibal in Italiam venerat, P. Sulpicio, Cnæo Fulvio Coss. Annibal usque ad quartum milliarium Urbis accessit, equites ejus usque ad portas; mox Consulum metu, cum exercitu venientem, Annibal ad Campaniam se recepit. In Hispania à fratre Asdrubale ambo Scipiones, qui per

per multos annos victores fuerant, interficiuntur; exercitus tamen integer mansit: casu enim magis quam virtute erant decepti; quo tempore etiam à Consule Marcello Siciliæ magna pars capta est, quam tenere Afri cœperant: & ex nobilissima urbe Syracusana, præda ingens Romam prælata est. Levinus in Macedonia cum Philippo, & multis Græciæ populis, & rege Asiæ Attalo, amicitiam fecit: & ad Siciliam profectus, Annonem quendam Afrorum ducem, apud Agrigentum civitatem, cum ipso oppido cepit, eumque Romam cum captivis nobilibus misit; XL. civitates in deditioem accepit, XXVI. expugnavit. Ita omni Siciliâ receptâ, Macedoniâ fractâ, cum ingenti gloria Romam regressus est. Annibal in Italia Cnaum Fulvium Consulem subito aggressus, cum octo millibus hominum interfecit.

Interea ad Hispanias, ubi, occisis duobus Scipionibus nullus Romanus dux erat, Publius Cornelius Scipio mittitur, filius Publii Scipionis, qui ibidem bellum gesserat, annos natus quatuor & XX. vir Romanorum omnium & suâ ætate, & posteriori tempore ferè primus. Is Carthaginem Hispaniæ cepit; in qua omne aurum, & argentum, & belli apparatus Afri habebant: nobilissimos quoque obfides, quos ab Hispanis acceperant: Magonem etiam fratrem Annibalis ibidem capit, quem Romam cum aliis misit. Romæ ingens lætitia post hunc nuntium fuit. Scipio Hispanorum obfides parentibus reddidit. Quâ re omnes ferè Hispani ad eum uno animo transfierunt. Postque Asdrubalem Annibalis fratrem victum fugat, & prædam maximum capit.

Interea in Italia Consul Q. Fabius Maximus Tarentum recepit, in qua ingentes copiæ Annibalis erant; & ibi etiam ducem Annibalis Carthalonem occidit, XXV. millia captivorum vendidit: prædam millibus dispertivit, pecuniam hominum venditorum ad fiscum retulit. Tum multæ civitates Romanorum, quæ ad Annibalem transfierant prius rursus

se Fabio-Maximo dediderunt. Insequenti anno Scipio in Hispania egregias res egit, & perse, & per fratrem suum Lucium Scipionem: LXX. civitates recepit. In Italia tamen malè pugnatum est. Nam Claudius Marcellus Consul ab Annibale occisus est.

Tertio anno postquam Scipio ad Hispaniam profectus fuerat, rursus res inelytas gerit: regem Hispaniarum magno prælio victum in amicitiam accepit, & primus omnium à victo obsides non poposcit.

Desperans Annibal Hispanias contra Scipionem diutius posse retinere, fratrem suum Asdrubalem in Italiam cum omnibus copiis evocavit. Is veniens eodem itinere, quo etiam Annibal venerat, à Consulibus Appio Claudio Nerone, & Marco Livio Salinatore, apud Senam Piceni civitatem, in insidias compositas incidit: strenuè tamen pugnavit occisus est: ingentes ejus copiae captae aut interfectae sunt; magnum pondus auri atque argenti Romam relatum. Post haec Annibal diffidere de belli cœpit eventum, & Romanis ingens animus accessit. Itaque & ipsi evocaverunt ex Hispania Publium Cornelium Scipionem. Is Romam cum ingenti gloria venit.

Quinto Cæcilio, Lucio Valerio Consulibus, omnes civitates, quae in Brutiis ab Annibale tenebantur, Romanis se tradiderunt.

549 Anno XIV, postquam in Italiam Annibal venerat, Scipio, qui multa in Hispania bene egerat, Consul est factus, & in Africam missus: cui viro divinum quiddam inesse existimabatur; adeo ut putaretur cum Numinibus habere sermonem. Is in Africa contra Annonem ducem Afrorum pugnat, exercitum ejus interficit. Secundo praelio castra capit, cum quatuor millibus & quingentis millibus: XI. millibus occisis. Syphacem Numidiae regem, qui se Afris

Senam Piceni] *Ad distinctionem Senae Juliae, quae hodie inter potentissimas Italiae civitates nobilem locum obtinet.*

Afris conjunxerat, capit, & castra ejus invadit. Syphax cum nobilissimis Numidis, & infinitis spoliis, à Scipione Romam mittitur; quâ re auditâ, omnis ferrè Italia Annibalem deserit; ipse à Carthaginienſibus in Africam redire jubetur, quam Scipio vastabat.

Ita anno XVII. ab Annibale Italia liberata est, 550
quam flets dicitur reliquiſſe. Legati Carthaginienſium pacem à Scipione petierunt: ab eo ad Senatum Romam miſſi ſunt: XLV. dies his induciæ datæ ſunt, quoſque Romam ire & regredi poſſent: XXX. millia pondo argenti ab his accepta ſunt. Senatus ex arbitrio Scipionis pacem juſſit cum Carthaginienſibus fieri, Scipio his conditionibus dedit, ne amplius quam XX. naves haberent, quingenta millia pondo argenti darènt, captivos & perfugas redderent.

Interim Annibalè veniente ad Africam, pax turbata eſt; multa hoſtilia ab Afris facta ſunt; legati tamen eorum ex Urbe venientes, à Romanis capti ſunt, & jubente Scipione dimiſſi. Annibal quoque frequentibus præliis victus à Scipione petit etiam ipſe pacem. Cum ventum eſſet ad colloquium, iſſidem conditionibus data eſt, quibus prius; addita quingentis millibus pondo argenti C. millia librarum, propter novam perfidiam. Carthaginienſibus conditiones diſplicuerunt, juſſeruntque Annibalem pugnare. Inferitur à Scipione, & Maſiniſſa alio rege Numidarum, qui amicitiam cum Scipione fecerat, Carthagini bellum. Annibal tres exploratores ad Scipionis caſtra miſit: quos captos Scipio circumduci per caſtra juſſit, oſtendique eis totum exercitum; mox etiam prædium dari, dimittique, ut renunciarent Annibali, quæ apud Romanos vidiffent.

Interea prælium ab utroque duce inſtructum eſt, quale vix ullâ memoria fuit, quum peritiſſimi viri

C 3

copias

Caſtra ejus invadit] Pato ſcripiſſe Entropium, incendit, Id certe vetus hiſtoria teſtatur.

Italia ab Annibale liberata eſt] Id eſt, Annibal Italiæ ſincibus depulſus eſt.

551 copias suas ad bellum educerent. Scipio victor redit, penè ipso Annibale capto : qui primùm cum multis equitibus, deinde cum XX. postremò cum quatuor evasit. Inventa in castris Annibalis argenti pondo XX. millia auri octingenta, cætera supellectili copiosâ. Post id certamen pax cum Carthaginien-sibus facta est. Scipio Romam rediit, ingenti gloriâ triumphavit, atque Africanus ex eo appellari cœptus est. Finem accepit secundum Punicum bellum post annum nonum decimum quàm cœperat.

LIBER IV.

Transacto Punico bello, secutum est Macedonicum contra Philippum regem.

557 Quingentesimo & quinquagesimo primo anno ab Urbe condita, T. Quintius Flaminius adversus Philippum regem mittitur ; res prospere gessit : pax ei data est his legibus ; ne Graeciae civitatibus, quas Romani contra eum defenderant, bellum inferret ; ut captivos & transfugas redderet : quinquaginta solum naves haberet, reliquas Romanis daret : per annos decem quaterna millia pondo argenti praestaret, & obsidem daret filium suum Demetrium. T. Quintius etiam Macedemoniis intulit bellum ; ducem eorum Nabidem vicit ; &, quibus voluit conditionibus, in fidem accepit ; ingenti gloria duxit ante currum nobilissimos obsides, Demetrium Philippi filium, & Armenem Nabidis.

Transacto bello Macedonico, secutum est Syriacum contra Antiochum regem, P. Cornelio Scipione, M. Acilio Glabrione Consulibus. Huic Antiocho Annibal se junxerat, Carthaginem patriam suam, ne Romanis traderetur, reliquens. M. Acilius Glabrio in Achia bene pugnavit. Castra regis Antiochi nocturnâ pugnâ capta sunt : ipse fugatur. Philippo, quia contra Antiochum Romanis auxilia fuisset filius Demetrius redditus est.

L. Cornelio Scipione, C. Laelio Consulibus, Scipio Africanus, fratri suo L. Cornelio Scipioni Con- 561
 suli legatus, contra Antiochum profectus est. An-
 nibal, qui cum Antiocho erat, navali praelio victus
 est. Ipse postea Antiochus circa Magnesium ad Si-
 pylum Asiae civitatem, à Consule Cornelio Scipio-
 ne ingenti praelio fusus est. Auxilio fuit Romanis 562
 in ea pugna Eumenes, Attali regis frater, qui Eu-
 meniam in Phrygia condidit. Quinquaginta millia
 peditum, IV. millia equitum eo certamine ex parte
 regis occisa sunt. Tum rex Antiochus pacem petit,
 quae iisdem conditionibus datur à Senatu, quanquam
 victo, quibus antè offerebatur, ut ex Europa & A-
 sia recederet, atque inter Taurum se contineret; X.
 millia talentorum, & XX. obsides praeberet; Anni-
 balem concitatore[m] belli dederet. Eumeni regi do-
 natae sunt omnes Asiae civitates, quas Antiochus
 bello perdidit: & Rhodiis, qui auxilium Roma-
 nis contra Antiochum tulerant, multae urbes con-
 cessae sunt. Scipio Romam rediit, ingenti gloriâ
 triumphavit; nomen et ipse, ad imitationem fratris,
 Asiatici accepit, quia Asiam vicerat; sicuti frater
 ipsius, propter Africam domitam, Africanus appel-
 labatur.

Spurio Posthumio Albino, Q. Marcio Philippo
 Consulibus, M. Fulvius de Aetolis triumphavit.
 Annibal, qui victo Antiocho, ne Romanis trade-
 retur, ad Prusiam Bithyniae regem fugerat, repetitus
 etiam ab eo est per Titum Quintium Flamini-
 um: & cum tradendus esset Romanis, venenum bibit,
 & apud Libyssam, in finibus Nicomedien-
 sum, sepul-
 tus est.

Philippo rege Macedonia mortuo, qui & adver-
 sum Romanos bellum gesserat, & postea Romanis
 contra Antiochum auxilium tulerat, filius ejus Per- 574
 seus in Macedonia rebellavit, ingentibus copiis ad bel-
 lum paratis. Nam adjutores habebat Cotyn Thra-
 ciae regem; & Illyrici, Gentium nomine. Roma-
 nis autem in auxilium erant Eumenes Asiae rex
 Ari-

Ariarathes Cappadociae, Antiochus Syriae, Ptolemaeus Ægypti, Masinissa Numidiae. Prusias autem rex Bithyniae, quamquam sororem Persei uxorem haberet, utrisque se æquum præbuit. Dux Romanorum P. Licinius Consul est à rege gravi prælio victus: neque tamen Romani, quamquam superati, regi petenti pacem præstare voluerunt, nisi his conditionibus, ut se & suos Senatui & Populo Romano dederet. Mox missus contra eum Lucius Æmilius Paulus Consul, & in Illyriam C. Anicius Prætor, contra Gentium. Sed Gentium facile uno prælio victus, mox se dedit. Mater ejus, & uxor, & duo filii, frater quoque ejus, simul in potestatem Romanorum venerunt. Ita bello inter dies XXX. perfectio, antè cognitum est Gentium victum, quam ceptum bellum nunciaretur.

Cum Perseo autem Æmilius Paulus Consul tertio nonas Septembris dimicavit; vicitque eum, XX. milibus peditum ejus occisis: equitatus cum rege fugit integer, Romanorum C. milites amissi sunt: urbes Macedoniæ omnes, quas rex tenuerat, Romanis se dediderunt: ipse rex, cum deferretur ab amicis, venit in Pauli potestatem; sed honorem ei Æmilius non quasi victo habuit: nam & volentem sibi ad pedes cadere non permisit; sed juxta se in sella collocavit. Macedonibus & Illyriis hæc leges datæ sunt: ut liberi essent, & dimidium eorum tributorum præstarent, quæ regibus præstitissent: ut appareret Populum Romanum pro æquitate magis quam avaritia dimicare. Itaque in conventu infinitorum populorum Paulus hæc pronuntiavit, & legationes multarum gentium, quæ ad eum venerant, magnificentissimo pavit convivio, dicens, Ejusdem hominis esse debere & bella vincere, & convivii apparatus elegantem esse.

Mox septuaginta civitates Epiri, quæ rebellârunt cepit: prædam militibus distribuit: Romam cum ingenti pompa rediit in nave Persei, quæ inusitatæ magnitudinis fuisse traditur, adeo ut XVI. ordines ha-

habuisse dicatur remorum. Triumphavit autem magnificentissimè in curru aureo, cum duobus filiis utroque latere adstantibus. Ducti sunt ante currum duo regis filii, & ipse Perseus, XLV. annos natus. Post eum etiam C. Anicius de Illyriis triumphavit: 586
Gentius cum fratre & filiis ante currum ductus est. Ad hoc spectaculum multarum gentium reges Romam venerunt: inter alios etiam venit Attalus atque Eumenes Asiæ reges, atque Prusias Bithyniæ; magno honore accepti sunt, & permittente Senatu, dona quæ attulerunt, in Capitolio posuerunt. Prusias etiam filium suum Nicomedem Senatui commendavit.

Insequenti anno Lucius Memmius in Hispania bene pugnavit, Marcellus postea Consul res ibidem prospere gessit.

Tertium deinde bellum contra Carthaginem suscipitur, DC. & altero anno ab Urbe condita, L. Manlio Censorino, & M. Manlio Consulibus, anno LI. postquam secundum Punicum bellum transactum erat. Hi profecti Carthaginem oppugnaverunt. Contra eos Asdrubal dux Carthaginensium dimicabat; 602
Famea dux alius equitatus præerat Carthaginensium. Scipio tunc, Scipionis Africani nepos, Tribunus ibi militabat, cujus apud omnes ingens metus & reverentia erat. Nam & paratissimus ad dimicandum, & consultissimus habebatur. Itaque per eum multa prosperè à Consulibus gesta sunt: neque quidquam magis vel Asdrubal vel Famea vitabant, quàm contra eam Romanorum partem pugnam committere ubi Scipia dimicabat.

Per idem tempus Masinissa rex Numidarum, per annos sexaginta ferè amicus Populi Romano, anno vitæ suæ XCVII. mortuus est, XLIV. filiis relictis. Scipionem diversorum regni inter filios suos esse iussit.

Cum igitur clarum Scipionis nomen esset, juvenis adhuc Consul factus est, & contra Carthaginem missus. Is eam cepit, ac diruit; spolia ibi inventa, quæ de variarum civitatum excidiis Carthago collegerat, & ornamenta urbium civitatibus Siciliæ, Italiæ & 606
Africæ

Africæ reddidet, quæ sua recognoscebant. Ita Carthago, septingentesimo anno postquam condita erat, deleta est. Scipio nomen quod avus ejus acceperat, meruit; scilicet ut propter virtutem etiam ipse Africanus Junior vocaretur.

Interim in Macedonia quidem Pseudo-philippus arma movit, & Romanum prætorem Publium Juvencium, contra se missum, ad internecionem vicit. Post eum Q. Cæcilius Metellus dux à Romanis contra Pseudo-philippum missus est, & viginti quinque millibus ex militibus ejus occisis, Macedoniam recepit; ipsum etiam Pseudo-philippum in potestatem suam redegit.

Corinthiis quoque bellum indictum est, nobilissimæ Græciæ civitati, propter injuriam legatorum Romanorum. Hanc Mummius Consul cepit ac diruit. Tres igitur Romæ simul celeberrimi triumphi fuerunt: Africani ex Africa, ante ejus currum ductus est Asdrubal Metelli ex Macedonia, ejus currum præcessit Andrisens, qui & Pseudo-philippus dicitur: Mummi ex Corintho, ante quem signa ænea & pictæ tabulæ, & alia urbis clarissimæ ornamenta præclata sunt.

Iterum in Macedonia Pseudo-perseus, qui se Persæ filium esse dicebat, collectis servis rebellavit; & cum septemdecim armatorum millia haberet, à Tremellio Questore superatus est. His diebus Androgyneus Romæ visus, jussu aruspicum in mare merus est.

Eodem tempore Metellus in Celtiberia apud Hispanos egregias res gessit. Successit ei Quintus Pompeius. Nec multo post Quintus quoque Cæpio ad idem bellum missus est; quod quidam Viriatus contra Romanos in Lusitania gerebat. Quo metu Viriatus à suis interfectus est; cum quatuordecim annos Hispanias adversum Romanos movisset. Pastor primo fuit; mox latronum dux: postremo tantos ad bellum populos concitavit, ut assertor contra Romanos Hispaniæ putaretur; & cum interfectores ejus præmiam à Cæpione Consule peterent, responsum est,

Nunquam Romanis placuisse, imperatorem à suis militibus interfici.

Quintus Pompeius deinde Consul à Numantinis, quæ Hispaniæ civitas fuit opulentissima, superatus, pacem ignobilem fecit. Post eum Caius Hostilius Mancinus Consul iterum cum Numantinis pacem fecit infamem, quam populus & Senatus iussit infringi, atque ipsum Mancinum hostibus tradi: ut in illo, quem auctorem foederis habebant, injuriam soluti foederis vindicarent. Post tantum igitur ignominiam, quâ à Numantinis bis Romani exercitus fuerant subjugati, Publius Scipio Africanus secundum Consul factus, ad Numantiam missus est. Is primum militem vitiosum & ignavum, exercendo magis quàm puniendo, sine aliqua acerbitate correxit. Tum multas Hispaniæ civitates partim bello cepit, partim in deditionem accepit. Postremò ipsam Numantiam diu obsessam fame confecit, & à solo evertit: reliquam provinciam in fidem accepit.

Eo tempore Attalus rex Asiæ, frater Eumenis, mortuus est, hæredemque populum Romanum reliquit. Ita imperio Romano per testamentum Asia accessit.

Mox etiam Decimus Junius Brutus de Gallæcis & Lusitanis triumphavit magnâ gloriâ: & Publius Scipio Africanus de Numantinis secundum triumphum egit, XIV. anno postquam priorem de Africa egerat.

Motum interim in Asia bellum est ab Aristonico Eumenis filio, qui ex concubina susceptus fuerat. Is Eumenes frater Attali fuerat. Adversus eum missus est P. Licinius Crassus: habuit infinita regum auxilia: nam & Bithyniæ rex Nicomedes Romanos juvit, & Mithridates Ponticus, cum quo postea bellum gravissimum fuit, & Ariarathes Cappadox, & Pylaemenes Paphlagon. Victus est tamen Crassus, & in praelio interfectus; caput ejus Aristonico oblatum est; corpus Smyrnæ sepultum. Postea Perpenna Consul Romanus, qui Successor Cras-

so veniebat, auditâ belli fortunæ, ad Asiam celera-
vit: & acie victum Aristonicum, apud Stratonice-
621 civitatem, quò fugerat, fame ad deditionem compul-
lit. Aristonicus jussu Senatûs Romæ in carcere
strangulatus: triumphati enim de eo non poterat,
quia Perpenna apud Pergamum, rediens diem obie-
rat.

Lucio Caecilio Metello, & Tito Quintio Flaminio
Consulibus, Carthago in Africa jussu Senatûs repa-
rata est, quæ nunc manet; annis duobus & viginti
postquam à Scipione fuerat everfa. Deducti eò sunt
cives Romani.

Anno DCXXVII. ab Urbe condita, Caius Cassius
Longinus, & Sextus Domitius Calvinus Consules,
Gallis Transalpinis bellum intulerunt, & Arverno-
rum nobilissimæ tum civitati, atque eorum regi Bi-
tuito; infinitamque multitudinem juxta Rhodanum
fluvium interfecerunt. Praeda ex torquibus Gallo-
rum ingens Romam perlata est. Bituitus se Domi-
tio deditit, atque eo Romam ductus est, magnâ-
que gloriâ Consules ambo triumphârunt.

Marco Porcio Catone, & Quinto Marcio Rege
Consulibus, DCXXX. anno & tertio ab urbe con-
dita, Narbonem in Gallia colonia deducta est. Post
à L. Metello & Quinto Mucio Scaevola Consulibus,
de Dalmatia triumphatum est.

Ab urbe condita anno DCXXXV. C. Cato Con-
sul Scordiscis intulit bellum, ignominiosèque pugna-
vit.

C. Caecilio Metello & Cnaeo Carbone Consulibus, duo Metelli fratres eodem die, alterum ex Thra-
cia, alterum ex Sardinia triumphum egerunt. Nun-
ciatumque Romæ est, Cimbros à Gallia in Italiam
transisse.

641 P. Scipione Nasicâ, & L. Calpurnio Bestiâ Con-
sulibus, Jugurthæ Numidarum regi bellum illatum
est, quòd Adherbalem & Hiempsalem, Micipsæ filios,
fratres suos, reges & populi Romani amicos inter-
emisset. Missus adversus eum Consul Calpurnius Be-
stia,

flia, corruptus regis pecuniâ pacem cum eo flagitiosissimam fecit, quae à Senatu reprobata est. Postea contra eundem, insequenti anno, Spurius Albinus Posthumius profectus est. Is quoque per fratrem ignominiosè contra Numidas pugnavit.

Tertiò missus Quintus Cæcilius Metellus Consul, exercitum ingenti severitate & moderazione correctum, cum nihil in quenquam cruentum faceret, ad disciplinam Romanam reduxit. Jugurtham variis praeliis vicit, elephantos ejus occidit, vel cepit. Et cum jam bello finem impositurus esset, successum est ei à C. Mario. Is Jugurtham, & Bocchum, Mauritaniae regem, qui auxilium Jugurthae ferre cœperat, pariter superavit. Aliquanta & ipse oppida Numidiae cepit, belloque terminum posuit, capto Jugurthâ per Questorem suum Cornelium Syllam, ingentem virum; tradente Boccho Jugurtham, qui pro eo antè pugnaverat.

A Marco Junio Silano, collega Quinti Metelli, ~~Cimbriis~~ Gallia, & à Minucio Rufo in Macedonia Scordisci & Triballi; & à Servilio Caepione in Hispania Lusitani victi sunt; & duo triumphi de Jugurtha, primus per Metellum, secundus per Marium acti sunt: ante currum tamen Marii Jugurtha cum duobus filiis ductus est catenatus, & mox jussu Consulis in carcere strangulatus.

LIBER V.

DUm bellum in Numidia contra Jugurtham geritur, Romani Consules Marcus Manilius & Quintus Caepio à Cimbris & Teutonibus, & Tigurinibus, & Ambronibus, quae erant Germanorum & Gallorum gentes, victi sunt juxta flumen Rhodanum; & ingenti interneccione attriti, etiam castra sua & magnam partem exercitûs perdiderunt. Timor Romae grandis fuit quantus vix Annibalis, tempore Pupici belli, ne iterum Galli Romam venirent. Er-

go Marius post victoriam Jugurthinam secundum Consul est factus, bellumque ei contra Cimbros & Teutones decretum est. Tertio quoque ei & quarto delatus est Consulatus: quia bellum cum Cimbris protrahebatur; sed in quarto Consulatu collegam habuit Quintum Lutatium Catulum. Cum Cimbris itaque conflixit, & duobus præliis CC millia hostium occidit, LXXX millia cepit, & ducem eorum Teutobodum; propter quod meritum absens quintum Consul est factus.

Interea Cimbri & Teutones quorum copia adhuc infinita erat, ad Italiam transierunt. Iterum à Caio Mario & Quinto Catulo contra eos dimicatum est; sed à Catuli parte fecilius. Nam eo prælio, quod simul ambo gesserunt, CXL millia, aut in pugna, aut in fuga, cæsa sunt; & LX millia capta. Romani milites ex utroque exercitu trecenti perierunt. Tria & triginta signa Cimbris sublata sunt; ex his exercitus Marii duo reportavit, Catuli exercitus XXX & unum. Is belli finis fuit: triumphus utrique decretus est.

Sexto Julio Cæsare, & L. Marcio Philippo Consulibus, sexcentesimo quinquagesimo nono anno ab Urbe condita, cum propè alia omnia bella cessarent, in Italia gravissimum bellum Picentes, Marsi, Pelignique moverunt: qui, cum annis numerosis jam populo Romano obedirent, tum libertatem sibi æquam asserere cœperunt. Perniciosum admodum hoc bellum fuit. P. Rutilius Consul in eo occisus est: Cæpio nobilis juvenis, & Porcius Cato alius Consul. Duces autem adversus Romanos Picentibus & Marsis fuerunt Titus Vettius, Hierus Alinus, Titus Herennius, Aulus Cluentius. A Romanis bene contra eos pugnatum est à C. Mario, qui sexies Consul fuerat; & à Cnæo Pompeio: maximè tamen à Lucio Cornelio Sylla, qui inter alia facta egregia, ita Cluentium hostium ducem cum magnis copiis fudit, ut ex suis nec unum amitteret. Quadriennio, cum gravi tamen calamitate, hoc bellum tractum est. Quinto demum

anno finem accepit per Lucium Cornelium Syllam Consulem, cùm antea in eodem bello ipse multa strenuè praetor gessisset.

Anno Urbis conditæ DCLXII. primum Romæ bellum civile C. Marius sexties Consul dedit. Nam cum Sylla Consul contra Mithridatem gesturus bellum, qui Asiam & Achaiam occupaverat, mitteretur; isque exercitum in Campania paucis teneret, ut belli Socialis, de quo diximus, quod intra Italiam gestum fuerat, reliquiae tollerentur: Marius affectavit, ut ipse ad bellum Mithridaticum mitteretur. Quâ re Sylla commotus, cum exercitu ad Urbem venit. Illic contra Marium & Sulpicium dimicavit; primus Urbem Romam armatus ingressus est, Sulpicium interfecit, Marium fugavit: atque ita Consulibus ordinatis In futurum annum, Cnaeo Octavio, & L. Cornelio Cinnâ, ad Asiam profectus est.

Mithridates enim, qui Ponti rex erat, atque Armeniam Minorem, & totum Ponticum mare in circuitu cum Bosporo tenebat, primò Nicomedem amicis cum populo Romani Bithyniâ voluit expellere; Senatuique mandavit, bellum se ei propter injurias, quas passus fuerat, illaturum. A Senatu responsum est Mithridati, si id faceret, quod bellum à Romanis & ipse pateretur. Quâ re iratus, Cappadociam statim occupavit, & ex ea Ariobarzanem, regem & amicum populi Romani, fugavit. Mox etiam Bithyniam Invasit, & Paphlagoniam, pulsus ex ea regibus, amicis populi Romani, Pylaemene & Nicomede. Inde Ephesum contendit: & per omnem Asiam literas misit, ut ubicunque inventi essent cives Romani, uno die occiderentur.

Intera etiam Athenae civitas Achaiæ ab Aristone Atheniensi Mithridati tradita est. Miserat enim jam ad Achaiam Mithridates Archelaum ducem suum, cum CXX millibus equitum ac peditum: per quem etiam reliqua Graecia occupata est. Sylla Archelaum apud Piraeum, non longe ab Athenis, obsedit, ipsamque urbem cepit; postea commisso praelio con-

tra Archelaum, ita eum vicit, ut ex CXX millibus vix decem superessent Archelao, & ex Syllae exercitu XIV. tantum homines interficerentur. Hac pugna Mithridates cognita, LXX millia lectissima ex Asia Archelao misit: contra quem Sylla iterum commisit. Primo praelio viginti millia hostium interfecta sunt, filiusque Archelai Diogenes; secundo omnes Mithridatis copiae extinctae sunt: Archelaus ipse triduo nudus in paludibus latuit. Hac re cognita Mithridates cum Sylla de pace agere coepit.

Interim eo tempore Sylla etiam Dardanos, Scordiscos, Dalmatas, & Moscos partim vicit, alios in fidem accepit. Sed cum legati à rege Mithridate, qui pacem petebant, venissent, non aliter se daturum Sylla esse respondit, nisi rex, relictis his quae occupaverat, ad regnum suum redisset. Postea tamen ad colloquium ambo venerunt, pax inter eos ordinata est; ut Sylla, ad bellum civile festinans, à tergo periculum non haberet. Nam dum Sylla in Achaia atque Asia Mithridatem vincit, Marius qui fugatus erat, & Cornelius Cinna unus ex Consulibus, bellum in Italia repararunt: & ingressi urbem Romam, nobilissimos ex senatu & Consulares viros interfecerunt, multos proscripserunt: ipsius Syllae domo everfa, filios & uxorem ad fugam compulerunt: universus reliquus Senatus ex Urbe fugiens, ad Syllam in Graeciam venit, orans ut patriae subveniret. Ille in Italiam trajecit, bellum civile gesturus adversus Norbanum & Scipionem Consules. Primo praelio contra Norbanum dimicavit non longe à Capua; tum VII millia ejus cecidit, VI millia cepit; CXXIV suorum amisit. Inde etiam se ad Scipionem convertit, & ante praelium totum ejus exercitum sine sanguine in deditioem accepit.

Sed cum Romae mutati Consules essent, & Marius Marii filius, ac Papirius Carbo Consulatum accepissent, Sylla contra Marium juniorem dimicavit; & XV millibus ejus occisis, CCCC. de suis perdidit. Mox etiam & Urbem ingressus est. Ma-
rium

rium Marii filium, Præneste persecutus, obsedit, & ad mortem compulit. Rursus pugnam gravissimam habuit contra Lamponum & Carinatem, duces partis Marianæ, ad portam Collinam. LXXIX millia 760 hostium in praelio contra Syllam fuisse dicuntur. XII millia se Syllæ dederunt: cæteri in acie, in castris, in fuga, insatiabile irâ victoris consumpti sunt. Cnaeus quoque Carbo Consul alter, ab Arimino ad Siciliam fugit; & ibi per Cnaeum Pompeium interceptus est: quem adolescentem Sylla annos unum & XX. natum, cognitâ ejus industria, traditis ejus exercitibus præfecerat, ut secundus à Sylla haberetur.

Occiso ergo Carbone, Pompeius Siciliam recepit. Transgressus inde ad Africam Domitium Marianæ partis ducem, & Hiarbam regem Mauritaniæ, qui Domitio auxilium ferebat, occidit. Post hæc Sylla de Mithridate ingenti gloriæ triumphavit. Cnaeus etiam Pompeius, quod nulli Romanorum tributum erat, quartum & XX. annum agens, de Africa triumphavit. Hunc finem habuerunt duo bella funestissima; Italicum, quod & Sociale dictum, & Civile: quæ ambo tracta sunt per annos decem: consumpserunt ultra CL millia hominum; viros Consulares XXIV, Prætorios VII, Ædilicios LX, Senatores serè CCC.

LIBER VI.

Marco Æmilio Lepido, Quinto Catulo Consuli- bus, cum Sylla Rempublicam composuisset, bella nova exarserunt; unum in Hispania; aliud in Pamphylia & Cilicia; tertium in Macedonia; quartam in Dalmatia. Nam Sertorius, qui partium Marianarum fuerat, timens fortunam cæterorum, qui interempti erant, ad bellum commovit Hispanias. Missi sunt contra eum duces, Quintus Cæcilius Metellus, filius ejus qui Jugurtham regem vicit, & Lucius Domitius Prætor. A Sertorii duce Hirtulcio

Domitius occisus est: Metellus vario successu contra Sertorium dimicavit. Postea cum impar pugnae solus Metellus putaretur, Cnaeus Pompeius ad Hispanias missus est. Ita duobus ducibus adversus, Sertorius fortunam varia saepe pugnavit. Octavo demum anno à suis occisus est, & finis ei bello datus est per Cn. Pompeium adolescentem, & Quintum Metellum Pium; atque omnes propè Hispaniae in ditionem Pop. Rom. redactae sunt.

Ad Macedoniam missus est Appius Claudius post Consulatum. Levia praelia habuit contra varias gentes, quae Rhodopam provincium incolebant: atque ibi morbo mortuus est. Missus ei successor Cnaeus Scribonius Curio post Consulatum: is Dardanos vicit, & usque ad Danubium penetravit, triumphumque meruit, & intra triennium finem bello dedit.

Ad Ciliciam & Pamphyliam missus est P. Servilius ex Consule, vir strenuus. Is Ciliciam subegit, Lyciae urbes clarissimas oppugnavit, & cepit: in his Phaselidem, Olympum, Corycum Ciliciae. Isaurios quoque aggressus, ad deditionem redegit; atque intra triennium bello finem dedit. Primus omnium Romanorum in Tauro iter fecit. Revertens triumphum accepit, & nomen Isaurici meruit.

Ad Illyricum missus est Cnaeus Cosconius pro Consule: multam partem Dalmatiae subegit, Salonas cepit: &, composito bello, Romam post biennium rediit.

Iisdem temporibus, Consul Marcus Aemilius Lepidus, Catuli collega, bellum Civile voluit commovere: intra tamen unam aetatem motus ejus oppressus est. Ita uno tempore multi simul triumphi fuerunt: Metelli, ex Hispania; Pompeii, secundus ex Hispania; Curionis, ex Macedonia; Servilii, ex Isauria.

Anno Urbis conditae DCLXXVI. L. Licinio Lucullo, & Marco Aurelio Cotta Consulibus, mor-

seaginta et quinta
quinta
 Primus omnium Romanorum in Tauro iter fecit.]
 Id est, Cum copiis militaribus penetravit Taurum: id enim significat, Iter facere.

tuus est Nicomedes rex Bithyniae, & per testamentum Populum Romanum fecit haeredem. Mithridates, pace ruptâ, Bithyniam & Asiam rursus voluit invadere. Adversus eum ambo Consules missi variam habuere fortunam. Cotta apud Chalcedonem victus ab eo acie, etiam intra oppidum coactus est, & obsessus. Sed cum se inde Mithridates Cyzicum transtulisset, ut, Cyzico capto, totum Asiam invaderet, Lucullus ei alter Consul occurrit: ac dum Mithridates in obsidione Cyzici commoratur, ipse eum à tergo obsedit, fameque consumpsit, & multis praeliis vicit. Postremò Byzantium (quæ nunc Constantinopolis est) fugavit, navali quoque praelio duces ejus Lucullus oppressit. Ita unâ hieme & aestate, a Lucullo ad centum ferè millia hominum ex parte regis extincta sunt.

Anno urbis Romae DCLXXVIII Macedoniam provinciam M. Licinius Lucullus accepit, consobrinus Luculli, qui contra Mithridatem bellum gerebat. Et in Italia novum bellum subito commotum est. LXXX. enim & quatuor gladiatores ducibus Spartaco, Chryso & Oenomao, effracto Capuae ludo, effugerunt: & per Italiam vagantes, penè non levius bellum in ea, quàm Annibal moverat, paraverunt: nam multis ducibus, & duobus simul Romanorum Consulibus victis, sexaginta ferè millium armatorum exercitum congregaverunt: victique sunt in Apulia à M. Licinio Crasso Proconsule, & post multas calamitates Italiae, tertio anno, bello huic finis imponitur.

Sexcentesimo octogesimo primo Urbis conditae anno, P. Cornelio Lentulo & Cnaeo Aufidio Oreste Consulibus, duo tantùm gravia bella in Imperio Romano erant, Mithridaticum & Macedonicum; haec duo Luculli agebant, L. Lucullus, & M. Lucullus. L. ergo Lucullus post pugnam Cyzicenam, quâ vicerat Mithridatem; & navalem, quâ duces ejus oppresserat. Persecutus est eum: & receptâ Paphlagoniâ atque Bithyniâ etiam regnum ejus invasit.

Sinopen & Amisum civitates Ponti nobilissimas cepit: secundo praelio apud Cabira civitatem; quod ingentes copias ex omni regno adduxerat Mithridates, cum triginta millia lectissima regis, à quinque Romanorum millibus vastata essent, Mithridates fugatus, & castra ejus direpta, Armenia quoque Minor, quam tenuerat, eidem sublata est. Susceptus tamen est Mithridates post fugam à Tigrane, Armeniae rege; qui tom ingenti gloriâ imperabat, Persas saepe vicerat, Mesopotamiam occupaverat, & Syriam, & Phœnicis partem.

Ergo Lucullus repetens hostem fugatum, etiam regnum Tigranis, qui Armeniis imperabat, ingressus est. Tigranocerta civitatem Armeniae nobilissimam cepit; ipsum regem, cum sexcentis millibus clibanariorum & centum millibus sagittariorum & armatorum venientem, octodecim millia militum habens, ita vicit, ut magnum partem Armeniorum deleverit. Inde Nisibin profectus, eam quoque civitatem cum regis fratre cepit. Sed hi, quos in Ponto Lucullus reliquerat cum exercitûs parte, ut Regiones victas, etiam Romanorum tuerentur, negligenter se & avarè agentes, occasionem iterum Mithridati in Pontum irrupendi dederunt, atque ita bellum renovatum est. Lucullo paranti, captâ Nisibi, contra Persas expeditionem, successor est missus.

Alter

[Clibanariorum] *Hæc genus militum optime descripsit Ammianus, qui & saepe illos viderat. Cataphracti equites, quos Clibanarios dictitant Persæ, thoracum muniti tegminibus, & ligabis ferreis cincti, ut Praxitelis manu polita crederes simulacra, non viros, quos laminarum circuli tenues, aptè corporis flexibus, ambiebant, per omnia membra diducti: ut quocumque artus necessitas commovisset, vestitus congrueret junctura coherenter aptata. Hæc Ammianus, homo Graculus quidem, sed, plurimis in locis, non infeliciter Latinus. Ex parte descripsit etiam Curtius Lib. III. sic, Equi pariter equitesque Persarum, serie laminarum graves. &c. Locus Ammiani est, Lib. XVI.*

Alter Lucullus, qui Macedoniam administrabat, Bessis Romanorum primus intulit bellum, atque eos ingenti praelio in *Æmo* monte superavit: oppidum *Uscudamam*, quod Bessi habitabant, eodem die quo aggressus est, vicit: *Cabyleri* cepit; usque ad *Danubium* penetravit. Inde multas supra *Pontum* positas civitates aggressus est. Illic *Appolloniam* evertit, *Calatin*, *Parthenopolin*, *Tomos*, *Istrum*, *Byziam* omnem cepit: belloque confecto, *Romam* rediit: ambo tamen triumphaverunt; *Lucullus* qui contra *Mithridatem* pugnaverat, majori gloria, cum tantorum regnorum victor rediisset.

Confecto bello Macedonico, manente *Mithridatico*, quod recedente *Lucullo*, rex collectis auxiliis reparaverat, bellum *Creticum* ortum est; ad id missus *Caecilius Metellus*, ingentibus praeliis intra triennium omnem provinciam cepit, appellatusque est *Creticus*; atque ex insula triumphavit. Quo tempore *Libya* quoque Romano imperio per testamentum *Apionis*, qui rex ejus fuerat, accessit, in qua inelytae civitates erant, *Berenicé*, *Ptolemis* & *Cyrene*.

Dum haec geruntur, *Piratæ* omnia maria infestabant; ita ut navigatio Romanis, toto orbe victoribus, sola tuta non esset. Quare id bellum *Cnaeo Pompeio* decretum est; quod intra paucos menses ingenti felicitate & celeritate confecit. Mox ei delatum bellum etiam contra regem *Mithridatem*, & *Tigranem*: quo suscepto, *Mithridatem* in *Armenia Minore*, nocturno praelio vicit, castra diripuit: quadraginta millibus ejus occisis, viginti tantum de exercitu suo perdidit, & duos centuriones. *Mithridates* cum uxore fugit, & duobus comitibus; neque multo post, cum in suos saeviret, *Pharnacis* filii sui seditione apud milites, ad mortem coactus, venenum hausit. Hunc finem habuit *Mithridates*: periit autem

Uscudamam? *Quae postea Adrianopolis dicta est eodem Ammiano teste. Urbs est hodieque nominatissima Turca Endrem vocant, nos Adrianople.*

tem apud Bosporum, vir ingentis industriae confilique. Regnavit annos sexaginta: vixit septuaginta duos: contra Romanos bellum habuit annos quadraginta.

Tigrani deinde Pompeius bellum intulit; ille se ei dedit, & in castra Pompeii sexto decimo milliario ab Artaxata venit: ac diadema suum, cum procubisset ad genua Pompeii, in manibus ejus collocavit: quod ei Pompeius reposuit, honorificeque eum habitum, regni tamen parte multavit, et grandi pecuniâ; adempta est ei Syria, Phœnice, Sophene: sex millia præterea talentorum argenti, quae populo Romano daret, quia bellum sine causa Romanis commovisset.

Pompeius mox etiam Albanis bellum intulit, & eorum regem Orodem ter vicit: postremo per epistolâs & munera rogatus, veniam ei ac pacem dedit. Iberiæ quoque regem Artacem vicit atque, & in deditionem accepit. Armeniam Minorem Dejotaro Galatiæ regi donavit, quia socius belli Mithridatici fuerat. Attalo & Pylaemeni Paphlagoniam reddidit. Aristarchum Colchis regem imposuit. Mox Ituræos & Arabes vicit: & cum venisset in Syriam, Seleuciam, vicinam Antiochiæ civitatem, libertate donavit; eo quod regem Tigranem non recepisset. Antiochenibus obsides reddidit; aliquantum agrorum Daphnensibus dedit, quo locus ibi spatiosior fieret; delectatus amenitate loci, & aquarum abundantia. Inde ad Judæam transgressus, Hierosolymam caput gentis tertio mense cepit, duodecim millibus Judæorum oculis, cæteris in fidem acceptis. His gestis, in Asiam se recepit, & finem antiquissimo bello dedit.

Marco Tullio Cicrone, C. Antonio Consulibus, anno ab Urbe condita DCLXXXIX Lucius Sergius Catalina, nobilissimi generis vir, sed ingenii parvissimi,

Daphnensibus] Nobilissimum Antiochiæ suburbium, & Apollinis & Dionæ veneratione longe celeberrimum erat, Libanus & alii.

mi, ad delendam patriam conjuravit cum quibusdam, claris quidem, sed audacibus viris. A Cicerone Urbe expulsus est; socii ejus deprehensi, in carcere strangulati sunt. Ab Antonio, altero Consule, Catilina ipse praelio victus est, & interfectus.

Sexcentesimo nonagesimo anno ab Urbe conditâ, D. Junio Silano, & L. Murenâ Consulibus, Metellus de Creta triumphavit: Pompeius de bello Piratico & Mithridatico. Nulla unquam triumphi pompa similis fuit; ducti sunt ante ejus currum filii Mithridatis, filius Tigranis, & Aristobulus rex Judaeorum; prælata est ingens pecunia, auri atque argenti infinitum pondus. Hoc tempore nullum per orbem terrarum grave bellum erat.

Anno ab Urbis conditæ DCXIII. Caius Julius Cæsar, qui Postea imperavit, cum L. Bibulo Consul est factus; decreta est ei Gallia, & Illyricum cum legionibus decem. Is primò vicit Helvetios, qui nunc Sequani apellantur; deinde vicendo per bella gravissima, usque an Oceanum Britannicum processit. Domuit autem annis IX. ferè omnem Galliam, quæ inter Alpes, flumen Rhodanum, Rhenum & Oceanum est, & circuitu patet ad bis & tricies centena millia passuum. Britannis mox bellum intulit, quibus ante eum ne nomen quidem Romanorum cognitum erat; & eos quoque victos, obsidibus acceptis, stipendiarios fecit. Galli autem tributum nomine annum imperavit sestertiùm quadringenties: Germanosque trans Rhenum aggressus, immanissimis præliis vicit. Inter tot successus ter malè pugnavit: apud Arvernos semel præsens, & absens in Germania bis: nam legati ejus duo, Titurius, & Aurunculeius, per insidias caesi sunt.

Circa eadem tempora, anno Urbis conditæ DCXCVII. Marcus Licinius Crassus, collega Cnæi Pompeii Magni, in Consulatu secundo, contra Parthos missus est: & eùm circa Carras contra omina & auspicia dimicasset, à Surena Orodis regis duce victus, ad postremum interfectus est cum filio clarissimo

& praestantissimo juvene. Reliquiae exercitûs p. C. Cassium Quæstorem servatae sunt, qui singulari animo perditas res tantâ virtute restituit, ut Persas rediens, trans Euphratem crebris praeliis vinceret.

Hinc jam bellum civile successit execorandum & lacrymabile; quo, praeter calamitates quae in praeliis acciderunt, etiam Romani nominis fortuna mutata est. Cæsar enim rediens è Gallia victor, cœpit deponere alterum Consulatum; atque, cum sine dubietate aliqua deferretur, contradicendum est à Marcello Consule, à Bibulo, à Pompeio, à Catone: jussisque dimissis exercitibus, ad Urbem redire: propter quam injuriam ab Arimino, ubi milites congregatos habebat, adversum patriam cum exercitu venit. Consul cum Pompeio, Senatusque omnis, atque universa nobilitas ex Urbe fugit, & in Græciam transiit: apud Epirum, Macedoniam, Achaiam, Pompeio duce, contra Cæsarem bellum paravit.

Cæsar, vacuum Urbem ingressus, Dictatorem se fecit, inde Hispanias petiit. Ibi Pompeii exercitus validissimos & fortissimos, cum tribus ducibus, L. Afratio, M. Petreio, M. Varrone, superavit. Inde reversus, in Græciam transiit; adversum Pompeium dimicavit; primo praelio victus est, & fugatus: evasit tamen, quia, nocte interveniente, Pompeius sequi noluit; dixitque Cæsar, nec Pompeium scire vincere, & illo tantum die se potuisse superari. Deinde in Thessalia apud Falceopharsalum, productis utrinque ingentibus copiis, dimicaverunt, Pompeii acies habuit XL millia peditum, equitum in sinistro cornu VII millia, & in dextro D. praeterea totius Orientis auxilia, totamque nobilitatem, innumeros Senatores, Prætorios, Consulares, & qui magnorum jam populorum victores fuissent. Cæsar in acie sua habuit peditum non integra XXX millia, equites mille.

Nunquam adhuc Romanæ copiae in unum, neque majores, neque melioribus ducibus, convenerant, totum terrarum orbem facillè subacturæ, si contra

Barbaros ducerentur: pugnatum tamen est ingenti contentione, victusque ad postremum Pompeius, & castra ejus direpta sunt: ipse fugatus Alexandriam petiit, ut à rege Ægypti, cui tutor à Senatu datus fuerat propter juvenilem ejus ætatem, acciperet auxilia: qui fortunam magis quàm amicitiam secutus, occidit Pompeium; caput ejus & annulum Cæsari misit: quo conspecto, Cæsar etiam lacrymas fuisse dicitur, tanti viri intuens caput, & generi quondam sui.

Mox Cæsar Alexandriam venit; ipsi quoque Ptolemæus parate voluit insidias; qua causa regi bellum illatum est: victus in Nilo periit; inventumque est corpus ejus cum lorica aurata. Cæsar, Alexandria potitus, regnum Cleopatraz dedit, Ptolemæi sorori, cum qua consuetudinem stupri habuerat. Rediens inde Cæsar, Pharnacem Mithridatis Magni filium, qui Pompeio in auxilium apud Thessaliam fuerat, rebellantem in Ponto, & multas populæ Romani provincias occupantem, vicit acie; postea ad mortem coëgit.

Inde Romam regressus, tertio se Consulem fecit cum M. Emilio Lepido, qui ei Dictatori Magister equitum ante annum fuerat. Inde in Africam profectus est; ubi infinita nobilitas cum Juba Mauritaniz rege bellum reparaverat. Duces autem Romani erant P. Cornelius Scipio, ex genere antiquissimo Scipionis Africani: (hic etiam socer Pompeii Magni fuerat,) M. Petreius, Q. Varus, M. Porcius Cato, L. Cornelius Faustus, Syllæ Dictatoris filius. Contra hos, commisso prælio, post multas dimicationes victor fuit. Cato, Scipio, Petreius, Juba, ipsi se occiderunt: Faustus Pompeii gener à Cæsare interfectus est.

Post annum Cæsar Romam regressus, quartum se Consulem fecit, & statim ad Hispanias est profectus; ubi Pompeii filii, Cnæus & Sextus, ingens bellum reparaverant. Multa prælia fuerunt; ultimum apud Mundatæ civitatem; in quo adeo Cæsar

penè victus est, ut, fugientibus suis, se voluerit occidere; ne post tantam rei militaris gloriam, in potestatem adolescentium, natus annos sex & quinquaginta veniret. Denique reparatis suis, vicit, & ex Pompeii filiis major occisus est, minor fugit.

Inde Cæsar, bellis civilibus toto orbe compositis, Romam rediit; agere insolentius cœpit, & contra consuetudinem Romanæ libertatis. Cum ergo & honores ex sua voluntate præstaret, qui à populo antea deferebantur, nec Senatui ad se venienti assurgeret, aliaque regia ac penè tyrannica faceret, conjuratum est in eum à LX vel amplius Senatoribus Equitibusque Romanis. Præcipui fuerunt inter conjuratos duo Bruti, ex eo genere Bruti, qui primus Romæ Consul fuerat, & reges expulerat; C. Cassius & Servilius Casca. Ergo Cæsar, cum Senatûs die quâdam inter caeteros venisset ad curiam, tribus & viginti vulneribus confossus est.

L I B E R VII.

ANno Urbis DCC ferè ac nono, interfecto Cæsare, bella civilia reparata sunt; percussoribus enim Cæsaris Senatus favebat. Antonius Consul, partium Cæsaris, civili bello opprimere eos conabatur. Ergo turbatâ republica, multa Antonius scelera committens, à Senatu hostis judicatus est; missi ad eum persequendum duo Consules Pansa & Hirtius, & Octavianus adolescens, annos XVIII, natus, Cæsaris nepos, quem ille testamento hæredem reliquerat, & nomen suum ferre jusserat: hic est qui postea Augustus est dictus, & rerum potius. Quare profecti contra Antonium tres duces, vicerunt eum. Evenit tamen ut victores Consules ambo morerentur: quare tres exercitus uni Cæsari paruerunt.

V Fugatus Antonius amisso exercitu, confugit ad Lepidum, qui Cæsari Magister equitum fuerat, &

tuin

tum copios militum grandes habebat; à quo susceptus est. Mox Lepido operam dante, Cæsar cum Antonio pacem fecit: et quasi vindicaturus patris sui mortem, à quo per testamentum fuerat adoptatus, Romam cum exercitu profectus est; extorsitque ut sibi XX. anno consulatus daretur. Senatam proseripfit cum Antonio et Lepido, et rempublicam armis tenere cœpit; per hos etiam Cicero orator occisus est, multique alii nobiles.

Interea Brutus et Cassius, interfectores Cæsaris, ingens bellum moverunt; erant enim per Macedoniam & Orientem multi exercitus, quos occupaverunt. Profecti igitur contra eos Cæsar Octavianus Augustus & M. Antonius, (remanerat enim ad defendendam Italiam Lepidus) apud Philippos, Macedoniae urbem, contra eos pugnaverunt. Primo praelio victi sunt Antonius & Cæsar: periit tamen dux nobilitatis Cassius: secundo, Brutus & infinita nobilitas, quae cum illis bellum gesserat: ac sic inter eos divisa est respublica, ut Augustus Hispanias, Gallias, Italiam teneret; Antonius Asiam, Pontum, Orientem. Sed intra Italiam, L. Antonius Consul bellum civile commovit, frater ejus qui cum Cæsare 711 contra Brutum & Cassium dimicaverat, is apud Perusiam Tusciae civitatem victus & captus est, neque occisus.

Interim à Sexto Pompeio, Cnæi Pompeii magni filio, ingens bellum in Sicilia commotum est, his, qui superfuerant ex partibus Bruti Cassique, ad eum confluentibus. Bellatum per Cæsarem Augustum Octavianum & M. Antonium, adversus Sextum Pompeium: pax postremò convenit.

4 Eo tempore M. Agrippa in Aquitania rem prospere gessit, & L. Ventidius Bassus irrumpentes in Syriam Persas tribus praeliis vicit. Pacorum regis Orodis filium interfecit, eo ipso die quo olim Orodes Persarum rex, per ducem Surenam, Crassum occiderat. Hic primus de Parthis justissimum triumphum Romae egit, 714

Interim Pompeius pacem rupit : & navali praello victus, fugiens ad Asiam, interfectus est. Antonius, qui Asiam & Orientem tenebat, repudiata sorore Caesaris Augusti Octaviani, Cleopatram reginam Ægypti duxit uxorem. Contra Persas ipse etiam pugnavit : primis eos praeliis vicit ; regrediens tamen, fame & pestilentia laboravit : & cum instarent Parthi fugienti, ipse pro victo recessit.

712 Hic quoque ingens bellum civile commovit, cogente uxore Cleopatra regina Ægypti, dum cupiditate muliebri optat etiam in Urbe regnare. Victus est ab Augusto, navali pugna clara & illustri, apud Actium, qui locus in Epiro est : ex qua fugit in Ægyptum ; & desperatis rebus, cum omnes ad Augustum transfugerent, ipse se interemit. Cleopatra sibi aspersionem admisit, & veneno ejus extincta est. Ægyptus per Octavianum Augustum imperio Romano adjecta est : prepositusque ei est Cnæus Cornelius Gallus : hanc primum Ægyptus Romanum judicem habuit.

¶ Ita, bellis toto orbe confectis, Octavianus Augustus Romam rediit, XII anno postquam Consul fuerat. Ex eo rempublicam per XLIV annos solus obtinuit ; ante eum XII annis cum Antonio & Lepido tenuerat. Ita ab initio principatus ejus usque ad finem LVI anni fuerunt. Obiit autem LXXVI anno, morte communi, in oppido Companiae Attella. Romae in Campo Martio sepultus est ; vir qui non immerito ex maxima parte Deo similis est putatus ; neque enim facile ullus eo aut in bellis felicior fuit, aut in pace moderatior. XLIV annis, quibus solus gessit imperium, civilissimè vixit : in cunctos liberalissimus, in amicos fidissimus : quos tantis evexit honoribus, ut penè æquaret fastigio suo.

7 Nullo tempore ante eum res Romana magis floruit ; nam, exceptis civilibus bellis, in quibus in-

victus

Ipse pro victo recessit] In aliis editionibus pessime scriptum fuit, pro victoria cessit.

victus fuit, Romano adjecit imperio Ægyptum, Cantabriam, Dalmatiam sæpe antè victam, sed penitus tunc subactam; Pannoniam, Aquitaniam, Illyricum, Rhætiam, Vindelicos, & Salassos in Alpibus, omnes Ponti maritimas civitates: in his nobilissimas, Bosporum & Panticapæon. Vicit autem prælijs Dacos; Germanorum ingentes copias cecidit; ipsos quoque trans Albim fluvium submovit, qui in Barbarico longè ultra Rhenum est: hoc tamen bellum per Drusum privignum suum administravit; sicut per Tiberium privignum alterum, Pannonicum, quo bello CCCC millia captivorum ex Germania transtulit, & super ripam Rheni in Gallia collocavit. Armeniam à Parthis recepit; obsides, quod nulli antea, Persæ ei dederunt: reddiderunt etiam signa Romana, quae Crasso victo ademerant.

¶ Scythæ & Indi, quibus antea Romanorum nomen incognitum fuerat, munera & legatos ad eum miserunt. Galatia quoque sub hoc provincia facta est, cum antea regnum fuisset; primusque eam M. Lollius pro Praetore administravit. Tanto autem amore etiam apud Barbaros fuit, ut reges, populi Romani amici, in honorem ejus conderent civitates, quas Cæsareas nominarent; sicut in Mauritania à rege Juba, & in Palaestina, quae nunc est urbs clarissima. Multi autem reges ex regnis suis venerunt, ut ei obsequerentur: & habitu Romano, togati scilicet, ad vehiculum vel equum ipsius cucurrerunt. Moriens Divus appellatus est. Rempublicam beatissimam Tiberio successori reliquit; qui privignus ejus, mox gener, postremò adoptione filius fuerat.

¶ Tiberius ingenti fœcordiâ imperium gessit, gravi crudelitate, scelestâ avaritiâ, turpi libidinis: nam nusquam ipse pugnavit; bella per legatos suos gessit; quosdam reges ad se per blanditias evocatos nunquam remisit, in quies Archelaum Cappadocem, ca-

jus etiam regnum in provinciae formam redegit, & maximam civitatem appellari suo nomine iussit; quae nunc Caesarea dicitur, cum Mazaca antea vocaretur. Hic tertio & vigesimo imperii anno, aetatis LXXVIII ingenti omnium gaudio mortuus est in Campania.

145 **10** Successit ei Calus Caesar, cognomento Caligula, Drusi privigni Augusti, & ipsius Tiberii nepos: sceleratissimus ac funestissimus; & qui etiam Tiberii dedecora purgaverit. Bellum contra Germanos suscepit: & ingressus Sueviam, nihil strenuè fecit. Stupra sororibus intulit, ex una etiam natam filiam agnovit. Cum adversum cunctos ingenti avaritiâ, libidine, crudelitate saeviret, interfectus in Palatio est, anno aetatis suae XXIX, imperii III, mense X, dieque VIII.

A.C. **11** Post hunc Claudius fuit, patrus Caligulae, Drusi, qui apud Moguntiacum monumentum habet, filius: **42** cuius & Caligula nepos erat. Hic mediè imperavit, multa gerens tranquillè atque moderatè, quaedam crudeliter atque insulsè. Britanniae intulit bellum, quam nullus Romanorum post Julium Caesarem attigerat: eaque devicta per Cnaeum Sentium & Aulum Plautium, illustres & nobiles viros, triumphum celebrem egit. Quasdam insules etiam ultra Britanniam in Oceano positas, Romano imperio addidit, quae appellantur Orcades: filioque suo Britannici nomen imposuit. Tam civilis autem circa quosdam amicos exstitit, ut etiam Plautium nobilem virum, qui in expeditione Britannica multa ac egregia fecerat, triumphantem ipse prosequeretur, & conscendenti Capitolium laevus incederet. Is vixit annos LXIV, imperavit XIV, post mortem consecratus est, Divusque appellatus.

2 Successit huic Nero, Caligulae avunculo suo similis, qui imperium Romanum & deformavit & diminuit: inusitatae luxuriae sumptuumque, ut qui, exemplo Caii Caligulae, calidis & frigidis se lavaret unguentis, reibus aureis piscaretur, quae Hyatis

teis funibus extrahebat. Infinitam partem Senatûs interfecit; bonis omnibus hostis fuit: ad postremum se tanto dedecore prostituit, ut saltaret & cantaret in scena, citharaedico habitu vel tragico: parricidia multa commisit, fratrem, uxorem, matrem interfecit: urbem Romam incendit, ut spectaculi ejus imaginem cerneret, quali olim Troia capta arserat. In re militari nihil omnino ausus, Britanniam penè amisit. Nam duo sub hoc nobilissima oppida capta illic atque eversa sunt: Armeniam Parthi sustulerunt, legionesque Romanas sub jugum miserunt. Duæ tamen provinciae sub eo factae sunt; Pontus Polemoniacus, concedente rege Polemone; & Alpes Cottiae, Cottio rege defuncto.

Propter hæc Romano orbi execrabilis, ab omnibus simul destitutus, & à Senatu hostis judicatus, quum quaereretur ad pœnam (quæ pœna erat talis, ut natus per publicum ductus, furcâ capiti ejus insertâ, virgis usque ad mortem caederetur, atque ita præcipitaretur de saxo) è palatio fugit, & in suburbano se liberti sui, quod est inter Salariam & Nomentanam viam, ad quartum Urbis milliarium, interfecit. Is ædificavit Romæ thermas, quæ antè Neronianæ dictæ, nunc Alexandrinæ appellantur. Obiit trigésimo & altero ætatis anno, imperij XIV. atque in eo annis familia Augusti consumpta est.

Hinc Ser. Galba successit, antiquissimæ nobilitatis Senator, cum LXXIII annum ægeret ætatis, ab Hispanis & Gallis Imperator electus, mox ab universo exercitu libenter acceptus est. Nam privata ejus vita ingenis fuerat militaribus & civilibus rebus; sæpe

Con-

In Nerone, Blatteis funibus. Blatteus est purpureus, autem coccineus. Erravit itaque Xiphilius & Josephus Antiochenus. Sæpe apud Anastasium, qui vitas Pontificum Maximorum scripsit, legere est de blattim, quod nihil aliud est quam de purpura.

Alexandrinæ. De nomine Alexandri imperatoris, cujus vitam inferies habebis.

Consul, saepe Proconsul, frequenter dux in gravissimis bellis. Hujus breve imperium fuit, & quod bona haberet exordia, nisi ad severitatem propensior videretur. Infidiis tamen Othonis occisus est, imperii mense septimo; jugulatus in foro Romae, sepultusque in hortis suis, qui sunt Aureliâ viâ, non longè ab urbe Roma.

Otho, occisô Galbâ, invasit imperium; materno genere nobilior quàm paterno, neutro tamen obscuro: in privata vita mollis, in imperio documentum sui non potuit ostendere. Nam cum iisdem temporibus quibus Otho Galbam occiderat, etiam Vitellius factus esset à Germanicianis exercitibus Imperator, bello contra eum suscepto, cum apud Bebriacum in Italia levi prælio victus esset, ingentes tamen copias haberet, sponte semetipsum occidit, petentibus militibus, ne tam citò de belli desperaret eventu, cum tanti non esse dixisset, ut propter eum civile bellum commoveretur, voluntariâ morte obiit, trigésimo & octavo ætatis anno, nonagesimo & quinto imperii die.

Vitellius imperio potitus est, familiâ honoratâ magis quàm nobili: nam pater ejus non admodum clarè natus, tres tamen ordinarios gesserat Consulatus. Hic cum multo dedecore imperavit, & gravi sacvitiâ notabilis, præcipuè ingluvie & voracitate: quippe cum de die saepe quarto vel quinto feratur epulatus. Notissima certe cœna memoriae mandata est, quam ei Vitellius frater exhibuit; in qua super caeteros sumptus, duo millia piscium, septem avium millia apposita traduntur. Hic cum Neroni similis esse vellet, atque id adeo præ se

In Othone, Beboriacum] Seu Boaricum, seu Bebriacum, seu denique Betriacum scribas, perinde est. Situs autem loci Cremonam inter & Veronam fuit, Tacit.

In Vitellio, Ordinarios consulatus] Cum quis in locum alterius non sufficiebatur in reliquam anat partem; sed Kalendis Januariis honorem imibat, & anno nomen dabat.

se ferret, ut etiam exsequias Neronis, quae humiliter sepultae fuerant, honoraret; à Vespasiani ducibus occisus est, interfecto prius Sabino Vespasiani Imperatoris fratre, quem cum Capitolio incendit. Interfectus autem, & magno cum dedecore tractus per urbem Romam publicè, nudus, erecta coma & capite, subjecto ad mentum gladio, stercore in vultum & pectus ab omnibus obviis appetitus: postremo jugulatus, & in Tiberim dejectus, etiam, communi caruit sepultura. Periit autem aetatis anno septimo & quinquagesimo, imperii mense VIII & die uno.

Vespasianus huic successit, factus apud Palaestinam Imperator: princeps obscure quidem natus, sed optimis comparandus; privata vita illustris, ut qui à Claudio in Germaniam, deinde in Britanniam missus, tricies & bis cum hoste conflixerit; duas validissimas gentes, XX oppida, insulam Vectam Britanniae proximam imperio Romano adjecerit. Romae se in imperio moderatissime pessi: pecuniae tamen avidior fuit, ita ut eam nulli injuste auferret: quam cum omni diligentiae provisione colligeret, tamen studiosissime largiebatur, praecipuè indigentibus: nec facile ante etiam cujusquam principis vel major est liberalitas comperta, vel justior; placidissimae bonitatis, ut qui majestatis quoque contra fereos non facile puniret ultra exsilii poenam. Sub hoc Judaea Romano accessit imperio: & Hierosolyma, quae fuit urbs clarissima Palaestinae: Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum, quae liberae ante hoc tempus fuerant: item Thraciam, Ciliciam, Comagenen, quae sub regibus amicis erant, in Provinciarum formam redegit.

Offensarum & inimiciarum immemor fuit; convicia

Exsequias Neronis quae humiliter sepultae erant] *Infra etiam sic loquutus est. Exsequias revexit; Sed utrobique errorem esse arbitror, scribendamque, reliquias. Sunt autem reliquiae ossa seu cineres; at, exsequiae longe aliud: neque ita loqui mos est.*

vicia à caufidicis & philofophis in fe dicta leniter tulit, diligens tamen coërcitor difciplinæ militaris. Hic cum Tito filio de Hierofolymis triumphavit. Per hæc cum Senatu & populo, poftremo cunctis amabilis ac jucundus eſſet, profluvio ventris extinctus eſt in villa propria, circa Sabinos, annum ætatis ægens LXIX imperii nonum, & diem feptimum: atque inter Divos relatus eſt. Genituram filiorum ita cognitam habuit, ut, cum multæ contra eum conjurationes fierent, quas patefactas ingenti diſſimulatione contempſit, in Senatu dixerit; aut filios ſibi ſucceſſuros, aut neminem.

79

Huic Titus filius ſucceſſit, qui & ipſe Veſpaſiani eſt dictus; vir omnium virtutum genere mirabilis; adeo ut amor & deliciae humani generis diceretur; facundiſſimus, bellicoſiſſimus, moderatiſſimus: cauſas Latinè egit: poëmata & tragœdias Græcè compoſuit. In oppugnatione Hierofolymorum ſub patre militans, XII propugnatores XII ſagittarum ictibus confixit. Romæ tantæ civilitatis in imperio fuit, ut nullum omnino puniret; convictos adverſum ſeſe conjurationis ita dimiſeret, ut in eadem familiaritate, qua antea, habuerit. Facilitatis tantæ fuit & liberalitatis, ut nulli quidquam negaret: & cum ab amicis reprehenderetur, reſpondit; Nullum tristem debere ab Imperatore diſcedere. Propterea cum quadam die in cœna recordatus fuiſſet, nihil ſe illo die unquam præſtitiffe, dixit: ô amici, hodie diem perdi. Hic Romæ amphitheatrum ædificavit, & quinque millia ferarum in dedicatione ejus occidit.

Per hæc, inuſitato favore dilectus, morbo periit; in ea qua pater villa, poſt biennium, menſes octo, dies XX quàm Imperator erat factus, ætatis anno altero & XL. Tantus lætus eo mortuo publicus fuit, ut omnes tanquam in propria doluerint orbitate. Senatus, obitu ipſius circa veſperam nuntiato, nocte irrupit in curiam: & tantas ei mortuo gratias laudesque congeſſit, quantas nec vivo unquam egerat, nec præſenti. Inter Divos relatus eſt.

Domi-

Domitianus mox accepit imperium, frater ipsius junior; Neroni, aut Caligulæ, aut Tiberio similior quàm patri vel fratri suo, primis tamen annis moderatus in imperio fuit; mox ad ingentia vicia progressus, libidinis, iracundiæ, crudelitatis, avaritiæ, tantum in se odium concitavit, ut merita & patris & fratris aboleret. Interecit nobilissimos ex Senatu. Dominum se & Deum primus appellari jussit: nullam sibi nisi auream & argenteam statuam in Capitolio poni passus est; consobrinos suos interfecit; superbia quoque in eo execrabilis fuit.

Expeditiones quatuor habuit, unam adversus Sarmatas, alteram adversus Catos, duas adversum Dacos. De Dacis Cattisque duplicem quidem triumphum egit; de Sarmatis solam lauream usurpavit. Multas quidem calamitates iisdem bellis passus est; nam in Sarmatia legiones ejus cum duce interfectæ: & à Dacis Appius Sabinus Consularis, & Cornelius Fuscus Præfectus Prætorio, cum magnis exercitibus occisi sunt. Romæ quoque multa opera fecit; in his Capitolium & Forum Transitorium, Odeum, Porticum, Iseum ac Serapeum, & Stadium. Verum cum ob scelera universis exosus esse cœpisset, interfectus est suorum conjuratione in Palatio, anno ætatis XLV imperii quinto decimo. Funus ejus cum ingenti dedecore per vespillones exportatum, & ignobiliter est sepultum.

LIBER VIII.

ANno octingentesimo & quinquagesimo ab Urbe condita, Vetere & Valente Consulibus, republica ad prosperrimum statum rediit, bonis principibus ingenti felicitate commissa. Domitiano enim exitiali tyranno Nerva successit, vir in privata vita moderatus & strenuus, nobilitatis mediæ, qui senex admodum, operam dante Petronio Secundo Præfecto Prætorio, item Parthenio interfectore Domitiani

Imperator factus, æquissimum se & civilissimum præbuit. Reipublicæ divinâ provisione consuluit, Trajanum adoptando. Mortuus est Romæ post annum & quatuor menses imperii sui, ac dies octo: actatis LXX: & altero anno, atque inter Divos relatus est.

98 *S*uccessit ei Ulpius Trajanus Crinitus, natus Italia in Hispania, familiâ antiquâ magis quàm clarâ: nam pater ejus primùm Consul fuit. Imperator autem apud Agrippinam civitatem in Gallis factus est. Rempublicam ita administravit, ut omnibus principibus merito præferatur. Inusitatae civilitatis & fortitudinis fuit. Romanum imperiû, quod post Augustum defensum magis fuerat quàm nobiliter ampliatum, fines longè latèque diffudit: urbes trans Rhenum in Germania reparavit: Daclum, Decibalo, victo, subegit, provinciâ trans Danubium facta in his agris, quos nunc Taiphali habent, & Victophali & Thervingi. Ea provincia decies centena millia in circuitu tenet.

*A*rmeniam, quam occupaverant Parthi, recepit Pharnace Syro dæcso, qui eam tenebat. Albanis regem dedit. Iberorum regem & Sauromatarum, & Bosporanorum, & Arabum, & Osdroœnotum, & Colchorum in fidem recepit: Adiabentis, & Marchomedos occupavit: & Anthemusium magnam Pèrsidis regionem, Seleuciam & Ctesiphontem, Babylonem & Edessios vicit ac tenuit; usque ad Indiæ fines & mare Rubrum accessit: atque ibi tres provincias fecit, Armeniam, Assyriam, Mesopotamiam, cum his gentibus quæ Macedeniam attingunt. Arabiam

In Trajano, Pharnace Syro] Corrige, nam error est, Parthiamaspate. Vide notas doctissimorum hominum ad historiam Augustum.

Marchomedos] Credibile est legendum, Mardomedos in Assyria.

Macedenam] in aliis editionibus legitur Macedoniam, quæ fortasse prefectura in Mesopotamia fuerat tamen nostram lectionem præstulerim.

biam postea in provinciae formam redegit; in mari rubro classem instituit, ut per eam Indiae fines vastaret.

4 Gloriam tamen militarem civilitate & moderatione superavit, Romae & per provincias æquatam se omnibus exhibens; amicos salutandi gratiâ frequentans, vel ægrotantes, vel cùm festos dies habuissent, convivia cum iisdem indiscreta vicissim habens, saepe in vehiculis eorum sedens, nullum Senatorum laedens, nihil injustum ad augendum fiscum agens; liberalis in cunctos, publicè privatimque ditans omnes & honoribus augens, quos vel mediocri familiaritate cognovisset: orbem terrarum aedificans, multas immunitates civitatibus tribuens; nihil non tranquillum & placidum agens; adeo ut omni ejus aetate unus tantum Senator damnatus sit; at is tamen per Senatum ignorante Trajano. Ob hoc per orbem terrarum Deo proximus, nihil non venerationis meruit & vivus & mortuus.

5 Inter alia dicta hoc ipsius fertur egregium; amicis enim culpantibus, quod nimis circa omnes comis esset, respondit: Talem se Imperatorem esse privatis, quales esse sibi Imperatores privatus optasset. Post ingentem igitur gloriam belli domique quaesitam è Perside rediens, apud Seleuciam Isauriae profluvio ventris extinctus est. Obiit autem aetatis anno LXII. mense nono, & die quarto: imperii anno XIX. mense VI. die XV. Inter Divos relatus est, solusque omnium intra Urbem sepultus. Ossa ejus collocata in urna aurea, in foro quod aedificavit sub columna sita sunt, cujus altitudo CXLIV pedes habet. Hujus tantum memoriae delatum est, ut usque ad nostram aetatem non aliter in Senatu principibus acclamentur, nisi Felicio Augusto, Melior Trajano. Adeo in

F

eo

Orbem terrarum aedificans] *Id est, passim opera publica extruens.*

Respondit: Talem se Imperatorem esse privatis, quales esse sibi Imperatores privatus optasset] *Legit Talem se Imperatorem esse privatis velle, quales, &c.*

eo gloria bonitatis obtinuit, ut vel assentantibus, vel verè laudantibus, occasionem magnificentissimi præstet exempli.

117 **E** Defuncto Trajano, Ælius Adrianus creatus est princeps; sine aliqua quidem voluntate Trajani, sed operam dante Plotinâ Trajani uxore; nam eum Trajanus, quanquam consobrinae filium, vivens noluerat adoptare. Natus & ipse Italicae in Hispania, qui Trajani gloriae invidens statim provincias tres reliquit, quas Trajanus addiderat; & de Assyria, Mesopotamia, & Armenia revocavit exercitus; ac finem imperii esse voluit Euphratem. Idem de Dacia facere conatum amici deterruerunt; ne multi cives Romani Barbaris traderentur; propterea quod Trajanus victa Daciâ, ex toto orbe Romano infinitas eo copias hominum transfulerat, ad agros & urbes colendas. Dacia enim diuturno bello Decibali viris fuerat exhausta.

7 Pacem tamen omni tempore imperii sui habuit; semel tantum per præsidem dimicavit: orbem Romanum circumivit, & multa aedificavit. Facundissimus Latino sermone, Graeco eruditissimus fuit: Non magnam clementiae gloriam babuit; diligentissimus tamen circa aerarium, & militum disciplinam. Obiit in Campania, major sexagenario, imperii anno XXI. mense X. die XXIX. Senatus ei tribuere noluit divinos honores; tamen cum successor ipsius Titus Aurelius Fulvius Antonius hoc vehementer exigeret, & universi Senatores palam resisterent, tandem obtinuit.

131 **E**rgo Adriano successit T. Antoninus Fulvius Boionius, idem etiam Pius nominatus; genere claro, sed non admodum vetere: vir insignis, & qui meritò Numae Pompilio conferatur; ita ut Romulo Trajanus aequetur. Vixit ingenti honestate privatus; majori, in imperio; nulli acerbus, cunctis benignus: in

In Adriano, Idem de Dacia facere conatum] Id est cogitantem, Cicero, Terentius.

in re militari moderatâ gloriâ, defendere magis provincias quàm amplificare studens; viros justissimos ad administrandum rempublicam quærens; bonis honorem habens, improbos sine aliqua acerbitate detestans: regibus amicis venerabilis non minus quam terribilis, adeo ut Barbarorum plurimæ nationes, depositis armis, ad eum controversias suas litesque deferrent, sententiæque ejus parerent. Hic ante imperium ditissimus, opes quidem suas stipendiis militum, & circa amicos liberalitatibus minuit; verum ærarium opulentum reliquit. Pius propter clementiam dictus est. Obiit apud Lorium villam suam, milliaro ab Urbe XII, vitæ anno LXXIII. imperii XXIII. atque inter Divos relatus est, & merito consecratus.

Post hunc imperavit M. Antoninus Verus; haud dubiè nobilissimus: quippe cum ejus origo paterna à Numa Pompilio, materna à Salentino rege penderet: & cum eo L. Annius Antoninus Verus; tumque primum Romana respublica duobus, æquo jure imperium administrantibus, paruit; eùm usque ad eos singulos semper habuisset Augustos.

Hi & genere inter se conjuncti fuerunt, & affinitate: nam Verus Annii Antonini M. Antonini filiam in matrimonium habuit: M. autem Antoninus gener Antonini Pii fuit, per uxorem Galeriam Faustina juniorem consobrinam suam. Hi bellum contra Parthos gesserunt; qui post victoriam Trajani tum primum rebellaverant. Verus Antoninus ad id profectus est: qui Antiochiæ & circa Armeniam agens, multa per duces & ingentia patravit: Seleuciam Assyriæ urbem nobilissimam cum XL millibus hominum cepit: Parthicum triumphum revexit; cum fratre eodemque socero triumphavit. Obiit tamen in Venetia, eum à Concordia civitate Altinum proficisceretur, & cum fratre in vehiculo sederet, subito sanguine ictus, casu morbi quem Græci ἀπόπληξι vocant; vir ingenii parum civilis; reverentia tamen fratris nihil unquam atrox ausus. Cum obiisset XI imperii anno, inter Divos relatus est.

Post eum Marcus Antoninus solus rempublicam tenuit, quem mirari facilius quis quàm laudare possit. A principio vitae tranquilissimus: adeo ut in infantia quoque vultum nec ex gaudio, nec ex mœrore mutaret. Philosophiae deditus Stoicae; ipse etiam non solum vitae moribus, sed etiam eruditione philosophus; tantae admirationis adhuc juvenis, ut eum successorem paraverit Adrianus relinquere; adoptato tamen Antonino Pio, generum esse ei idcirco voluerit, ut hoc ordine ad imperium perveniret.

// Institutus est ad Philosophiam per Apollonium Chalcedonium; ad scientiam Graecarum literarum per Sextum Chæronensem, Plutarchi nepotem. Latinas autem literas cum Fronto orator nobilissimus docuit. Hic cum omnibus Romæ æquo jure egit, ad nullam insolentiam elatus imperii fastu: liberalitatis promptissimæ, provincias ingenti benignitate & moderazione tractavit. Contra Germanos, eo principe, res feliciter gestæ sunt. Bellum ipse unum gessit Marcomannicum: sed quantum nulla memoria fuit, adeo ut Punicis conferatur; nam eo gravius est factum, quod universi exercitus Romani perierant: sub hoc enim tantus casus pestilentiae fuit, ut post victoriam Persicam, Romæ ac per Italiam provinciasque, maxima hominum pars, militum omnes ferè copiae languore defecerint.

// Ingenti ergo labore & moderazione, cum ad Carnuntum jugi triennio perseverasset, bellum Marcomannicum confecit, quod eum his Quadi, Vandali, Sarmatae, Suevi, atque omnis Barbaria commoverat: multa hominum millia interfecit: ac Pannoniis servitio liberatis, Romæ rursus cum Commodò Antonino filio suo, quem jam Caesarem fecerat, triumphavit. Ad hujus belli sumptum, cum aerario exhausto, largitiones nullas haberet, neque indicare provincialibus aut Senatui aliquid vellet, instrumentum regii cultûs, facta in foro Divi Trajani sectione, distraxit: vasa aurea, pocula chrySTALLINA & murrhina, uxori ac suam fericam ac auream vestem,

vestem, multa ornamenta gemmarum: ac per duos continuos menses venditio habita est, multumque auri redactum. Post victoriam tamen emptoribus pretia restituit, qui reddere comparata voluerunt: molestus nulli fuit, qui maluit semel empti retinere.

13 Hic permisit viris clarioribus, ut convivia eodem cultu quo ipse, & ministris similibus exhiberent. In editione munerum post victoriam adeo magnificus fuit, ut centum simul leones exhibuisse tradatur. Cum igitur fortunatam Rempublicam & virtute & mansuetudine reddidisset, obiit XVIII imperii anno, vitæ LXI. & omnibus certatim adnitentibus, intra Divos relatus est.

14 Hujus successor L. Antoninus Commodus, nihil 180 paternum habuit, nisi quod contra Germanos feliciter & ipse pugnavit. Septembrem mensem ad nomen suum transferre conatus est, ut Commodus diceretur; sed luxuria & obscenitate depravatus, gladiatoriiis armis sæpissime in ludo, deinceps etiam in amphitheatro cum hujusmodi hominibus sæpe dimicavit. Obit morte subita, adeo ut strangulatus, vel veneno interfectus putaretur, cum annos XII. post patrem, & VIII menses imperasset, tanta execratione omnium, ut hostis humani generis etiam mortuus judicaretur.

15 Huic successit Pertinax, grandævus jam, ut qui 192 septuagenariam attigisset ætatem; præfecturam Urbis agens ex S. C. imperare jussus. Octogesimo imperii die Prætorianorum militum seditione, & Juliani scelere occisus est.

16 Post eum Salvius Julianus Rempublicam invasit, 193 vir nobilis, & juris peritissimus; nepos Salvii Juliani, qui sub Divo Adriano Perpetuum composuit Edictum. Victus est à Severo apud Malvium pon-

In Marco Antonino, Et ministris similibus] Melius ministris similibus, ut memini legere apud Capitolinum, quem hic ante oculos habebat Eutropius.

tem, interfestus in Palatio: vixit mensibus septem postquam cœperat imperare.

194 / Hinc Imperii Romani administrationem Septimius Severus accepit, oriundus ex Africa, provincia Tripolitana, oppido Lepti: solus, omni memoria & antè & postea, ex Africa Imperator fuit. Hic primum fisci advocatus, mox militaris Tribunus, per multa deinde ac varia officia atque honores, usque ad administrationem totius reipublicae pervenit. Pertinacem se appellari voluit, in honorem ejus Pertinacis, qui à Juliano fuerat occisus. Parcus admodum fuit, natura sævus: bella multa & feliciter gessit. Pescennium Nigrum, qui in Ægypto & Syria rebellaverat, apud Cyzicum interfecit. Parthos vicit: Arabas eo usque superavit, ut etiam provinciam ibi faceret; idcirco Parthicus & Arabicus dictus est. Multa toto Romano orbe reparavit. Sub eo etiam Clodius Albinus qui in occidendo Pertinace socius fuerat Juliano, Caesarem se in Gallia fecit, victusque apud Lugdunum est & interfestus.

Severus autem præter bellicam gloriam, etiam civilibus studiis clarus fuit, & literis doctus, Philosophiæ scientiam ad plenum adeptus. Novissimum bellum in Britannia habuit: utque receptas provincias omni securitate muniret, vallum per XXXII millia passuum à mari ad mare deduxit. Decessit Eboraci admodum senex, imperii anno XVIII. mense IV. & Divus appellatus est: nam filios duos successores reliquit, Bassianum & Getam; sed Bassiano Antonini nomen à Senatu voluit imponi; itaque dictus est M. Aurelius Antoninus Bassianus: patrique successit: nam Geta hostis publicus judicatus, confestim periit.

212 / Marcus igitur Aurelius Antoninus Bassianus, idemque Caracalla, morum ferè paternorum fuit, paulo asperior, & minax. Opus Romæ egregium fecit lavacri,

In Bassiano, Idemque Caracalla] Græcis & Latinis quibusdam Caracallus.

lavacri, quae Antoninianæ appellantur; nihil præterea memorabile. Impatiens libidinis, ut qui novercam suam Juliam uxorem duxerit. Defunctus est in Odroëne apud Edeffam, moliens adversum Parthos expeditionem, anno imperii VI. mense II. vix egressus ætatis XLIII annum; funere publico elatus est.

2 Opilius deinde Macrinus, qui Præfectus Prætorio erat, cum filio Diadumeno facti Imperatores, nihil memorabile ex temporis brevitate gesserunt: nam imperium eorum duum mensium & unius anni fuit; seditione militare ambo pariter occisi sunt. 210

3 Creatus est post hos M. Aurelius Antoninus: hic Antonini Caracallæ filius putabatur; sacerdos autem Heliogabali templi erat. Is, cum Romam ingenti & militum & Senatus expectatione venisset, probris se omnibus contaminavit. Impudicissimè & obscœnissimè vixit, biennioque post & VIII mensibus, tumultu interfectus est militari, & cum eo mater Semia Syra. 219

4 Successit huic Aurelius Alexander; ab exercitu Cæsar, à Senatu Augustus nominatus, juvenis admodum: susceptoque adversus Persas bello, Xerxem eorum regem gloriosissimè vicit; militarem disciplinam severissimè tenuit; quasdam tumultuantes legiones integras exauctoravit. Assessorem habuit, vel serinii magistrum, Ulpianum juris conditorem. Romæ quoque favorabilis fuit. Periit, in Gallia, militari tumultu, XIII imperii anno, & die VIII. in matrem suam Mammaeam unicè pius. 222 L 1-

2 Opus lavacri, quae Antoninianæ appellantur] *Istud, lavacri, mihi suspectum est, & glossema puto; fortasse scriptum ab Eutropio fuit, opus THERMARUM, quæ Antoninianæ, &c.*

In Macrino, Cum filio Diadumeno] In nummis veteribus dicitur etiam Diadumenianus, ut Hermogenes, Hermogenianus.

Semia] Herodiano & aliis dicitur Soæmis. Caterum de voce Heliogabalus, seu, ut scribi oportet, Elagabalus vide quæ scripta fuerunt ab illustrissimo amico Becharto, & quæ a Seldeno dicta sunt.

235 **P**ost hunc Maximinus ex corpore militari primus ad imperium accessit, solâ militum voluntate, cum nulla Senatus intercessisset auctoritas, neque ipse Senator esset. Is, bello adversus Germanos feliciter gesto, cum à militibus esset Imperator appellatus, à Pupieno Aquileiæ occisus est, deserentibus eum militibus suis, cum filio adhuc puero; cum quo imperaverat triennio, & paucis diebus.

Postea tres simul Augusti fuerunt, Pupienus, Balbinus, & Gordianus; duo superiores obscurissimo genere; Gordianus nobilis: quippe cujus pater senior Gordianus, consensu militum, cum Proconsulatum Africæ gereret, Maximino imperante, Princeps fuisset electus. Itaque cum Romam venissent Balbinus & Pupienus, in Palatio interfecti sunt; soli Gordiano imperium reservatum. Gordianus, admodum puer, cum Tranquillinam Romæ duxisset uxorem, Janum Geminum aperuit; & ad Orientem profectus, Parthis bellum intulit, qui jam moliebantur erumpere, quod quidem mox feliciter gessit, præliisque in gentibus Persas afflixit. Rediens haud longè à Romanis finibus interfectus est fraude Philippi, qui post eum imperavit. Miles ei tumulum XX milliario à Circesso, quod castrum nunc Romanorum est, Euphrati imminens, ædificavit; exsequias Romam revexit; ipsum Divum appellavit.

244 Philippi duo, filius & pater, Gordiano occiso imperium invaserunt: atque, exercitu incolumi reducto, ad Italiam è Syria profecti sunt. His imperantibus, milleſimus annus Romæ urbis ingenti ludorum apparatu spectaculorumque celebratus est. Ambo deinde ab exercitu interfecti sunt: senior Philippus Veronæ, Romæ junior. Annis V imperaverunt: inter Divos tamen relati sunt.

250 Post hos Decius è Pannonia inferiore Bubaliæ natus, imperium sumpsit. Bellum civile, quod in Gallia motam fuerat, oppressit; filium suum Cæsarem fecit.

fecit. Romæ lavacrum ædificavit. Cum biennio ipse & filius ejus imperâssent, uterque in Barbarico interfecti sunt, & inter Divos relati.

Mox imperatores creati sunt, Gallus Hostilianus, & Galli filius Volusianus. Sub his Æmilianus in Mœsia res novas molitus est: ad quem opprimendum cum ambo profecti essent, Interamnæ interfecti sunt, non completo biennio; nihil omnino clarum gesserunt. Solâ pestilentia, & morbis, atque ægritudinibus notus eorum principatus fuit.

Æmilianus obscurissimè natus obscurius imperavit; ac tertio mense extinctus est.

Hinc Licinius Valerianus in Rhætia & Norico agens, ab exercitu Imperator, & mox Augustus est factus. Gallienus quoque Romæ à Senatu Cæsar est appellatus. Horum imperium Romano nomini perniciosum, & penè exitiabile fuit, vel infelicitate principum, vel ignaviâ. Germani Ravennam usque venerunt. Valerianus, in Mesopotamia bellum gerens, à Sapore Persarum rege superatus est; mox etiam captus, apud Parthos ignobili servitute consenuit. 253

Gallienus, cum adolescens factus esset Augustus, imperium primum feliciter, mox commodè, ad ultimum perniciosè gessit. Nam juvenis in Gallia & Illyrico multa strenuè fecit, occiso apud Murfam Ingenuo, qui purpuram sumpserat, & Trebelliano. Diu placidus & quietus: mox in omnem lasciviam dissolutus, tenendæ reipublicæ habenas probrosâ ignaviâ & desperatione relaxavit. Alamanoi, vastatis Galliis, in Italiam irruerunt. Dacia, quæ à Trajano ultra Danubium fuerat adjecta, amissa est. Græcia, Macedonia, Pontus, Asia, vastata per Gothos, Pannonia à Sarmatis Quadisque populata est: Germani usque ad Hispanias penetraverunt, & civitatem nobilem Tarraconem expugnaverunt. Parthi, Mesopotamiâ occupatâ, Syriam sibi cœperunt vindicare.

Tum jam desperatis rebus & deleto penè imperio Romano, Posthumius in Gallia, obscurissimè natus, purpuram sumpsit: & per annos decem ita impera-

peravit, ut consumptas penè provincias ingenti virtute & moderatione reparaverit; qui seditione militum interfectus est, quod Moguntiacum, quæ adversum eum rebellaverat, L. Æliano res novas moliente, diripiendam militibus tradere nolisset. Post eum Marius vilissimus opifex purpuram accepit, & secundo die interfectus est. Victorinus postea Galliarum accepit imperium, vir strenuissimus: sed cum nimis libidinis esset, & matrimonia aliena corrumpere, Agrippinae occisus est, actuario quodam machinante dolum, imperii sui anno secundo.

Huic successit Tetricus Senator, qui Aquitaniam honore praesidis administrans, absens à militibus Imperator electus est, & apud Burdegalam purpuram sumpsit; seditiones multas militum pertulit. Sed dum hæc in Gallia gerentur, in Orientem per Odenathum Persæ victi sunt: defensâ Syriâ, receptâ Mesopotamia, usque ad Ctesiphontem Odenathus penetravit.

Ita, Gallieno rempublicam deserente, Romanum imperium in Occidente per Posthumum, per Odenathum in Oriente servatum est. Gallienus interea Mediolani cum fratre Valeriano occisus est, imperii anno nono: Claudiusque ei successit, à militibus electus, à Senatu appellatus Augustus. Hic Gothos, Illyricum Mecedoniamque vastantes, ingenti prælio vicit; parcus vir, ac modestus, & justus tenax, atque reipublicae gerendæ idoneus; qui tamen intra imperii biennium morbo interiit, & Divus appellatus est. Senatus ingenti eum honore decoravit, scilicet ut in curia clypeus ipsi aureus, item in Capitolio statua aurea poneretur.

Quintilius post eum, Claudii frater, consensu militum Imperator electus est; vir unica moderationis & civilitatis laude æquandus fratri vel praeponendus;

con-

In Claudio, Clypeus ipsi aureus ponere[n]t] Hoc loco Clypeus non est quod videtur, sed imago clypeata, id est, protome Græcorum, vel, ut Itali vocant, un busto, quales hodie pictores nostri faciunt, sic apud Suetonium & Tacitum quoque.

consensu Senatûs appellatus Augustus, septimo decimo die imperii occisus est.

Post eum Aurelianus suscepit imperium, Dacia Ripensi oriundus ; vir in bello potens, animi tamen immodici, & ad crudelitatem propensioris, quique Gothos strenuissimè vicit. Romanam ditionem ad fines pristinos variâ bellorum felicitate revocavit : superavit in Gallia Tetricum apud Catalounos, ipso Tetrico prodente exercitum suam, cujus assiduas seditiones ferre non poterat : quin etiam per literas occultas Aurelianus ita fuërat deprecatus, ut inter alia versu Virgiliano uteretur ; *Eripe me his, invicte, malis.* Zenobiam quoque, occiso marito Odenatho, qui Orientem tenebat, haude longè ab Antiochia non sine gravi praelio cepit : ingressusque Romam, nobilem triumphum quasi receptor Orientis Occidentisque egit, curram præcedentibus Tetrico & Zenobia : qui quidam Tetricus etiam corrector Lucaniae postea fuit, ac privatus diutissimè vixit. Zenobia autem posteros, qui adhuc manent, Romae reliquit.

274

Hoc imperante etiam Monetarii in Urbe rebellarunt, vitiatis pecuniis, & Felicissimo Rationali interfecto : quos Aurelianus victos ultima crudelitate comescuit ; plurimos nobiles capite damnavit : saevus & sanguinarius, ac necessarius magis in quibusdam, quàm in ullo amabilis Imperator : trux omni tempore, etiam filii sororis interfector : disciplinae tamen militaris & morum dissolutorum magna ex parte corrector.

Urbem Romam muris firmioribus cinxit ; templum
Soli

Ibidem, Rationali] Quis sit Rationalis nemo melius explicaverit, quam Aurelianus ipse in epistola, quæ legitur apud Vopiscum, ubi de illo Felicissimo loquens, ait : Cui procurationem fisci mandaveram : Ergo procurator fisci & Rationalis idem est. Caterum errorem hic Entropii esse arbitror ; quem enim occisum a Monetariis dicit Entropius, eum auctorem rebellionis vocat Aurelianus nisi, ut sit interdum, epistola falsa est.

Soli aedificavit, in quo infinitum auri gemmarumque constituit. Provinciam Daciam, quam Trajanus ultra Danubium fecerat, intermisit, vastato omni Illyrico et Mœsia, desperans eam posse retineri: abductosque Romanos ex urbibus et agris Daciae; in media Mœlia collocavit: et est in dextra Danubio in mare fluenti, cùm antea fuerit in laeva. Occiditur servi sui fraude, qui ad quosdam militares viros, amicos ipsius, nomina pertulit annotata, falsò manum ejus imitatus, tanquam Aurelianus ipsos pararet occidere. Itaque ut praeveniretur ab iisdem, interfectus est in itineris medio, quod inter Constantinopolin et Heracleam est stratae veteris, locus Cœnophrurium appellatur: mors tamen ejus inulta non fuit. Meruit quoque inter Divos referri. Imperavit annos V. menses VI.

275

Tacitus post hunc suscepit imperium; vir egregiè moratus, & reipublicae gerendae idoneus; nihil tamen clarum potuit ostendere, intra VI mensem imperii morte praeventus. Florianus, qui Tacito successerat, duobus mensibus & diebus XX in imperio fuit, neque quidquam dignum memoria egit.

Post hunc Probus, vir illustris gloria militari, ad administrationem reipublicae accessit. Gallias à Barbaris occupatas ingenti praeliorum felicitate restituit. Quosdam imperium usurpare conatos, scilicet Saturninum in Oriente, Proculum & Bonosum Agrippinae multis certaminibus oppressit. Vineas Gallos & Pannonios habere permisit: opere militari Almam montem apud Sirmium, & Aureum apud Mœsiam superiorem vineis consevit, & provincialibus colendas dedit. Hic cum bella innumera gessisset, pace parta dixit,

Ibidem, Infinitum auri] Arbitor addendam esse vocem pondus.

Ibidem, Stratae veteris] Strata est via, Virgil. Strata viarum: & Italice strada, Hac via grandibus saxis olim munita fuit, hodieque integra remanet. Pertingebat autem ab illa ora ad Dyrrhachium. Adeundus tibi est Bellonius testis oculatus, Lib. 1, cap. 61.

dixit brevi milites necessarios non futuros; vir acer, strenuus, justus, & qui Aurelianum æquaret gloria militari, morum autem civilitate superaret. Interfectus est tamen Sirmã, tumultu militari, in tutre ferrata. Imperavit annos VI. menses IV.

Post hunc Carus est factus Augustus, Narbonæ natus in Gallia: qui confestim Carinum & Numerianum filios Cæsares fecit, cum quibus regnavit duobus annis: sed dum bellum adversum Sarmatas gerit, nuntiato Persarum tumultu, ad Orientem profectus, res contra Persas nobiles gessit: ipsos praelio fudit: Seleuciam & Ctesiphontem urbes nobilissimas cepit: & cum castra supra Tigridem haberet, ictu divini fulminis perit. Numerianus quoque filius ejus, quem secum ad Persas duxerat, adolescens egregiæ indolis, cum, oculorum dolore correptus, lecticula veheretur, impulsore Apro, qui focer ejus erat, per insidias occisus est; & cum dolo occultaretur ipsius mors, quousque Aper invadere posset imperium, factore cadaveris prodita est: milites enim, qui cum sequebantur, factore commoti, diductis lecticulae paliis, post aliquot dies mortem ejus notam habere potuerunt.

Interea Carinus, quem Cæsarem in Parthos proficiscens Carus, in Illyrico, Gallia, Italia reliquerat, omnibus se secleribus inquinavit; plurimos innoxios fictis criminibus occidit: matrimonia nobilia corrupit: condiscipulis quoque, qui eum in auditorio vel levi fatigatione taxaverunt, perniciosus fuit. Ob quæ omnibus hominibus invisus, non multo post pœnas dedit. Nam de Perside victa exercitus rediens, cum Carum Augustum fulmine, Numerianum Cæsarem insidiis perdidisset, Dioclesianum Imperatorem creavit, Dalmatiã oriundum, virum obscu-

G

In Probo, Interfectus est tamen] *Hanc vocem tamen libenter deleverim.*

In Caro, Divini fulminis] *Istud, divini, ad itum fuit distinctionis gratia; nam & quadam machine bellice fulmina dicuntur.*

rissimè natum : adeo ut à plerisque scribae filius, à nonnullis Anulini Senatoris libertinus fuisse credatur.

Is primâ militum concione juravit, Numerianum nullo suo dolo interfectum : & cum juxta eum Aper, qui Numeriano insidias facerat, constitisset, in conspectu exercitus manu Dioclesiani gladio percussus est. Postea Carinum, omnium odio & detestatione viventem, apud Margum ingenti prælio vicit, proditum ab exercitu suo, quem fortiozem habebat : certè desertum inter Viminatum atque Aureum montem. Ita rerum Romanarum potitus, cum tumultum rusticani in Gallia concitassent, & factioni suae Bagaudarum nomen imponerent, duces autem haberent Amandum & Ælianum, ad subigendos eos Maximianum Herculium Caesarem misit ; qui levibus praeliis agrestes domuit, & pacem Galliae reformavit.

Per haec tempora etiam Carausius, qui vilissimè natus, strenuo militiae ordine famam egregiam fuerat consecutus, cum apud Bononiam per tractum Belgicae & Armoricae potandum mare accepisset, quod Franci & Saxones infestabant, multis Barbaris saepe captis, nec praedâ integra aut provincialibus redditâ, aut imperatoribus missâ, cum suspicio esse cœpisset, consultò ab eo admitti Barbaros, ut transeuntes cum praeda exciperet, atque hac se occasione ditaret, à Maximiano jussus occidi, purpuram sumpsit, & Britannias occupavit.

Ita cum per omnem orbem terrarum res turbatae essent, & Carausius in Britannis rebellaret, Achilles in Aegypto ; Africam Quinquegentiani infestarent, Narsicus Orienti bellum inferret ; Dioclesianus Maximianum Herculium ex Caesare fecit Augustum, Constantium & Maximianum Caesares ; quorum Constantinus per filiam nepos Claudii traditur : Maximianus Galerius in Dacia haud longè a Sardica natus ;

*Ibidem : Quinquegentiani] Idem sunt ac Pentapoli-
tani in Libya. Saepè enim apud meliores Græcos, polis
gentem significat, exempla apud Homerum, &c.*

tus; atque ut eos etiam affinitate conjungeret, Constantius privignam Herculi Theodoram accepit, ex qua postea sex liberos, Constantini fratres, habuit: Galerius filiam Dioclesiani Valeriam: ambo uxores, quas habuerant, repudiare compulsi. Cum Carausio tamen, cum bella frustra tentata essent contra virum rei militaris peritissimum, ad postremum pax convenit. Eum post septennium Allectus socius ejus occidit, atque ipse post eum Britannias triennio tenuit: qui ductu Asclepiodoti Præfecti Prætorio est oppressus. Ita Britannix decimo anno receptæ.

Per idem tempus à Constantio Cæsare in Gallia pugnatum est circa Lingones; die unâ adversam & secundam fortunam expertus est: nam cum repenti, Barbaris ingruentibus, intra civitatem esset coactus tam præcipiti necessitate, ut, clausis portis, in murum funibus tolleretur; vix quinque horis mediis, adventante exercitu, LX ferè millia Alamannorum cecidit. Maximianus quoque Augustus bellum in Africa profligavit, domitis Quinquegentianis, & ad pacem redactis. Dioclesianus obsellum Alexandriæ Achilleum VIII. ferè mense superavit, eumque interfecit: victoriâ acerbè usus est, totam Ægyptum gravibus proscriptionibus caedibusque sædavit. Ea tamen occasione ordinavit providè multa, & disposuit; quæ ad nostram ætatem manent.

Galerius Maximianus primò adversus Nareum adversum prælium habuit; inter Callinicum Carrasque congressus, cum inconsultè magis quàm ignavè dimicasset; admodum enim parva manu cum copiosissimo hoste commisit. Pulsus igitur, & ad Dioclesianum profectus, cum ei in itinere occurrisset, tanta

G 2

in-

Ibidem, Circa Lingones] In ejus rei memoriâ arcus editissimus hodieque exstat Andomatuni Lingonum, quem cum ibi agerem, meminî me videre. Sed nulla inscriptio est, ut puto. Hoc notare poterunt antiquarii: est autem in ea parte positus, qua e muris in latissimis camporum spatia descenditur.

insolentia fertur à Dioclesiano exceptus, ut per aliquot passuum millia purpuratus tradatur ad vehiculum cucurrissè.

Mox tamen per Illyricum Mœsiamque contractis copiis, rursus cum Narseo Ormisda & Saporis avo, in Armenia majori pugnavit successu ingenti, nec minore consilio sanulque fortitudine: quippe qui etiam speculatoris munus cum altero ac tertio equite susceperit. Pulso Narseo, castra ejus diripuit: uxores, sorores, liberos cepit; insensitam extrinsecus Persarum nobilitatem, gazam Persicam copiosissimam: ipsum in ultimas regni solitudines coëgit; quare à Dioclesiano, in Mesopotamia cum praesidiis tam morante, ovans regressus, ingenti honore susceptus est. Varia deinceps & simul & vitium bella gesserunt, Carpis & Bacternis subactis, Sarmatis victis: quarum nationum ingentes captivorum copias in Romanis finibus locaverunt.

Dioclesianus moratus callidus fuit, sagax praeterea & admodum subtilis ingenio, & qui severitatem suam aliena invidia vellet explere: diligentissimus tamen & solertissimus Princeps; & qui imperio Romano primus regiae consuetudinis formam magis quam Romanae libertatis invexit; adorarique se iussit, cum antè eum cuncti salutarentur: ornamenta gemmarum vestibus calceamentisque indidit. Nam prius imperii insigne in chlamyde purpurea tantum erat: reliqua communia.

Herculus autem, propalam ferus, & incivilis ingenii, asperitatem suam etiam vultus horrore significans: hic naturæ suæ indulgens, Dioclesiano in omnibus est severioribus consiliis obsecutus. Cum tamen ingravescente ævo, parùm se idoneum Dioclesianus moderando imperio esse sentiret, auctor Herculo fuit, ut in privatam vitam concederent, & stationem tuendæ reipublicæ viridioribus junioribusque man-

Ibidem Extrinsecus] Latinitas illius ævi, pro insuper, praeterea.

ma redarent; cni ægre collega obtemperavit; tamen uterque unâ die privato habitu imperii insigni mutavit; Nicomediæ Dioclesianus, Herculus Mediolani; post triumphum inclytum, quem Romæ ex numerosis gentibus egerant pompâ ferculorum illustri, quâ Narsei conjuges sororesque & liberi ante currum ducti sunt. Concesserunt tunc Salonas unus, alter in Lucaniam.

Dioclesianus privatus in villa, quæ haud procul à Solonis est, præclaro otio senuit; inusitata virtute usus; ut solus omnium post conditum Romanum imperium, ex tanto fastigio sponte ad privatæ vitæ statum civilitatemque remearet. Contigit igitur ei, quod nulli post natos homines, ut cum privatus obisset, inter Divos tamen referretur.

Ibidem, Solus omnium] Non solus, nam & idem cum illo fecerat Sylla, cum perpetuæ Dictaturæ honore se abdicavit ultra & volens; qua in re a Caio Julio Cæsare eximio illo Dictatore, id est, eximio magistro, postea reprehensus est.

LIBER X.

His igitur abeuntibus, ad administrationem reipublicæ Constantius & Galerius Augusti creati sunt; divisusque inter eos Romanus orbis, ut Galliâ, Italiâ, Africâ, Constantius; Illyricum, Asiâ, Orientem Galerius obtinerent; sumptis duobus Cæsaribus. Constantius tamen, contentus dignitate Augusti, Italiæ atque Africæ administrandæ sollicitudinem recusavit: vir egregius & præstantissimæ civilitatis: divitiis provincialium ac privatorum studeo.

G 3

dens,

In Constantio & Galerio, His igitur abeuntibus, ad administrationem reipublicæ Constantius & Galerius Augusti creati sunt, &c.] Aliter lege, sic: His igitur abeuntibus ab administratione reipublicæ Constantius & Galerius Augusti creati sunt. Primum quia ita solent dicere Latini, abire magistratu, abire ad administratione. Deinde quis ferre possit? Creati sunt Augusti ad administrationem, Ridiculam.

dens, fisci commoda non admodum affectans: ducensque melius, publicas opes à privatis haberi, quàm intra unum claustrum reservari: adeo autem cultus modici, ut feriatis diebus, si cum amicis numerosioribus esset epulandum, privatorum eis argento ostiatim petito triclinia sternerentur. Hic non modò amabilis, sed etiam venerabilis Gallis fuit: præcipuè quòd Dioclesiani suspectam prudentiam, et Maximiani sanguinariam temeritatem imperio ejusevaserant. Obiit in Britannia, Eboraci, principatùs anno tertio decimo, atque inter Divos relatus est.

Galerius, vir & probè moratus, & egregius in re militari, cum Italiam quoque, sinente Constantio, administrationi suae accessisse sentiret, Caesares duos creavit. Verum Constantio mortuo, Constantinus, ex obscuriore matrimonio ejus filius, in Britannia creatus est Imperator, & in locum patris exoptatissimus moderator accessit. Romae interea Praetoriani, excitato tumultu, Maxentium Hercullii filium, qui haud procul ab Urbe in villa publica morabatur, Augustum nuncupaverunt; quò nuncio Maximianus Hercullius ad spem erectus resumendi fastigii, quod invitus amiserat, Romam advolavit è Lucania, quam sedem privatus elegerat, in agris amœnissimis consenscens; Dioclesianumque etiam per literas adhortatus est, ut depositam resumeret potestatem; quas ille irritas habuit: sed adversum motum Praetorianorum atque Maxentii Severus Caesar Romam missus à Galerio cum exercitu venit; obsidensque Urbem militum suorum scelere desertus est.

Auctae Maxentio opes, confirmatumque imperium. Severus fugiens Ravennae interfectus est. Hercullius tamen Maximianus, post haec in copcione exercitus filium Maxentium denudare conatus, seditionem

In Galerio, In villa publica] Locus erat ita distus extra urbem, legatorum usui proprie destinatus. Sic & Constantinopolis urbis Romana amula, villam & ipsa publicam habebat, sed Nicomedia positam.

nem et convicia militum tulit. Inde ad Gallias profectus est, dolo composito, tanquam à filio esset expulsus, ut Constantino genero iudgeretur: moliens tamen Constantinum, repertâ occasione, interficere, qui in Galliis, et militum et provincialium ingenti jam favore regnabat, cæsis Francis atque Alanarum, captisque eorum regibus, quos etiam bestiis, cum magnificum spectaculum muneris parâsset, objecit. Detectis igitur insidiis per Faustam filiam, quæ dolum viro enunciaverat, profugit Hercules Massiliam, ibique oppressus (ex ea etenim navigare ad filium præparabat) pœnas dedit justissimo exitu; vir ad omnem asperitatem sævitiamque proclivus, infidus, incommodus, civilitatis penitus expers.

Per hoc tempus Licinius à Galerio imperator est factus, Daciâ oriundus, notus ei antiquâ consuetudine, & in bello, quod adversus Narseum gesserat, strenuis laboribus & officiis acceptis: mors Galerii confestim secuta est. Ita Respublica tum ab his quatuor Imperatoribus tenebatur, Constantino & Maxentio, filiis Augustorum; Licinio & Maximino, novis hominibus. Quinto tamen Constantinus imperii sui anno, bellum adversus Maxentium civile commovit; copias ejus multis præliis fudit: ipsum postremò Romæ adversus nobiles omnibus exitiis sævientem, apud pontem Mulviam vicit, Italiâque est potitus. Non multo post deinceps in Oriente quoque adversus Licinium Maximinum res novas molitus, vicinum exitium fortuitâ apud Tarsum morte prævenit.

Constantinus tamen, vir ingens, & omnia efficere nitens quæ animo præparâsset, simul principatum totius orbis affectans, Licinio bellum intulit, quamvis necessitudo illi & affinitas cum eo esset: nam soror ejus Constantia nupta Licinio erat, ac primò eum in Pannonia, ingenti apparatu bellum apud Cibalas instruentem, repentinus oppressit: omni-
que

Ibidem, Incommodus] Appellatio atrox & dira, ut & importunas, ubi de malo principe agitur.

que Dardania, Mœsia, Macedonia potitus, numerosas Provincias occupavit.

325 Varia deinceps inter eos bella, & pax reconciliata ruptaque est: postremo Licinius navali & terrestri praelio victus apud Nicomediam, se dedit, & contra religionem sacramenti Thessalonicæ privatus occisus est. Eo tempore res Romana sub uno Augusto & tribus Caesaribus (quod nunquam aliàs) fuit; cum liberi Constantini Galliae, Orienti, Italiaeque praesent. Verùm insolentia rerum secundarum aliquantulum Constantinum ex illa favorabili animi docilitate mutavit. Primùm necessitudines persecutus, egregium virum, & sororis filium, commodæ indolis juvenem interfecit; mox uxorem, post, numerosos amicos.

Vir primo imperii tempore optimis principibus, ultimo mediis comparandus. Innumerae in eo animi corporisque virtutes claruerunt; militaris gloriae appetentissimus, fortuna in bellis prospera fuit; verum ita, ut non superaret industriam. Nam etiam Gothos, post civile bellum, variè proffigavit, pace his ad postremum data; ingentemque apud Barbaras gentes memoriam gratiae collocavit. Civilibus artibus & liberalibus studiis deditus: affectator justii amoris, quem omnino sibi & liberalitate & docilitate quaesivit; sicut in nonnullos amicos dubius, ita in reliquos egregius: nihil occasionem praetermittens, quo opulentiores eos clarioreque praestaret.

Multas leges rogavit; quasdam ex bono & aequo, plerasque superfluas, nonnullas severas; primusque urbem nominis sui ad tantum fastigium evehere molitus est, ut Romæ æmulam faceret. Bellum adversum Parthos moliens, qui jam Mesopotamiam fatigabant, anno & trigesimo anno imperii, aetatis sexto & sexagesimo, Nicomediae in villa publica obiit. Denuntiata mors ejus est etiam per crinitam stellam, quae
inu-

In Constantino, Favorabili animi docilitate] Animi docilitas hoc loco lenitas est. Favorabilis autem cui omnes favent, aut qui omnium in se amorem colligit.

nafitate magnitudinis aliquamdiu fulfit; eam Graeci *κομάρτυν* vocant; atque inter Divos meruit referri.

Succeffores filios tres reliquit, atque unum fratris filium. Verum Dalmatius Caesar profperrima indole, neque paterno abfimilis, haud multò post oppreffus eft factione militari, & Constantio patruſele ſuo ſinente potiùs quàm jubente, Conſtantinum porrò fratri bellum inferentem, & apud Aquileiam inconſultiùs prælium aggreffum, Conſtantis duces interemerunt; ita reſpublica ad duos Auguſtos redacta eſt. Conſtantis imperium, ſtrenuam aliquandiu & juſtum fuit; mox, cum & valetudine improſperâ, & amicis pravioribus uteretur, ad gravia vitia converſus, cum intolerabilis provincialibus, militibus injucundus eſſet, factione Magnentii occiſus eſt. Obiit autem non longè ab Hiſpaniis, in caſtra cui Helenae nomen eſt, anno imperii XVII. ætatis trigefimo: rebus tamen plurimis ſtrenue in militia geſtis, exercitiisque per omne vitæ tempus ſine gravi crudelitate terribilis.

Diverſa Conſtantii fortuna fuit; à Perſis enim multa & gravia perpeſſus, ſæpe captis oppidis, obſeſſis urbibus, caeſis exercitiſus; nullumque ei contra Saporem proſperum prælium fuit; niſi quod apud Singaram hand dubiam victoriam ferocia militum amiſit, qui pugnam feditioſè et ſtolidè contra rationem belli, die jam præcipiti, popoſcerunt. Poſt Conſtantis necem, Magnentio Italiam, Africam, Gallias; obtinente: etiam Illyricum res novas habuit, Veterane ad imperium conſenſu militum electo: quem grandævum jam, & conſectis amabilem diuturnitate & felicitate militiae, ad tuendum Illyricum, principem creaverunt: virum probum, & morum veterum, ac jucundae civilitatis; ſed omnium liberalium artium expertem, adeo ut ne elementa quidem prima

In Conſtante, Cui Helenae nomen eſt] Retinet nomen nam ab Hiſpanis Elna dicitur.
Ibidem, Singaram] Ad Tigrin.

ma literarum, nisi grandaevus, et jam imperator, acciperit.

Sed à Constantio, qui ad ultionem fraternae necis bellum civile commoverat, abrogatum est Veterani-
oni imperium: qui novo inusitatoque more, consen-
su militum deponere insigne compulsus est. Romae
quoque tumultus fuit; Nepotiano Constantini foror-
is filio per gladiatoriam manum imperium invaden-
te: qui saevis exordiis dignum exitum nactus est;
vigesimo enim atque octavo die à Magnentianis du-
cibus oppressus, pœnas dedit: caputque ejus pilo
per urbem circumlatum est: gravissimae proscriptio-
nes & nobilium caedes fuerunt.

Non multo post Magnentius apud Mursiam pro-
figatus acie est, ac penè captus: ingentes Romani
imperii vires ea dimicatione consumptæ sunt, ad quæ
libet bella externa idoneæ, quæ multum triumpho-
rum possent securitatisque conferre. Orienti mox à
Constantio Caesar est datus, patruus filius Gallus:
Magnentiusque diversis praeliis victus, vim vitæ suæ
apud Lugdunum attulit, imperii anno tertio, mense
septimo: frater quoque ejus Senonis, quem ad tuten-
das Gallias Caesarem miserat.

353

Per hæc tempora etiam à Constantio, multis inci-
vilibus gestis, Gallus Caesar occisus est: vir natura
ferus, & ad tyrannidem pronior, si suo jure impera-
re licuisset. Sylvanus quoque in Gallia res novas
molitus, ante diem trigesimum extinctus est.

Solus in imperio Romano eo tempore Constantius
Princoeps & Augustus fuit. Mox Julianum Caesarem
ad Gallias misit, patruelem suum, Galli fratrem, tra-
dita ei in matrimonium sorore; cum multa oppida
Barbari expugnassent, alia obsiderent, ubique fœda
vastitas esset, Romanumque imperium non dubia
jam calamitate mutaret: à quo modicis copiis apud
Argentoratam Galliae urbem ingentes Alamanno-
rum

Deponere insigne] *Adderam imperii.*

Paulo post, Quæ multam] Scribe & quæ multum.

rum copiae extinctae sunt, rex nobilissimus captus, Galliae restituae; multa postea per eundem Julianum egregiè adversum Barbaros gesta sunt; submotique ultra Rhenum Germani, & finibus suis Romanum imperium restitutum.

Neque multo post, cum Germanici jam exercitus à Galliarum praesidio tollerentur, consensu militum Julianus factus Augustus est: interjectoque anno, ad Aethyricum obtinendum profectus est, Constantio Parthiis bellis occupato: quibus rebus cognitis, ad bellum civile conversus, in itinere obiit, inter Ciliciam 361 Cappadociamque, anno imperii octavo & XXX. aetatis quinto & XL. meruitque inter Divos referri. Vir egregiæ tranquillitatis, placidus, nimis amicis & familiaribus credens, mox etiam uxoribus deditior: qui tamen primis imperii annis ingenti se modestiâ egerit; familiarium etiam locupletator; neque inhonoros sinens, quorum laboriosa expertus fuisset officia: ad severitatem tamen propensior, si suscipio imperii moveretur, mitis alias, & ejus in civilibus magis quam in externis bellis sit laudanda fortuna.

Hinc Julianus rerum potitus est, ingentique apparatu Parthis intulit bellum; cui expeditioni ego quoque interfui. Aliquot oppida & castra Persarum in deditiorem accepit, vel vi oppugnavit. Assyriamque populatus, castra apud Ctesiphontem stativa aliquamdiu habuit: remeansque victor, dum se inconcultius praeliis inserit, hostili manu interfectus est, sexto Kalend. Julias, imperii anno septimo, aetatis altero & trigesimo; atque inter Divos relatus est: vir egregius, & rempublicam insigniter moderaturus, si per fata licuisset: liberalibus disciplinis apprime eruditus, Graecis doctior, atque adeo ut Latina eruditione nequaquam cum Graeca scientia conveniret; facundia ingenti & prompta: & memoriae tenacissimae: in quibusdam philosopho proprior: in amicos liberalis: sed minus diligens quam tantum principem decuit: fuerunt enim nonnulli, qui vulnera gloriae ejus inferrent: in provinciales justissimus:

& tributorum, quatenas ferri posset, repressor: civilis in cunctos: mediocre habens aerarii curam: gloriae avidus, ac per eam animi plerumque immodici: nimius religionis Christianae infectator, perinde tamen ut cruore abstineret. Marco Antonino non absumilis: quem etiam aemulati studebat.

Post hunc Jovianus, qui tunc domesticus militabat, ad obtinendum imperium consensu exercitus electus est, commendatione patris quam sua militibus notior; qui, jam turbatis rebus, exercitu quoque inopia laborante, uno à Persis atque altero praelio victus, pacem cum Sapore necessariam quidem sed ignobilem fecit, multatus finibus, ac nonnulla imperii Romani parte tradita: quod ante eum annis mille centum & duobus de viginti ferè, ex quo Romanum imperium conditum erat, nunquam accidit. Quin etiam legiones nostrae, ita & apud Caudium, per Pontium Telsinum, & in Hispania apud Numantiam, & in Numidia sub jugum missae sunt, ut nihil tam, n finum traderetur. Ea pacis conditio non penitus reprehendenda foret, si foederis necessitatem, cum integrum fuit, mutare voluisset: sicut à Romanis omnibus his bellis, quae commemoravi, factum est. Nam & Samnitibus, & Numantinis, & Numidis confestim bella illata sunt: neque pax rata fuit. Sed dum aemulum imperii veretur, intra Orientem residens, gloriae parum consuluit. Itaque iter ingressus, atque Illyricum petens, in Galatiae finibus repentina

In Joviano, Qui tunc domesticus militabat] Credibile est fuisse illum domesticorum ducem aliquem, vel fortasse magnum domesticatum tunc gerebat, erat autem primaria dignitas illis temporibus. De domesticis qui interdum protectores vocabantur, vid. Hofmannum et Cujacium: praeter ceteros autem Joannem Meursium in Lexico Græco-barbaro. Huc opinor traducendus locus est Satyrici poetae domestica castra, de quo haud scio an interpretes monuerint.

pentina morte obiit : vir alias neque iners neque imprudens.

Multi exanimatum opinantur nimiam cruditate ; inter cœnandum enim epulis indulserat : alii odore cubiculi, quod ex recenti testorio calcis grave quiescentibus erat : quidam nimietate prunarum, quas gravi frigore adoleri multas jusserat. Decessit imperii 364
 mense septimo, quarto decimo Kal. Martias : ætatis, ut qui plurimum ac minimum tradunt, tertio & trigesimo anno : ac benignitate principum, qui ei successerunt, inter Divos relatus est. Nam & civilitati propior, & naturam admodum liberalis fuit. Is status erat Romanæ rei, Joviano eodem & Varroniano Consulibus, anno Urbis conditæ millesimo centesimo & nono decimo. Quia autem ad inclytos Principes venerandosque perventum est, interim operi modum dabimus. Nam reliqua stylo majore dicenda sunt : quæ nunc non tam prætermittimus, quam ad majorem scribendi diligentiam reservamus.

Ibidem, Ad inclytos Principes] Intelligit Valentem & Valentinianum, qui tunc imperitabant.

F I N I S.

II

AMMIA-

 AMMIANUS Lib. XXI.

*Hec de VICTORE scribit, sub
Constantio & Juliano Impp.*

Imperator revertitur Neffum copiosum oppidum, quo inde expedite omnia disponderet suis utilitatibus profutura; ubi Victorem apud Sirmium visum, scriptorem historicum, exindeque venire præceptum, Pannoniæ secundæ Consularem præfecit; honoravit æneâ statuâ, virum sobrietatis gratiâ multilaudum, multò post Urbi præfectum.

SEX. AUR. VICTORIS
DE
VIRIS ILLUSTRIBUS
URBIS ROMÆ
LIBER.

Proca rex Albanorum.

PROCA rex Albanorum Amulium & Numitorem filios habuit, quibus regnum annuis vicibus habendum reliquit; & ut alternis imperarent; sed Amulius fratri imperium non dedit; & ut eum sobole privaret, Rheam Silviam filiam ejus, Vestæ sacerdotem præfecit; ut virginitate perpetuâ teneretur: que

Sacerdotem fecit, ut alii quidam] *Intelligit ergo ipsam fuisse virginem Maximam, quam hodie dicimus, An Abbess.*

à Marte compressa Romulum & Remum edidit. Amulius ipsam in vincula compegit : parvulos in Tiberim abjecit : quos aqua in sicco reliquit. Ad vagitum lupa accurrit, eosque uberibus suis aluit : mox Faustulus pastor collectos Accae Laurentiae conjugii educandos dedit. Qui postea, Amulio interfecto, Numitori avo regnum restituerunt : ipsi pastoribus adunatis civitatem condiderunt ; quam Romulus augurio victor, quod ipse XII. Remus VI. vultures viderat, Romam vocavit : & ut eam prius legibus quàm mœnibus muniret, edixit ne quis valium transiliret : quod Remus irridens transilivit, & à Fabio Celere Centurione rutro fertur occisus.

Romulus Romanorum rex I.

Romulus asylum convenis patefecit, & magno exercitu facto, cum videret, conjugia deesse, per legatos à finitimis civitatibus petiit. Quibus negatis, ludos Consualia simulavit : ad quos cum utriusque sexus multitudo venisset, dato suis signo, virgines raptæ sunt : ex quibus cum una pulcherrima cum magna omnium admiratione duceretur, Thalassio eam duci responsum. Quæ nuptiæ quia feliciter cesserunt, institutum est, ut omnibus in nuptiis Thalassii nomen invocaretur. Cum feminas ergo finitimorum Romani rapuissent, primi Caeninenses contra eos bellum sumpserunt. Adversus quos Romulus processit, & exercitum eorum, ac ducem Acronem singulari praelio devicit. Spolia opima Jovi Feretrio in Capitolio consecravit. Antemnates, Crustumini, Fidenates, Veientes, Sabini etiam ob raptas bellum adversus Romanos sumpserunt. Et cum Romæ appropinquarent, Tarpeiam Virginem naçti, quæ aquæ, causâ sacrorum, hauriendæ descenderat, ei T. Tatius optionem muneris dedit, si exercitum

H 2

suum

In Romulo, Ludos Consualia] Proprie locutus est, malim me ita loqui, quam dicere ludos Consuales.

Quæ aquæ hauriendæ descenderat] Id est, ad aquam hauriendam ; sic Plautus, Sallustius, Tacitus.

scutum in Capitolium produxisset. Illa petfit quod illi in sinistris manibus gerebant, videlicet annulos & armillas; quibus dolosè repromissis, Sabinos in arcem perduxit, ubi Titus scutis eam obrui præcepit, nam & ea in laevis habuerant. Romulus adversus Tatium, qui montem Trapeium tenebat, processit; & in eo loco, ubi nunc Romanum forum est, pugnam conseruit: ibi Hostus Hostilius fortissimè dimicans cecidit: ejus interitu consternati Romani fugere cœperunt. Tunc Romulus Jovi Statori ædem vovit, & exercitus sua fortè seu divinitus restitit. Tunc raptæ in medium processerunt: & hinc patres, inde conjuges deprecatae, pacem conciliârunt. Romulus fœdus percussit, & Sabinos in urbem recepit: populum à Curibus oppido Sabinorum, Quirites vocavit. Centum Senatores, à pietate Patres appellavit. Tres equitum centurias instituit, quas à suo nomine Ramnenses; à Tito Tatio, Tatienses; à Lucomone, Luceres appellavit. Plebem in triginta curias distribuit, easque raptarum nominibus appellavit. Cùm ad Caprae paludem exercitum lustraret, nusquam comparuit; unde inter Patres & populum seditione orta, Julius Proculus vir nobilis, in concionem processit, & jurejurando firmavit, Romulum à se in colle Quirinali visum augustiore formâ, cùm ad deos abiret; eundemque præcipere, ut seditionibus abstinerent, virtutem colerent; futurum ut omnium gentium domini existerent. Hujus auctoritati creditum est: aedes in colle Quirinali Romulo constituta, ipse pro Deo cultus, & Quirinus est appellatus.

Numa Pompilius Romanorum rex II.

Post consecrationem Romuli, cùm diu interregnum esset, & seditiones orirentur, Numa Pompilius Pomponis filius, Curibus oppido Sabinorum accitus, cùm, addicentibus avibus, Romam venisset, ut populum

Produxisset] *Lego perduxisset, ut max.* Sabinos in arcem perduxit.

lum ferum religione molliret, sacra plurima instituit; ædem Vestæ fecit, virgines vestales legit; Flamines tres, Dialem, Martialem, Quirinalem; Salios Martis sacerdotes, quorum primus Præsul vocatur, XII. instituit. Pontificem maximum creavit. portas Jano gemino aedificavit. Annum in XII. menses distribuit, additis Januario & Februario. Leges quoque plurimas & utiles tulit; omnia quæ gerebat, jussu Ægeriæ nymphæ uxoris suæ, se facere simulans. Ob hanc tantam justitiam bellum ei nemo intulit. Morbo solutus in Janiculo sepultus est, ubi post multos annos arcula cum libris a Terentio quodam exarata: qui libri, quia leves quasdam sacrorum causas continebant, ex auctoritate Patrum cremati sunt.

Tullus Hostilius Romanorum rex III.

Tullus Hostilius, quia bonam operam adversum Sabinos navaverat, rex creatus, bellum Albanis indixit, quod trigeminorem certatione finivit, & Albam propter perfidiam ducis Metii Fufetii diruit. Albanos Romam transire jussit. Curiam Hostiliam constituit. Montem Cælium Urbi addidit. Et dum Numam Pompilium sacrificiis imitatur, Jovi Elicio litare non potuit, fulmine ictus cum regia conflavit.

Horatii & Curiatii.

Quum inter Romanos & Albanos bellum fuisset exortum, ducibus Hostilio & Fufetio, placuit rem paucorum certatione finire. Erant apud Romanos trigemini Horatii, tres apud Albanos Curiatii; quibus fœdere icto concurrentibus, statim duo Romanorum ceciderunt, tres Albanorum vulnerati. Unus Horatius quamvis integer, quia tribus impar erat fugam simulavit, & singulos per intervalla, ut vulnerum dolor patiebatur, insequentes, interfecit. Et cum spoliis onustus rediret, sororem obviam habuit, quæ, viso paludamento sponsi sui, qui unus ex Curiatiis erat, flere cœpit: frater eam occidit. Quæ re apud Duumviros condemnatus, apud Populum pro-

vocavit; ubi patriis lacrymis condonatus, ab eo expiandi gratiâ sub tigillum missus, quod nunc quoque viae suppositum, Sororium appellatur.

Metius Fufetius.

Metius Fufetius dux Albanorum, cùm se invidiosum apud cives videret, quòd bellam solâ trigeminorum certatione finisset, ut rem corrigeret, Vêjentes & Fidenates adversum Romanos incitavit. Ipse ab Tullo in auxilium arcessitus, aciem in collem subduxit, ut fortunam belli experiretur ac sequeretur. Quâ re Tullus intellectâ, magnâ voce ait, suo illud jussu Metium facere. Quare hostes terrii victique sunt. Posterâ die Metius cùm ad gratulandum Tullo venisset, jussu ipsius quadrigis religatus, & in diversa distractus est.

Anco Martius Romanorum rex IV.

Anco Marcius Numæ Pompilii ex filia nepos, æquitate & religione avo similis, Latinos bello domuit: Aventinum & Janiculum montes Urbî addidit: nova mœnia oppido circumdedit. Silvas ad usum navium publicavit. Salinarum vectigal instituit, Carcerem primus ædificavit. Ostianæ coloniam, maritimis com meatibus opportunam, in ostia Tiberis deduxit. Jus feciale, quo legati ad res repetendas uterentur, ab Æquicolis transtulit; quod primus fertur Rhesus excogitâsse. His rebus intra paucos dies confectis, immaturâ morte præreptus, non potuit præstare, qualem promiserat, regem.

Lucius Tarquinius Priscus Romanorum rex V.

Lucius Tarquinius Priscus, Damaratî Corinthii, filius

In Horatiis & Curiatiiis, Apud populum provocavit] Latinum non est, lege, Ad populum.

Expiandi] Passive positum, ut apud Virg., penuria edendi.

Viae suppositum] Lege superpositum, ratio & austeritas probant.

In Anco Marcio, Rhesus] Temporibus Trojaniis seu Hercicis.

filius, ejus qui Cypseli tyrannidem fugiens, in Etruriam commigravit. Ipse Lucumo dictus, urbe Tarquinii profectus Romam petuit. Adveniēti aquilopileum sustulit: & cūm altè subvolasset, reposuit. Tanaquil conjux, auguriorum perita, regnum ei portendi intellexit. Tarquinius pecunia & industria dignitatem, atque etiam Anci regis familiaritatem consecutus est: à quo tutor liberis relictus, regnum interceptit, & ita administrabat, quasi jure adeptus fuisset. Centum Patres in Curiam legit, qui minorum gentium sunt appellati. Equitum centurias numero duplicavit; nomina mutare non potuit, Accilii Navii auguris auctoritate deterritus, qui eodem artis suæ novacula & cote firmavit. Latinos bello domuit. Circum maximum adificavit. Ludos magnos instituit. De Sabinis & priscis Latinis triumphavit. Murum lapideum Urbi circumdedit. Filium XIII. annorum, quod in praelio hostem percussisset, praetexta & bulla donavit: unde haec ingenuorum puerorum insignia esse coeperunt. Post ab Anci liberis, inimicis percussoribus, per dolum regia excitus & interfectus est.

Servius Tullius Romanorum rex VI.

Servius Tullius P. Corniculani, & Ocrifiae captivæ filius, cum in domo Tarquini Prisci educaretur, flammae species caput ejus amplexa est. Hoc viso Tanaquil summam ei dignitatem protendi intellexit. Conjugi suavit ut ita eam, ut liberos suos, educaret. Cumque adolevisset, gener à Tarquinio assumptus est. Et cum rex occisus esset, Tanaquil, ex altiore loco ad populum despicēns, ait Priscum Tarquinium, gravi quidem sed non letali vulnere accepto, petere ut interim dum convalescit, Servio Tullio dicto

In Tarquinio Prisco, Cypseli] Circa Olympiadem XXXII. id est, ante Christum natum 653.

Urbe Tarquinii] Vide Justinum.

Priscis Latinis] Triplex fuit Latium.

In Servio Tullio, Ut liberos suos educaret] Id verbo Latine est, liberaliter educare,

dicto audientes essent. Servius Tullius quasi precario regnare cepit : sed rectè imperium administravit. Etruscos sæpe domuit : collem Quirinalem et Viminalem et Esquilias Urbi addidit ; aggerem fossasque fecit. Populum in quatuor tribus distribuit, ac post plebi distribuit annonam : mensuras, pondera, classes, centuriasque constituit. Primus omnium censum ordinavit, qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat. Latinorum populis persuasit, ut exemplo eorum qui Dianæ Ephesiæ aedem fecissent, & ipsi aedem Dianæ in Aventino ædificarent : quo facto, bos cuidam Latino miræ magnitudinis nata, et responsum somnio datum, eum populum summam imperii habiturum, cujus civis bovem illam immolasset. Latinus bovem in Aventinum egit, et causam sacerdoti Romano exposuit. Ille callidus, dixit prius eum vivo flumine manus abludere debere. Latinus dum ad Tiberim descendit, sacerdos bovem immolavit. Ita imperium civibus, sibi gloriam facto consilioque vindicavit.

Tullia.

Servius Tullius filiam alteram ferocem, mitem alteram habens, cum Tarquinii Prisci filios pari animo videret, ut omnium mentes morum diversitate leniret, ferocem miti, mitem feroci in matrimonium dedit. Sed mites seu fortè seu fraude perierunt ; feroces morum similitudo conjunxit. Statim Tarquinius Superbus à Tullia incitatus, advocato Senatu, regnum paternum repetere cepit. Quâ re auditâ, Servius, dum ad Curiam properat, jussu Tarquinii gradibus dejectus, & domum refugiens, interfectus est. Tullia in forum properavit, & prima conjugem regem

[Dicto audientes] *Id est, imperio : unde Dictator. Et Virg. in VI. Æn.*

Hic ego namque tuas sortes, arcanaque fata.

Dicta mea genti ponam.

Ubi, dicta nihil aliud significat quam summum imperium.

regem salutavit, à quo jussa è turba decedere, cum domum rediret, viso patris corpore, mulionem evitantem super ipsum corpus carpentem agere praecepit : unde vicus ille Sceleratus dictus est. Postea Tullia cum conjuge in exilium acta.

Tarquinius Superbus Romanorum rex VII.

Tarquinius Superbus cognomen moribus meruit. Occiso Servio Tullio, regnum scelestè occupavit : tamen bello strenuus, Latinos Sabinosque domuit : Suesiam Pometiam Volscis eripuit : Gabios per Sextum filium, simulato transfugio, in potestatem redegit, & ferias Latinas primus instituit. Locos in Circo & cloacam maximam fecit, ubi totius populi viribus usus est ; unde illæ fossæ Quiritium sunt dictæ. Cum Capitolium inciperet, caput hominis invenit : unde cognitum est eam urbem caput gentium futuram : & cum in obsidio Ardeæ filius ejus Lucretiæ stuprum intulisset, cum eo in exilium actus, ad Prosenam Etruriæ regem confugit ; cujus ope regnum retinere tentavit. Pulsus Cumas concessit : ubi per summam ignominiam reliquum vitæ tempus exegit.

L. Tarquinius Collatinus, & Lucretia uxor.

Tarquinius Collatinus, sorore Tarquini Superbi genitus, in contubernio juvenum regionum Ardeæ erat : ubi cum fortè in liberiore convivio conjugem suam unusquisque laudaret, placuit experiri. Itaque equis Romam petunt. Regias nurus in convivio & luxu deprehendunt, exinde Collatiam petunt : Lucretiam inter ancillas in lanificio offendunt : itaque ea pudicissima judicatur. Ad quam corrumpendam Tarquinius Sextus nocte Collatiam rediit, & jure propinquitatis in domum Collatini venit, & in cubiculum

In Tullia, Sceleratus] Nihil aliud est quam infelix, Florus, Plautus, Terentius. Ut inferius legas. Porta quæ profecti fuerant, Scelerata est appellata. Sic celus pro infecilitas apud Terent.

In Tarquinio Superbo, Ferias Latinas] Dionysius Halicarnassus, Lib. IV. quid sit omnium optime explicavit.

Ipſam Lucretiæ irrupit, pudicitiam expugnavit. Illa poſtero die, advocatis patre & conjuge, rem expoſuit, & ſe cultro, quem veſte texerat, occidit. Illi in exitium regum conjurârunt, eorumque exſilio necem Lucretiæ vindicaverunt.

Junius Brutus I. Romanorum Conſul

L. Junius Brutus ſorore Tarquinii Superbi genitus, cum eandem fortunam timeret in quam frater inciderat, qui ob divitias & prudentiam fuerat ab avunculo occiſus, ſtultitiam finxit, unde Brutus dictus. Juvenibus regiis Delphos euntibus, deridiculi gratiâ comes adſcitus, baculo ſambuceo aurum infuſum Deo donum tulit. Ubi reſponſum eſt, eum Romæ ſummam poteſtatem habiturum, qui primus matrem oscularetur: ipſe terram osculatus eſt. Deinde propter Lucretiæ ſtuprum, cum Tricipitino & Collatino in exitium regum conjuravit. Quibus in exſiliam actis, primus Conſul creatus, filios ſuos, fratrisque, quod cum Aquiliis & Vitelliis ad recipiendum in Urbem Tarquinius conjuraverant, virgis caeſos ſecuri percuffit. Deinde in prælio, quod adverſus eos gerebat, ſingulari certamine cum Arunte filio Tarquinii congreſſus eſt, ubi ambo mutuis vulneribus ceciderunt. Cujus corpus in foro poſitum, à collega laudatum, matronæ anno luxerunt.

Horatius Cocles.

Proſenna rex Etruſcorum, cum Tarquinius in Urbem reſtitnere tentaret, & primo impetu Janiculum cepiſſet: Horatius Cocles, illo cognomine quod in alio prælio oculum amiſerat, pro ponte ſublicio ſteſtit, & ſciem hoſtium ſolus ſuſtinuit, donec pons à tergo interrumperetur, cum quo ſtatim in Tiberim decidit,

In Bruto, Stultitiam finxit, unde Brutus dictus]

Brutus nihil aliud eſt quam tardus ſeu gravis, Heavy, Doll, Booby, Grace βαδύς. Terent. Hei tardus es. Hor. Bruta tellus.

Ad recipiendum Tarquinius] E bona illa veteri Latinitate

decidit, & armatus ad suos transfavit. Ob hoc ei tantum agri publicè datum est, quantum uno die circumarari potuisset: statua quoque ei in Vulcanali posita.

Mutius Scaevola.

Cum Profenna rex Urbem obsideret, Mutius Cordus, vir Romanæ constantiæ, Senatum adiit, & veniam transfugiendi petiit, necem regis repromittens. Accepta potestate, in castra Profennæ venit, ibique purpuratum pro rege, deceptus occidit. Apprehensus, & ad regem pertractus, dextram Aris imposuit: hoc supplicii à rea exigens, quod in eade peccasset. Unde cum misericordia regis abstraheretur, quasi beneficium referens, ait, trecentos adversum eum similes conjurasse. Qua re ille territus, bellum acceptis obsidibus, deposuit. Mutio prata trans Tiberim data, ab eo Mutia appellata. Statua quoque ei honoris gratia constituta est.

Clodia virgo.

Profenna Clæliam virginem nobilem inter obsides accepit: quæ, deceptis custodibus, noctu castris ejus egressa, equum, quam fors dederat, arripuit, & Tiberim trajecit. A Profennâ per legatos reptita, & reddita. Cujus ille virtutem admiratus, cum quibus optasset in patriam redire permisit: illa virgines puerosque elegit: quorum ætatem injuriæ obnoxiam sciebat. Huic statua equestris in foro posita.

Fabii trecenti sex.

Romani cum adversum Veientes bellarent, eos sibi hostes familia Fabiorum privato nomine depoposcit, & profecti trecenti sex, duce Fabio Consule, fuerunt. Cum sæpe victores exstissent, apud Cremeram fluvium castra posuerunt. Veientes ad dolos conversi, pecora ex adverso in conspectu illorum posuerunt: ad quæ progressi Fabii, in insidias delapsi

In Mutio Scaevola, Aris imposuit] Nam arx in principio castrorum, ubi aquila, &c.

psi, ad unum occisione perierunt. Dies, quo id factum est, inter nefastos relatus, Porta qua profecti fuerant, Scelerata est appellata. Unus ex ea gente propter impuberem ætatem domi relictus, genus propagavit ad Q. Fabium Maximum, qui Annibalem mora fregit. Cæciliator ab obtrektoribus dictus.

P. Valerius Poplicola.

Publius Valerius, Volusi filius, primum de Vejentibus, iterum de Sabinis, tertio de utrisque gentibus triumphavit. Hic, quia in locum Bruti collegæ Consulem non subrogaverat, & domum in Velia turrimo loco habebat, in suspicionem regni affectati venit; quo cognito, apud populum questus, quod de se tale aliquid timuissent; immisit qui domum suam diruerent. Secures etiam fascibus demisit, eosque in populi concione submisit. Legem de provocatione à magistratibus ad populum tulit: hinc Poplicola dictus. Qui cum quater Consul diem obiisset, adeo pauper exstitit, ut collectis à populo nummis publicè sepultus sit, & annuo matronarum luctu honoratus.

A. Posthumius.

Tarquinius ejectus, ad Mamilium Tusculanum generum suum confugit, qui cùm Latio concitato Romanos graviter urgeret, A. Posthumius Dictator dictus, apud Regilli lacum cum hostibus confixit. Ubi cum victoria nutaret, Magister Equitum equis fraenos detrahi iussit, ut irrevocabili impetu ferrentur: ubi & aciem Latinorum fuderunt & castra ceperunt. Sed inter eos duo juvenes candidis equis insigni virtute apparuerunt, quos Dictator quæsitos ut dignis muneribus honoraret, non reperit: Castorem et Pollucem ratus, aedem communi titulo dedicavit.

L. Quinctius

*In Fabiis, Ex ea gente] Sic oportuit scribere, non familia, quod factum ab Eutropio est in hac ipsa historia.
In Poplicola, Domum in Velia] Locus erat in Urbe.*

L. Quinctius Cincinnatus.

Lucius Quinctius Cincinnatus filium Kaesonem petulantissimum abdicavit; qui & a Censoribus notatus ad Volscos & Sabinos confugit, qui duce Claelio Graccho bellum adversum Romanos gerebant, & Q. Minucium Consulem in Algido monte cum exercitu obsidebant: Quinctius Dictator dictus; ad quem missi legati, nudum eum arantem trans Tiberim offenderunt: qui, insignibus sumptis, Consullem obsidio liberavit. Quare a Minucio & ejus exercitu obsidionali corona donatus est. Vicit hostes: ducem eorum in deditionem accepit, & triumphi die ante currum egit. Sexto decimo die dictaturum, quam acceperat, deposuit, & ad agriculturam reversus est. Iterum post viginti annos Dictator electus, Spurium Moelium regnum affectantem a Servilio Ahala Magistro equirum occidi jussit. Donum ejus solo aequavit: unde locus ille Aquimoelium dictus.

Menenius Agrippa Lanatus.

Menenius Agrippa, cognomento Lanatus, dux electus adversum Sabinos de iis triumphavit. Et cum populus a Patribus secessisset, quod tributum & militiam non toleraret, nec revocari posset; Agrippa apud eum, Olim, inquit, humani artus cum ventrem otiosum cernerent, ab eo discordarunt, & suum illi ministerium negarunt. Cum eo pacto & ipsi deficerent, intellexerunt ventrem acceptos cibos per omnia membra disserere; & cum eo in gratiam redierunt. Sic Senatus & populus quasi unum corpus discordia pereunt, concordia valent. Hac fabula populus regressus est. Creavit tamen Tribunos plebis, qui libertatem suam adversum nobilitatis superbiam defenderent. Menenius autem tanta paupertate decessit, ut eum populus collatis quadrantibus sepeliret, locum sepulchro Senatus publice daret.

C. Marcius Coriolanus.

Caius Marcius, a captis Cariolis urbe Volcorum Coriolanus dictus: ob egregia militiae facinora a Postumo optionem munerum accipiens, equum tantum & hospitem sumpsit, virtutis & pietatis exemplum. Hic Consul gravi annona, advectum e Sicilia frumentum magno pretio dandum populo curavit; ut hac injuria plebs agros, non seditiones cole-ret. Ergo a Tribuno pleb. Decio die dicta, ad Volcos concessit; eosque duce Attio Tullo adver-sus Romanos concitavit; & ad quartum ab Urbe lapidem castra posuit. Cumque nullis civium lega-tionibus flecteretur, a Veturia matre, & Volumentia uxore matronarum numero comitatis motus omisso bello, ut proditur occisus est: ibi templum, For-tunae muliebri constitutum est.

C. Licinius Stolo.

Fabius Ambustus ex duabus filiabus alteram Lici-nio Stoloni plebeio, alteram Aulo Sulpicio patricio conjugem dedit: quarum plebeia cum sororem salu-taret, cujus vir Tribunus militum consulari potesta-te erat, fasces lictorios foribus appositos indecen-ter expavit: a sorore irrita, marito quæta est: qui, adjuvante socero, ut primum Tribunatum plebis ag-gressus est, legem tulit, ut alter Consul ex plebe crearetur: Lex, resistente Appio Claudio, lata ta-men: & primus Licinius Stolo Consul factus. I-dem lege sancivit, ne cui plebeio plus quingenta ju-gera agri habere liceret. Et ipse cum jugera quin-genta haberet, & altera emancipati filii nomine pos-sideret, in judicium vocatus, & primus omnium sua lege punitus est.

L. Virginius Centurio.

Populus Romanus, cum seditiosus magistratus fer-re non posset, Decemviros legibus scribendis creavit,
qui

In Licinio Stolone, Tribunatum plebis aggressus est] Lex ingressus est.

qui eas ex libris Solonis translatas, duodecim tabulis exposuerunt. Sed cum pacto dominationis magistratum sibi prorogarent; unus ex ipsis Appius Claudius Virginiam, Virginii Centurionis filiam in Algido militantis, adamavit: quam cum corrumpere non posset, clientem subornavit, qui eam in servitutem deposceret; facile victurus, cum ipse esset & accusator & iudex. Pater, re cognita, eum ipso die iudicii supervenisset, & filiam jam addictam videret, ultimo ejus adloquio impetrato, eam in secretum abduxit & occidit: corpus ejus humeris gerens ad exercitum profugit, & milites ad vindicandum facinus accendit: qui, creatis decem Tribunis, Aventinum occuparunt, Decemviro: abdicare se magistratu coegerunt, eosque omnes aut morte aut exilio punierunt. Appius Claudius in carcere necatus est.

Æsculapius Romam advectus.

Romani ob pestilentiam, responso monente, ad Æsculapium Epidauro arcessendum decem legatos principe Q. Ogulnio miserunt. Qui cum eo venissent, & simulacrum ingens mirarentur, anguis e sedibus suis elapsus, venerabilis, non horribilis, per mediam urbem cum admiratione omnium ad navem Romanorum perrexit, & se in Ogulnii tabernaculo conspiravit. Legati Deum vehentes Antium profecti sunt, ubi per mollitiem maris, anguis proximum Æsculapii fanum petiit, & post paucos dies ad navim rediit; & cum adverso Tiberi subveheretur, in proximam insulam desilivit, ubi templum ei constitutum: & pestilentia mira celeritate sedata est.

M. Furius Camillus.

Furius Camillus cum Faliscos obsideret, ac ludi literarii magister principum filios ad eum adduxisset, vincitum eum iisdem pueris in urbem redigendum & verberandum tradidit. Statim Falisci se ei ob-

I 2

tantam

In Camillo, Redigendum) Ideo dixit redigere, quod pueri magistrum prae se agebant, ut pastores solemi pecora.

tantam iustitiam dediderunt. Vejos decenni obsidio domuit, deque his triumphavit. Postmodum est crimini datum, quod abils equis triumphasset, & praedam inique divisisset, die dicta ab L. Appuleio Tribuno plebis damnatus Ardeam concessit. Mox cum Galli Senones, relictis ob sterilitatem agris suis, Clusium Etrusiae oppidum obsiderent, missi sunt Roma tres legati, qui gallos moneant, ut ab oppugnatione desisterent. Ex his unus contra jus gentium in aciem processit, & ducem senonum interfecit. Quo commori Galli, petitis in deditioem legatis, nec impetratis, Romam petierunt, & exercitum Romanum, apud Aliam fluvium occiderunt, die XVI. Kalend. Augusti, qui dies inter nefastos relatus, Aliensis dictus. Victores Galli Urbem intraverunt, ubi nobilissimos senum in curulibus & honorum insignibus, primo ut deos venerati, deinde ut homines despiciati interfecere. Reliqua juventus cum Manlio in Capitolium fugit, ubi obsessa Camilli virtute liberata est: qui absens Dictator dictus. collectis reliquis, Gallos improvisos interneccione occidit. Populum Romanum migrare Vejos volentem retinuit. Sic & oppidum civibus, & cives oppido reddidit.

M. Manlius Capitolinus.

Manlius, ob defensum Capitolium Capitolinus dictus, sedecem annorum voluntarium militem se obtulit. Triginta septem militaribus donis a suis ducibus ornatus, triginta tres cicatrices in pectore habuit. Capta Urbe auctor in Capitolium confugiendū vit. Quadum nocte clangore anseris excitus, Gallos ascendentes dejecit. Patronus a civibus appellatus, & farre donatus est. Domum etiam in Capitolio publice accepit. Qua superbia elatus, cum a Senatu suppressisse Gallicos thesauros argneretur, & ad dictos

Gallos improvisos interneccione occidit) *Legē, Gallos improvisos interneccione occidit, id est, ipso improvisis Gallos, &c.*

Publice accepit] *Id est, ut superius dictum, ex aenario.*

dictos propria pecunia liberaret, regni affectati suspicione in carcerem coniectus, populi consensu liberatus est. Rursus cum in eadem culpa, & gravius perseveraret, reus factus: & ab conspectu Capitolii ampliatus est. Alio diende loco damnatus, & de saxo Tarpeio praecipitatus: domus diruta: bona publicata. Gentilitas ejus Manlii cognomen ejuravit, ne quis postea Capitolinus vocaretur.

A. Cornelius cossus.

Fidehates fidei Romanorum hostes, ut sine spe veniae fortius dimicarent, legatos ad se missos interfecerunt: ad quos Quinctius Cincinnatus Dictator missus magistrum equitum habuit Corneliem Cossum, qui Lartem Tolumnium duccm sua manu interfecit. De eo spolia opima Jovi Feretrio secundus ab Romulo consecravit.

P. Decius Pater.

P. Decius Mus bello Samnitico sub Valerio Maximo & Cornelio Cossu Consulibus Tribuans militum, exercitu in angustiis Gauri montis insidiis hostium clauso, accepto, quod postulaverat, praesidio, in superiorem locum evasit: hostes terruit. Ipse intempesta nocte per medias costodias somno oppressas incolumis evasit. Ob hoc ab exercitu civica corona de quercu, quae dabatur ei qui cives in bello servasset, obsidionali, quae dabatur ei qui obsidione cives liberasset, donatus est. Consul bello Latino, collega Manlio Torquato, positus apud Veferim fluvium castris, cum utriusque Consuli somnio obvenisset, eos victores futuros, quorum dux in praelio cecidisset: tum collato cum collega somnio, cum convenisset,

1 3

set,

Ampliatus est] *Id est, nec condemnatus fuit, nec absolutus. Id cum fiebat, hanc vocem amplius pronuntiabant; intelligebant autem amplius de liberatum iri super illo aut illo negotio.*

Gentilitas] *Proprie gens plures familias amplectitur.*

set, ut cujus cornu in acie laboraret, dis se Manibus voveret : inclinante sua parte, se & hostes per Valerium Pontificem dis Manibus devovit ; impetu in hostes facto, victoriam suis reliquit.

P. Decius filius.

Publius Decius Decii filius, primo Consul de Samnitibus triumphans, spolia ex his Cereri consecravit. Iterum & tertio Consul multa domi militaeque gessit. Quarto Consulatu cum Fabio Maximio, cum Galli, Samnites, Umbri, Tusci, contra Romanos conspirassent : ibi exercitu in aciem ducto, & cornu inclinante, exemplum patris imitatus, advocato Marco Livio Pontifice, hastae insistens & tolemnia verba respondens, se & hostes dis Manibus devovit. Impetu in hostes facto, victoriam suis reliquit. Corpus a collega laudatum, magnifice sepultum est.

T. Manlius Torquatus.

Titus Manlius Torquatus ob ingenii & linguae tarditatem a patre rus relegatus, cum audisset ei diem dictam a Pompeio Tribuno plebis, nocte Urbem petiit. Secretum colloquium a Tribuno impetravit, & gladio stricto dimittere eum accusationem terrore multo compulit. Suspicio pietatore Tribunus militum Gallam provocatorem occidit. Torquem ei detractum cervici suae indidit. Consul bello Latino filium suum, quod contra imperium pugnasset securi percussit : Latinos apud Veferim fluvium, Decii collegae devotione superavit. Consulatum recusavit, quod diceret, neque se populi vitia, neque illum severitatem suam posse sustinere.

M. Valerius Corvinus.

Reliquias Senonum Camillus persequabatur : adversum ingentem Gallum provocatorem solus Valerius

In Decio filio, Solemnia verba respondens] Bene respondens. Nam, ut erant nimium religiosi, Pontifex verbis praecipit : qui autem se devovebat, ea ipsa verba respondebat.

lerius Tribunus militum, omnibus territis, processit. Corvus ab ortu solis galeae ejus insedit, & inter pugnandum ora oculosque Galli verberavit. Hoste devicto, Valerius Corvinus dictus. Hinc, cum ingens multitudo aere alieno oppressa Capuam occupare tentasset, & ducem sibi Quinctium necessitate compulsum fecisset, sublata aere alieno, seditionem compressit.

Sp. Postumius.

Titus Veturius, & Spurius Postumius Consules bellum adversum Samnites gerentes, a Pontio Thelesino duce hostium in insidias inducti sunt; nam ille simulatos transfugas misit, qui Romanos docerent. Luceriam Apulam a Samnitibus obsideri, quo duo itinera ducebant, aliud longius & tutius, aliud brevius & periculosius: festinatio brevius eligit. Itaque cum in insidias venissent, (qui locus Furculae Caudinae vocabatur) C. Pontius accitum patrem Herennium rogavit, quid fieri placeret. Ille ait, aut omnes occidendos, ut vires frangerentur; aut omnes dimittendos, ut beneficio obligarentur. Utroque improposito consilio, omnes sub jugum misit, isto foedere, quod a Romanis postea improbatum est. Postumius Samnitibus deditus, nec receptus.

L. Papirius Cursor.

Lucius Papirius, a velocitate Cursor, cum Dictatorem se adversis omnibus contra Samnites profectum esse sensisset; ad auspicia repetenda Romam regressus, edixit Fabio Ruliano, quem exercitui imponebat, ne manum cum hoste confereret. Sed ille, opportunitate ductus, pugnavit. Reversus Papirius securi eum ferire voluit: ille in Urbem confugit, nec supplicem Tribuni tuebantur. Dein pater lacrymis, populus precibus veniam impetravit. Papirius de
Sa-

In Spurio Postumio Luceriam Apulam] Ad distinctionem. Erat enim & Luceria in Picentinis, erat & apud Umbros: quin & alia etiam alibi fuit.

Samnitibus triumphavit. Idem Comis & jocorum studiosus, cum Praenestinum Praetorem gravissime increpasset, Expedi, inquit, licet secures. Et cum cum metu mortis attonitum vidisset, incommodam ambulanti bus radicem excindi iussit.

Q. Fabius Rullianus.

Quinctius Fabius Rullianus, primus ex ea familia ob virtutem Maximus: Magister equitem a Papirio Corsore ob Samnitum victoriam securi pene percussus, primum de Apulis & Lucerinis; iterum de Samnitibus; tertio de Gallis, Umbris, Marfis, atque Tuscis triumphavit. Censor libertinos tribu amovit. Iterum Censor fieri noluit, dicens, non esse ex usu Reipublicae, eosdem Censores saepius fieri. Hic primus instituit, uti Equites Romani idibus Quinctilibus ab aede Honoris, albis equis insidentes, in Capitolium transirent. Mortuo huic tantum aeris populi liberalitate congestum est, ut inde filius viscerationem & epulum publice daret.

Marius Curius Dentatus.

Marius Curius Dentatus primo de Samnitibus triumphavit, quos usque ad mare superam perpacavit: Regressus, in concione ait: Tantum agri cepi, ut solitudo futura fuerit, nisi tantum hominum cepissem: tantum porro hominum cepi, ut fame perituri fuerint, nisi tantum agri cepissem. Iterum de Sabinis triumphavit. Tertio de Lucanis ovans Urbem introivit. Pyrrhum Epirotam Italia expulit. Quaterndena agri jugera vitim populo divisit. Sibi deinde totidem constituit, dicens neminem esse debere civem, cui non tantum sufficeret. Legatis Samnitium aurum offerentibus, cum ipse in foco rapa torreret, Malo, inquit, haec in scitilibus meis esse, & aurum habentibus imperare. Cum interversae pecuniae ageretur, guttum ligneum, quo uti ad sacrificia consueverat, in medium protulit, juravitque se nihil amplius de praeda hostili in domum suam con-

vertisse. Aquam Anienem de manubiis hostium in Urbem induxit. Tribunus plebis Patres auctores fieri coegit comitiis, quibus plebeius magistratus creabatur. Ob haec merita domus ei apud Tiphatham, & agri jugera quingenta publice data.

Appius Claudius Caecus.

Appius Claudius Caecus in Censura Libertinos quoque in Senatum legit; epulanti decantandique jus tibicinibus in publico ademit. Duae familiae ad Herculis sacra sunt destinatae, Potitiorum & Pinaiorum. Potitios Herculis sacerdotes pretio corrupit, ut sacra Herculea servos publicos edocerent; unde caecatus est: gens Potitiorum funditus periit. Ne Consulatus cum plebeis communicaretur, acerrime resistit. Ne Fabius Iolus ad bellum mitteretur, contraxit. Sabinos, Samnites, Etruscos bello domuit, Viam usque Brundisium lapide stravit: unde illa Appia dicta. Aquam Anienem in Urbem induxit. Censuram Iolus omni quinquennio obtinuit. Cum de pace Pyhri ageretur, & gratia potentum per legatum Cineam pretio quaereretur: lenex & caecus lectica in Senatum latus, turpissimas condiciones magna oratione discussit.

Pyrrhus rex Epirotarum.

Pyrrhus rex Epirotarum, paterno genere ab Achille, materno ab Hercule oriundus, cum imperium orbis agitare, & Romanos potentes videret, Apollinem de bello consuluit. Ille ambigue respondit.

Aio

In Curio Dentato, Apud Tiphatham} Locus in Urbe fuit: quod de Campania dicunt, nugae sunt adhuc quidem locum.

In Appio Claudio Caeco, Brundisium usque} Falsum est. Nam ea tempestate, ex veteris historiae fide, ea via ad Brundisium usque perducere non potuit.

Aio te, Æacida, Romanos vincere posse,

Hoc dicto in voluntatem tracto, auxilio Tarentinorum bellum Romanis intulit: Laevinum Consullem apud Heracleam elephantorum novitate turbavit. Cumque Romanos adversis vulneribus occisos videret, Ego, inquit, talibus viris brevi orbem terrarum subigere potuissem. Amicis gratulantibus. Quid mihi cum tali victoria, inquit, ubi exercitus robor amittam? Ad vicissimum ab Urbe lapidem castra posuit: captivos Fabricio gratis reddidit. Viso Laevini exercitu, eandem sibi ait adversus Romanos quam Herculi adversus hydram, fuisse fortunam. A Curio & Fabricio superatus, Tarentum refugit, in Siciliam trajecit. Mox in Italiam Locros regressus, pecuniam Prosperinae avehere tentavit: sed ea naufragio relata est. Tum in Graeciam regressus, dum Argos oppugnat, ictu tegulae prostratus est. Corpus ad Antigonum regem Macedoniae delatum magnifice sepultum.

Fabricius.

Pyrrhus cum secundo praelio a Romanis esset pulsus Tarentum, interjecto anno contra Pyrrhum Fabricius missus est: qui prius inter legatos sollicitari non poterat, quarta parte regni promissa. Cum vicina castra ipse & rex haberent, medicus Pyrrhi nocte ad eum venit, promittens se Pyrrhum veneno occisurum, si sibi quidquam pollicitaretur: quem Fabricius vinculum reduci iussit ad dominum, Pyrrhoque dici, quae contra caput ejus medicus spondidisset. Tum rex admiratus eum, dixisse fertur; ille est Fabricius, qui difficilius ab honestate, quam sol a suo cursu averti posset.

Decius Mus.

Volscinij, Etruriae nobile oppidum, luxuria pene perierunt: nam cum temere servos manumitterent, dein in curiam legissent, consensu eorum oppressi.

Cum

Cum multa indigna paterentur, clam Roma auxilium petierunt; missique Decius Mus mox libertinos omnes superavit, in carcere necavit. aut dominis in servitutem restituit.

Appius Claudius Caudex.

Appius Claudius victus Volfiniensibus, cognomento Caudex dictus, frater Caeci fuit. Consul ad Martinos liberandos missus est, quorum arcem Carthaginienses & Hiero rex Syracusanus obsidebant. Primo ad explorandos hostes fretum piscatoria nave trajecit, & cum duce Carthaginiensium egit, ut praesidium arce deduceret. Rhegium regressus quinqueremem hostium copiis pedestribus cepit: ea legionem in Siciliam traduxit. Carthaginienses Messina expulit. Hieronem praelio apud Syracusas in deditionem accepit: qui eo periculo territus, Romanorum amicitiam petiit,isque postea fidelissimus fuit.

C. Duilius.

Caius Duilius primo Punico bello dux contra Carthaginienses missus, cum videret eos multum mari posse, classem validam fabrefecit: & quas corvos vocare, manus ferreas cum irrisu hostium primus instituit; quibus inter pugnandum hostium naves XXX. apprehendit, XIII. meris: qui victi & capti sunt. Annibal dux classis, Carthaginem fugit, & a senatu quaesivit, quid faciendum censerent. Omnibus, ut pugnaret, acclamantibus: Feci, inquit, & victus sum, sic poenam crucis effugit. Nam apud Poenos dux, male re gesta, puniebatur. Duilio concessum est, ut praelucente funali, & praecinente tibicine, a coena publice rediret.

A. Atilius Calatinus.

Atilius Calatinus dux Romanorum adversus Carthaginienses missus, ex maximis & munitissimis civi-

vita.

In Decio Mure, Libertinos omnes, &c.] Posuit libertinos pro libertis, sic et alicubi Plautus.

vitatibus, Enna, Drepano, Lilybaeo, hostilia praefidia dejecit. Panormum cepit. Totam Siciliam pervagatus, paucis navibus magnum hostium classem, duce Amilcare, superavit. Sed cum ad Camerinam ab hostibus obsessam festinaret, a poenis in angustiis clausus est, ubi Tribunus militum Calpurnius Flamma, acceptis trecentis fociis, in superiorem locum evasit, Consulem liberavit: ipse cum trecentis pugnans cecidit: postea ab Atilio semianimis inventus est. Senatus magno postea terrori hostibus fuit. Atilius gloriose triumphavit.

M. Atilius Regulus.

Marcus Atilius Regulus Consul, fosis Salentinis triumphavit: primisque Romanorum ducum in Africam classem trajecit: ea quassata de Amilcare naves longas tres & sexaginta accepit. Oppida ducenta, & hominum ducenta millia cepit. Absente eo, conjugum & liberis ob pauperatatem sumptus publice dati. Mox arte Xanthippi Lacedaemonii mercenarii militis captus carcerem missus. Legatus de permittendis captivis Romam missus, dato jurejurando, ut si non impetrasset, ita demum rediret: in Senatu conditionem dissuasit: rejectusque a se conjugum & liberis, Carthaginem regressus: ubi in arcam ligneam coniectus, clavis introrsum actis, vigilis ac dolore punitus est.

C. Lutatius Catulus.

Caius Lutatius Catulus primo Punica bello trecentis navibus adversum Poenos profectus, sexcentas eorum naves com meatibus & aliis oneribus impeditas, duce Annone apud Aegates insulas, inter Siciliam & Africam, depressit, aut cepit, finemque bello imposuit. Pacem petentibus hac conditione concessit; Sicilia, Sardinia & caeteris insulis intra Italiam Africamque decederent: Hispania citra Iberum fluvium ut abstinerent.

Annibal

In Atilio Regulo, Naves accepit.] Lege cepit.

Annibal Carthaginiensis dux.

Annibal Amilcaris filius, novem annos natus, a patre aris admotus, oſium in Romanos perenne juravit. Exinde ſocius & miles in caſtris patris fuit. Mortuo eo, cauſam belli quaerens, Saguntum Romanis foederatam intra ſex menſes evertit. Tum, Alpibus patefactis, in Italian trajecit. P. Scipionem apud Ticinum, Sempronium Longum apud Trebiam, Flaminium apud Traſimenum, Paullum & Varronem apud Cannas ſuperavit. Cumque Urbem capere poſſet, in Campaniam devertit, cujus deliciis elanguit. Et cum ad tertium ab Urbe lapidem caſtra poſuiſſet, tempeſtatibus repulſus, primum a Fabio Maximo fractus, deinde a Valerio Flaeco repulſus, a Graccho & Marcello fugatus, in Africam revocatus, a Scipione ſuperatus, ad Antiochum regem Syriae confugit, eumque hoſtem Romanis fecit: quo victo, ad Pruiſiam Biſthyniae regem conceſſit: unde Romana legatione per Titum Flaminium repetitus, ne Romanis traderetur, hauſto, quod ſub annuli gemma habebat, veneno, abſumptus eſt, poſitus apud Libyſſam in arca lapidea, in qua hodieque inſcriptum eſt, ANNIBAL HIC SITUS EST.

Q. Fabius Maximus.

Quinctus Fabius Maximus Cunctator, Verrucosus a verruca in labris ſita, Ovicula a clementia morum dictus: Conſul de Liguribus triumphavit. Annibalem mora fregit. Minucium magiſtrum Equitum imperio ſibi aequari paſſus eſt: nihilominus periclitanti ſubvenit. Annibalem in agro Falerno incluſit. Manlium Statiſium transfugere ad hoſtes volentem, equo & armis donatis retinuit: & Lucano cuidam fortiffimo, ob amorem mulieris infrequenti, eandem emptam dono dedit. Tarentum ab hoſtibus recepit. Herculis ſignum inde tralatum in Capitolio dedicavit. De redemptione captivorum cum hoſtibus pepigit: quod pactum cum a Senatu improba-

retur, fundum suum ducentis millibus vendidit, & fidei suae satisfecit.

P. Scipio Nasica.

Publius Scipio Nasica, a Senatu vir optimus iudicatus, matrem deum hospitio recepit. Is cum adversum auspicia Consulem se a Graccho nominatum comperisset, magistratu se abdicavit. Censor statuas, quas sibi quisque per ambitionem in foro ponebat, sustulit. Consul Delminium urbem Delmatarum expugnavit. Imperatoris nomen a militibus, & ab Senatu triumphum oblatum recusavit: eloquentia primus, juris scientia consultissimus, ingenio sapientissimus: unde vulgo Corculum dictus.

M. Claudius Marcellus.

Marcus Marcellus Virдумarum Gallorum ducem singulari praelio fudit. Spolia opima Jovi Feretrio tertius a Romulo consecravit. Primus docuit quomodo milites cederent, nec terga praerberent. Annibalem apud Nolam, locorum angustia adjutus, vinci docuit. Syracusas per tres annos expugnavit. Et cum per calumniam triumphus ei a Senatu negaretur, de sua sententia in Albano monte triumphavit. Quinquies Consul, insidiis Annibalis deceptus occubuit, & magnifice sepultus. Ossa Romam remissa a praedonibus intercepta perierunt.

Livia Claudia virgo Vestalis.

Annibale Italiam devastante, ex responso librorum Sibyllinorum, mater deum e Pessinunte arcessita: cum adverso Tiberi veheretur, repente in alto stetit; & cum moveri nullis viribus posset, ex libris cognitum, castissimae demum foeminae manu moveri posse. Tum Claudia, virgo Vestalis, falso incestus suspecta, deam oravit, ut, si pudicam sciret, sequeretur: & zona imposita navem movit. Simulacrum matris deum,

In Livia Claudia, Ex libris] Simpliciter pro libris Sibyllinis.

deum, dum templum aedificatur, Naficae, qui vir optimus judicabatur, quasi hospiti datum.

M. Porcius Cato Censorius.

Marcus Porcius Cato, genere Tusculanus, a Valerio Flacco Romam sollicitatus: Tribunus militum in Sicilia; Quaestor sub Scipione fortissimus; Praetor justissimus fuit: in Praetura Sardiniam subegit, ubi ab Ennio Graecis literis institutus. Consul Celtiberos domuit: & ne rebellare possent, literas ad civitates singulas misit, ut muros diruerent: cum unaquaeque sibi soli imperari putaret, fecerunt. Syriaco bello Tribunus militum sub M. Acilio Glabrione, occupatus Thermopylarum jugis, praesidium hostium depulit. Censor L. Flaminium Consularem Senatu movit, quod ille in Gallia, ad cujusdam scorti spectaculum, eductum quendam e carcere in convivio jugulari jussisset. Basilicam suo nomine primus fecit. Matronis ornamenta erepta Oppia lege repetentibus restitit. Accusator assiduus malorum, Galbam octogenarius accusavit: ipse quadragies quater accusatus, gloriose absolutus. Carthaginem delendam censuit. Post octoginta annos filium genuit: imago hujus, funetis gratia, produci solet.

C. Claudius Nero, & Asdrubal frater Annibalis.

Asdrubal frater Annibalis, ingentibus copiis in Italiam trajecit: actumque erat de Romano imperio, si jungere se Annibali potuisset. Sed Claudius Nero, qui in Apulia cum Annibale castra conjunxerat, relicta in castris parte, cum delectis ad Asdrubalem properavit, & se Livio collegae apud Senam oppidum & Metaurum flumen conjunxit: amboque Asdrubalem vicerunt. Nero regressus pari celeritate qua iverat, caput Asdrubalis ante vallum Annibalis projecit: quo ille viso, vinci se fortuna Carthaginis confessus est. Ob haec Livius triumphans: Nero ovans, Urbem introierunt.

P. Cornelius Scipio Africanus.

Publius Scipio ex virtutibus cognominatus Africanus, Jovis filius creditur: nam antequam conciperetur, serpens in lecto matris ejus apparuit; & ipsi parvulo draco circumfusus nihil nocuit. In Capitolium intempesta nocte eunti nunquam canes allatraverunt. Nec hic quidquam prius coepit, quam in cella Jovis diutissime sedisset, quasi divinam mentem acciperet. Decem & octo annorum patrem apud Ticinum singulari virtute servavit. Clade Cannensi nobilissimos juvenes, Italiam deserere cupientes, sua auctoritate compescuit. Reliquias incolumes per media hostium castra Canusium perduxit. Viginti quatuor annorum Praetor in Hispaniam missus Carthaginem novam, qua die venit, cepit. Virginem pulcherrimam, ad cujus aspectum concurrebatur, ad se vetuit adduci, patrique ejus ac sponso restitui iussit. Asdrubalem Magonemque, fratres Annibalis, Hispania expulit; amicitiam cum Syphace Maurorum rege conjunxit. Masinissam in societatem recepit. Victor domum regressus, Consul ante annos factus, concedente collega, in Africam classe trajecit. Asdrubalis & Syphacis castra una nocte perripuit. Revocatum ex Italia Annibalem superavit. Victis Carthaginensibus leges imposuit. Bello Antiochi legatus fratri fuit; captum filium gratis recepit. A Petilliis ac Naevio Tribunis plebis repetundarum accusatus librum rationum in conspectu populi scidit: Hac die, inquit, Carthaginem vici: bonum factum: in Capitolium eamus, & dis supplicemus. Inde in voluntarium exsilium concessit; ubi reliquam egit aetatem. Moriens ab uxore petiit, ne corpus suum Romam referretur.

M. Livius Salinator.

Livius Salinator, primo Consul de Illyriis triumphavit;

In Scipione, In cella [Jovis] Ostendi nuper ad Anaereontem quid sit cella Dei.

phavit: tandem ex invidia peculatus reus ab omnibus tribubus, excepta Metia, condemnatus. Iterum cum Claudio Nerone inimico suo Consul, ne Respublica discordia male administraretur, amicitiam cum eo junxit, & de victo Asdrubale triumphavit: Censor cum eodem collega omnes tribus, excepta Metia, aerarias fecit: stipendio privavit, eo crimine, quod aut prius se injuste condemnassent, aut postea tantos honores non recte tribuissent.

T. Quinctius Flaminius.

Titus Quinctius Flaminius (Flamini, qui apud Trasimenum perit, filius) Consul, Macedoniam sortitus, ducibus Charopis principis pastoribus, provinciam ingressus, regem Philippum praelio fudit, castris exiit. Filiam ejus Demetrium obsidem accepit: quem pecunia multatum in regnum restituit: A Nabide quoque Lacedaemonio filium obsidem accepit. Liberos etiam Graecos Nemeae per praekonem pronuntiavit. Legatus etiam ad Prusiam, ut Annibalem repeteret, missus.

M. Fulvius Nobilior.

Marcus Fulvius Nobilior Praetor Hispanos superavit: unde ovans Urbem introit. Consul Aetolos Ambraciotasque, qui bello Macedonico Romanis adfuerant, post ad Antiochum defecerant, praelius frequentibus victos, & in Ambraciam oppidum coactos in deditonem accepit: tantum lignis tabulisque pictis spoliavit: de quibus triumphavit. Quam victoriam per se magnificam, Quinctus Ennius amicus ejus, insigni laude celebravit.

L. Scipio Asiaticus.

Scipio Asiaticus, frater Africanus, infirmo corpore, tamen in Africa virtutis nomine a fratre laudatus Consul, Antiochum regem Syriae, legato fratre, apud

In Fulvio Nobiliore, De quibus triumphavit] Leges sequae illi triumphavit.

Sipylum montem, cum arcus hostium pluvia hebetati fuissent, vicit: & regni reliqui a patre parte privavit: hinc Asiaticus dictus. Post reus pecuniae interceptae, ne in carcerem duceretur, Gracchus pater Tribunus plebis, licet inimicus ejus, intercessit. M. Cato Censor equum ei ignominiae causa ademit.

Antiochus rex Syriae.

Antiochus Syriae rex, nimia opum fiducia bellum Romanis intulit, specie Lyfimachiae repetundae, quam a majoribus suis in Thracia conditam Romani possidebant: statimque Graeciam insulasque ejus occupavit. In Euboea luxuriae elanguit. Adventu Acilii Glabrioris excitatus, Thermopylas occupavit: unde industria Marci Catonis ejectus, in Asiam refugit. Navali praelio, cui Annibalem praefecerat, a L. Emilio Regillo superatus: filium Scipionis Africani, quem inter navigandum ceperat, patri remisit: qui ei, pro reddenda gratia, iussit, ut amicitiam Romanam peteret; Antiochus, spreto consilio, apud Sipylum montem cum L. Scipione confligit: victus, & ultra Taurum montem relegatus, a sodalibus, quos temulentus in convivio pulsaverat, occisus est.

Cn. Manlius Vulso.

Cnaeus Manlius Vulso Consul, missus ad ordinandam Scipionis Asiatici provinciam, cupiditate triumphi bellum Pisidis & Gallograecis, qui Antiocho adfuerant, intulit. His facile victis, inter captivos uxor regis Orgiagontis centurioni cuidam in custodiam data: a quo vi stuprata de injuria tacuit; & post, impetrata redemptione, marito adulteram centurionem interficiendum tradidit.

L. Aemilius Paulus Macedonicus.

Lucius Paulus Aemilius, filius ejus qui apud Cannas cecidit, primo Consulatu, quem post tres repulsas adeptus erat, de Liguribus triumphavit. Rerum gestarum ordinem in tabula pictum publice posuit.

Iterum

Iterum Consul Persen Philippi filium, regem Macedonum, apud Samothracas cepit: victum flevit, & affidere sibi iussit: tamen in triumphum duxit. In hac laetitia duos filios amisit: & progressus ad populum, gratias Fortunæ egit, quod si quid adversi Reipublicæ imminebat, sua esset calamitate decisum. Ob hæc omnia, ei a populo & a Senatu concessum est, ut ludis Circensibus triumphali veste uteretur. Ob hujus continentiam & paupertatem, post mortem ejus, dos uxori, nisi venditis possessionibus, non potuit exsolvi.

Tiberius Sempronius Gracchus.

Tiberius Sempronius Gracchus, nobilissima familia ortus, Scipionem Asiaticum, quamvis inimicum, duci in carcerem non est passus. Praetor Galliam domuit, Consul Hispaniam, altero Consulatu Sardiniam: tantumque captivorum adduxit, ut longa venditione res in proverbium veniret, *Sardi venales*. Censor libertinos, qui rusticas tribus occuparant, in quatuor urbanos divisit; ob quod a populo collega ejus Claudius (nam ipsum auctoritas tuebatur) reus factus est: & cum eum duæ classes condemnassent, Tiberius juravit se cum illo in exilium iturum: ita reus absolutus est. Cum in domo Tiberi duo angues e geniali toto replissent, responso dato, eum de dominis petiturum, cujus sexus anguis fuisset occisus: amore Cornelia conjugis marem iussit interfici.

P. Scipio Æmilianus.

Publius Scipio Æmilianus, Pauli Macedonici filius, a Scipione Africano adoptatus, in Macedonia cum patre agens, victum Persen tam pertinaciter persecutus est, ut media nocte in castra redierit. Lucullo in Hispania legatus, apud Intercetiam oppidum provocatorem singulari praelio vicit. Muros hostilis civitatis

In Tib. Semp. Graccho in quatuor urbanas] Bene, nam urbanae tribus minoris erant dignitatis quam rusticae.

civitatis primus ascendit. Tribunus in Africa sub M. Manilio imperatore, cohortes octo obsidione vallatas consilio & virtute servavit, a quibus corona obsidionale aurea donatus. Cum Aedilitatem peteret, Consul ante annos ultro factus, Carthaginem intra sex menses delevit. Numantiam in Hispania, correcta prius militum disciplina, fame vicit; hinc Numantianus dictus. Caio Laelio plurimum usus, ad reges adeundos missus, duos secum, praeter eum, servos duxit. Ob res gestas superbus, Gracchum jure caesum videri respondit, obstrepente populo, Taceat, inquit, quibus Italia noverca, non mater est; addidit, Quos sub corona vendidi. Censor, Mummio collega seigniore, in Senatu ait, Utinam mihi collegam aut dedissetis, aut non dedissetis. Suscepto Agrariorum causa domi repente exanimis inventus, obvoluto capite elatus est, ne livor in ore appareret. Hujus patrimonium tam exiguum fuit, ut XXXII. libras argenti, duas & semibram auri reliquerit.

C. Hostilius Mancinus.

Calus Hostilius Mancinus Consuli adversum Numantines, vetantibus avibus, & nescio qua voce revocante, profectus, cum ad Numantiam venisset, exercitum Populi acceptum prius corrigere decrevit: inde solitudinem petit. Eo die Numantini forte solenni nupta filias locabant: & unam speciosam duobus competentibus, pater puellae conditionem tulit, ut ei illa nuberet, qui hostis dextram retulisset. Profecti juvenes, abscissum Romanorum in modum fugae properantium cognoscunt: rem ad suos referunt. Illi statim quatuor millibus, viginti millia Romanorum ceciderunt. Mancinus, auctore Tiberio Graccho quaestore suo, in leges hostium fo-

*In Scipione Aemiliano, Quibus Italia noverca est]
Ergo praecegnit sunt, non Romani, non Itali.*

*Quo sub corona vendidi, Itaque non sunt Romani,
sed captivi, sed servi.*

das percussit: quo per Senatum improbato, Mancinus Numantinis deditus, nec receptus, augurio in castra deductus, Praeturam postea consecutus est.

L. Mummius Achaicus.

Lucius Mummius, devicta Achaia, Achaicus: Consul adversus Corinthios missus, victoriam alieno labore quaesitam interceptit. Nam cum illos Metellus Macedonicus apud Heracliam fudisset, & duce Critolao privasset, cum victoribus & paucis equitibus in Metelli castra properavit, & Corinthios apud Leucopetram vicit duce Diaco, qui domum refugit, eamque incendit: conjugem interfecit, & in ignem praecipitavit: ipse veneno interiit. Mummius Corinthum signis tabulisque spoliavit: quibus cum totam repleisset Italiam, in domum suam nihil contulit.

Q. Caecilius Metellus Macedonicus.

Quinctius Caecilius Metellus, a domo Macedonia, Macedonicus: Praetor Pseudophilippum, qui idem Andrisceus dictus est, vicit. Achaeos bis praelio fudit: triumphandos Mummius tradidit. Invisus plebi ob nimiam severitatem: & ideo post duas repulsas Consul aegre factus, Arbacos in Hispania domuit. Apud Contebriam oppidum cohortes loco pulsas redire & locum recipere iussit. Cum omnia proprio & subito consilio ageret, amico cuiusdam quid acturus esset roganti, Tunicam, inquit, meam exurerem, si eam consilium meum scire existimarem. Hic quatuor filiorum pater, supremo tempore, humeris eorum ad sepulchrum elatus est: ex quibus tres Consulares, unum etiam triumphantem vidit.

Q. Caecilius Metellus Numidicus.

Quinctius Caecilius Metellus, Numidicus, quia Consul de Jugurtha rege Numidiae triumphavit. Censor Quinctium, qui se Liberii Cracchi filium mentiebatur, in cepsam non recepit. Idem in legem Apuleiam per vim latam jurare noluit: quare in exilium actus, Smyrnae

Smyrnae exfulavit. Calidia deinde rogatione revocatus, cum Indis forte literas in theatro accepisset, non prius eas legere dignatus est quam spectaculum finiretur. Metellae fororis suae virum laudare noluit, quod is solus iudicium contra leges detraxerat.

Q. Metellus Pius.

Quinctus Metellus Pius, Numidici filius, Pius, quia patrem lacrymis & precibus assidue ab exilio revocavit: Praetor bello sociali, Q. Popedium, Marforum ducem, interfecit. Consul in Hispania Herculeios fratres oppressit: Sertorium Hispania expulit. Adolescens in petitione Praeturae & Pontificatus Consularibus viris praelatus est.

Tiberius Gracchus.

Tiberius Gracchus, Africani ex filia nepos, quaestor Mancino in Hispania, foedus ejus flagitiosum probavit. Periculum deditiois eloquentiae gratia effugit. Tribuus plebis legem tulit, ne quis plus quingenta agri jugera haberet. Octavio collegae intercedenti, novo exemplo magistratum abrogavit. Dein tulit, ut ea familia, quae ex Attali hereditate erat, ageretur: ut populo divideretur. Deinde cum prorogare sibi potestatem vellet, adversis auspiciis in publicum processit, statimque Capitolium petiit, manum ad caput referens, quo salutem suam populo commendabat. Hoc nobilitas ita accepit, quasi didema posceret: segniterque cessante Mucio Consule; Scipio Nafica sequi se iussis, qui salvam Rempublicam vellent, Gracchum in Capitolium persecutus oppressit. Cujus corpus Lucretii Aedilis manu in Iberim missum, unde ille Vespillo dictus. Nafica, ut invidiae subtraheretur, per speciem legationis in Asiam ablegatus est.

C. Gracchus.

Caius Gracchus pestilentem Sardiniam Quaestor sortitus, non veniente successore, sua sponte discessit. Afulanae & Fregellanae defectionis invidiam sustinuit.

luit. Tribunus plebis agrarias & frumentarias leges tulit: colonos etiam Capuam & Tarentum mittendos censuit. Triumviros agris dividendis se, & Fulvium Flaccum, & C. Crassum constituit. Minucio Rufo Tribuno plebis legibus suis obrogante, in Capitolium venit: ubi cum Attilius, praeco Opimii Consulis, in turba fuisset occisus, in forum descendit, & imprudens concionem a Tribuno plebis avocavit; quare arcessitus, cum in Senatum non venisset, armata familia Aventinum occupavit; ubi ab Opimio victus, dum a templo Dianae desilit, talum intorsit, & Pomponio amico apud portam Trigeminam, P. Laetocio in ponte Sublicio persequentibus resistente, in lucum Furinae pervenit. Ibi vel sua, vel servi Euphori manu interfectus: caput a Septimuleio amico Gracchi ad Opimium relatum, auro expensum fertur, propter avaritiam infuso plumbo gravius effectum.

M. Livius Drusus.

Marcus Livius Drusus, genere & eloquentia magnus, sed ambitiosus & superbus, Aedilis munus magnificentissimum dedit: ubi Remmio collegae, quaedam de utilitate Reipublicae suggerenti, Quid tibi, inquit, cum Republica nostra? Quaesitor in Asia nullis insignibus uti voluit, ne quid ipso esset insignius. Tribunus plebis Latinis civitatem, plebi agros, equitibus curiam, Senatui judicia permisit. Nimiae liberalitatis fuit: ipse etiam professus, nemini se ad largiendum praeter coelum & coenum reliquisse: ideoque cum pecunia egeret, multa contra dignitatem fecit. Magulsum Mauritaniae principem, ob regis simultatem profugum, accepta pecunia, Boccho prodidit: quem ille elephanto objecit. Adherbalem filium regis Numidarum obsidem domi suae suppresit, redemptionem ejus occultam a patre sperans. Caepionem inimicum actionibus suis resistentem, ait se de saxo Tarpeio praecipitaturum. Philippo Consuli, legibus agrariis resistenti, ita collum in comitio obtorsit,

obtorfit, ut multus sanguis efflueret e naribus: quam ille, luxuriam opprobrans, muriam de turdis esse dicebat. Idem ex gratia nimia in invidiam venit, nam plebs acceptis agris gaudebat, expulsi dolebant: equites in Senatum lecti laetabantur; sed praetesti querebantur: Senatus permiffis judicijs exultabat; sed societatem cum equitibus aegre ferebat. Unde Livius anxius, ut Latinorum postalata differret, qui promiffam civitatem flagitabant, repente in publico concidit, five morbo comitale feu hauflo capvino fanguine fentianimis domum relatus. Vota pro illo per Italiam publice fufcepta funt: & cum Latini Confulem in Albano monte interfecturi effent, Philippum admonuit ut caveret: unde in fenatu accusatus, cum domum fe reciperet, immiffio inter turbam percuffore, corruit. Invidia caedis apud Philippum, & Cepionem fuit.

C. Marius pater.

Caius Marius fepties Consul, Arpinas, humili loco natus, primis honoribus per ordinem functus, legatus Metello in Numidia, criminando eum, Confulatam adeptus, Jugurtham captum ante curram egit. In proximum annum Consul ultro factus, Teutones in Gallia apud Aquas Sextias, Cimbros in Italia in campo Claudio vicit, deque his triumphavit. Sexies Consul per ordinem factus, Apuleium Saturninum Trib. plebis, & Glauciam Praetorem feditionofos, ex Senatus-confulto interemit. Et cum Sul-

picia

In Marco Livio Druso, Ut multus fanguis efflueret e naribus: quam ille luxuriam opprobrans, muriam, &c.] Pro quam fcribe quem, & locum integrum fic deftingue: Ut multus fanguis efflueret e naribus; QUEM ille luxuriam opprobrans, muriam de turdis esse dicebat.

In Caio Mario patre, In campo Raudio] Sic lege, non Claudio, ut in aliis. Raudius campus in Gallica Italia: At Claudium feu fureulas Caudinas in Samniti- bus ponunt veteres.

picia rogatione provinciam Sullae eriperet, armis ab eo victus, Minturnis in palude delituit. Inventus, & in carcerem coniectus, immisum percussorem Gallum vultus auctoritate deterruit: acceptaque navicula in Africam trajecit, ibi diu exsulavit. Mox Cinnana dominatione revocatus, ruptis ergastulis, exercitum fecit: caesisque inimicis injuriam ultus, septimo Consulatu, ut quidam ferunt, voluntaria morte decessit.

C. Marius filius.

Caius Marius filius viginti quinque annorum Consulatum invasit: quem honorem tam immaturum mater flevit. Hic patri saevitia similis, curiam armatus obsedit, inimicos trucidavit, quorum corpora in Tiberim praecipitavit. In apparatu belli quod contra Sullam parabatur, apud Sacriportum vigiliis & labore defessus, sub dio requievit: & absens victus, fugae, non pugnae interfuit. Praeneste refugit; ubi per Lucretiam Offellam obsessus, tentata per cuniculum fuga, cum omnia septa intelligeret, jugulandum se Pontio Telesino praebuit.

L. Cornelius Cinna.

Lucius Cornelius Cinna flagitiosissimus, Rempublicam summa crudelitate vastavit. Primo Consulatu legem de exsulis revocandis ferens, ab Octavio collega prohibitus, & honore privatus, Urbe profugit: vocatisque ad pileum servis, adversarios vicit: Octavium interfecit: Janiculum occupavit. Iterum & tertium Consulem se ipse fecit. Quarto Consulatu cum bellum contra Sullam pararet, Anconae ob nimiam crudelitatem ab exercitu lapidibus occisus est.

C. Flavius Fimbria.

Caius Flavius Fimbria, saevissimus quippe Cinnae satellites, Valerio Flacco Consuli legatus in Asiam

L

pre-

Ibi diu exsulavit] *Lege*, Ibiq̄ exsulavit,

profectus, per similitudinem dimissus, corrupto exercitu, ducem interficiendum curavit. Ipse, correptis imperii insignibus, provinciam ingressus, Mithridatem Pergamo expulit. Ilium, ubi tardius portae patuerant, incendi jussit: ubi Minervae templum inviolatum stetit, quod divina majestate servatum nemo dubitavit. Ibidem Fimbria militiae principes securi percussit: mox a Sulla Pergami oblectus, corrupto exercitu desertus semet occidit.

Viriathus Lusitanus.

Viriathus genere Lusitanus, ob paupertatem primo mercenarius, deinde alacritate venator, audacia latro, ad postremum dux, bellum adversum Romanos sumpsit, eorumque imperatorem Claudium Unimanum, dein C. Nigidium oppressit. Pacem a populo Romano maluit integer petere, quam victus: & cum alia dedisset, & arma retinerentur, bellum renovavit. Caepio cum vincere eum aliter non posset, duos satellites pecunia corrumpit, qui Viriathum humi depositum peremerunt. Quae victoria, quiaempta erat, a Senatu non probata.

M. Æmilius Scaurus.

Marcus Æmilius Scaurus nobilis, pauper; nam pater ejus, quamvis patricius, ob paupertatem carbonarium negotium exercuit. Ipse primo dubitavit, honores peteret, an argentariam faceret: sed eloquentiae consultus, ex ea gloriam peperit. Primo in Hispania corniculo meruit. Sub Oreste in Sardinia stipendia fecit. Ædilis, juri reddendo magis, quam muneri edendo studuit. Legatus Calpurnii, Jugurthae adversus: tandem ejus pecunia victus. Consul legem de sumptibus & libertinorum suffragiis tulit. P. Decium Praectorem transeunte ipso sedentem jussit assurgere, eique vestem scidit, fellam concidit: ne quis ad eum injus iret, edixit. Consul Ligures

&

In Viriatho, Alia dedisset] Scribe dedidisset.

& Gantifcos domuit, atque de his triumphavit. Censor viam *Æmiliam* stravit: pontem *Mulvium* fecit. Tantumque auctoritate potuit, ut *Opimium* contra *Gracchum*, *Marium* contra *Glauciam* & *Saturninum*, privato consilio armaret. Idem filium suum, quia praesidium deseruerat, in conspectum suum vetuit accedere: ille ob hoc dedecus sibi mortem conscivit. *Scaurus* senex, cum a *Vario* Tribuno plebis argueretur, quasi socios & *Latium* ad arma coegisset, apud populum, ait: *Varius* *Suconensis* *Æmilium* *Scaurum* ait socios ad arma coegisse; *Scaurus* negat: utri potius credendum putatis?

L. Appuleius Saturninus.

Lucius Appuleius Saturninus, Tribunus plebis seditiosus, ut gratiam *Marianorum* militem pararet, legem tulit, ut veteranis centena agri jugera in *Africa* dividerentur: intercedentem *Baebium* collegam, facta per populum lapidatione, submovit: *Glauciae* Praetori, quod is eo die, quo ipse concionem habebat, jus dicendo partem populi avocasset, sellam concidit, ut magis popularis videretur. Quendam libertini ordinis submovit, qui se *Tiberii Gracchi* filium fingeret. Ad hoc testimonium *Sempronia* soror *Gracchorum* producta, nec precibus, nec minis adduci potuit, ut dedecus familiae agnosceret. *Saturninus*, *Aulo Nonio* competitore interfecto, Tribunus plebis relictus, *Siciliam*, *Achaiam*, *Macedoniam* novis colonis destinavit, & aurum, dolo, an scelere *Caepionis* partem, ad emptionem agrorum convertit. Aqua & igni interdixit ei, qui in leges suas non jurasset: huic legi multis nobilibus obrogantibus, cum tonuisset, clamavit: jam, inquit, nisi quiescitis, grandinabit. *Metellus Numidicus* exulare quam jurare maluit. *Saturninus* tertio Tribunus plebis relictus, ut satellitem suum *Glauciam* Praetorem, Consulem faceret, *Memnium* competi-

L 2

torem

In Apuleio Saturnino, Nisi quiescitis] Vox est imperiosissima. Quiescites, Terent. Plaut. Cic.

torem ejus in campo Martio necandum curavit. Marius Senatus consulto armatus, quo censebatur, darent operam Consules, ne quid Respublica detrimenti caperet; Saturninum & Glauciam in Capitolium persecutus obsedit, maximoque astu incisus fistulis in deditionem accepit: nec deditis fides servata. Glauciae fracta cervix: Appuleius cum in curiam fugisset, lapidibus & tegulis desuper interfectus est. Caput ejus Rabirius quidam Senator per convivia in ludibrium circumtulit.

L. Licinius Lucullus.

Lucius Lucullus nobilis, disertus & divus, munus quaestorium amplissimum dedit. Ptolemaeum regem Alexandriae Consuli Sullae conciliavit: & mox per Murenam in Asia classem Mithridatis. Praetor Africam justissime rexit. Adversus Mithridatem Consul miles, Collegam suam Cottam Chalcedone obsessam liberavit. Cyzicum obsidio solvit: Mithridatis copias ferro & fame afflixit, eumque regno suo Ponto expulit. Quem rursus cum Tigrae rege Armeniae subveniente magna felicitate superavit. Nimius in habitu, maxime signorum & tabularum amore flagravit. Post, cum alienata mente desipere coepisset; tutela ejus M. Lucullo fratri permessa est.

L. Cornelius Sulla.

Cornelius Sulla, a fortuna Felix dictus, cum parvulus a nutrice ferretur, mulier obviam, Salve, inquit, puer, tibi & Reipub. tuae felix: & statim quaesita quae hoc dixisset non potuit inveniri. Hic quaestor Marii, Jugurtham a Boccho in deditionem accepit. Bello Cimbrico & Teutonico legatus, bonam operam navavit. Praetor inter cives jus dixit. Praetor Ciliciam provinciam habuit. Bello Sociali Samnites, Iapythosque superavit. Ne monumenta Bocchi tollerentur Manio restitit. Consul Asiam sortitus, Mithridatem apud Orchomenum & Cheroneam praelio fudit: Archelaum praefectum ejus Athenis vicit.

Portum

Portum Peiraeum recepit. Enetos & Dardanos in itinere superavit. Cum rogatione Sulpicia Imperium ejus transferretur ad Marium, in Italiam regressus, corruptis adversariorum exercitibus, Carbonem Italia expulit: Marium filium apud Sacriportum, Telesinum apud portam Collinam vicit. Mario Praeneste interfecto, Felicem se edicto appellavit. Proscriptionis tabulas primus proposuit. Novem millia deditorum in villa publica cecidit. Numerum sacerdotum auxit: Tribunitiam potestatem minuit. Republica ordinata Dictaturam deposuit: unde sperni coeptus, Puteolos concessit, & morbo, qui phthiriasis vocatur, inreliit.

Mithridates rex Ponti.

Mithridates rex Ponti, oriundus a septem Persis, magna vi animi & corporis, ut sex juges equos regeret, duarum & viginti gentium ore loqueretur. Bello sociali dissidentibus Romanis, Nicomedem Bithynia, Ariobarzanem Cappadocia expulit. Literas per totam Asiam misit, ut quicumque Romanus esset, certa die interficeretur: & factum est. Graeciam insulasque omnes, excepta Rhodo, occupavit. Sulla eum praelio vicit, classem ejus prodicione Archelai interceptit: ipsum apud Orchomenum oppidum fudit; & oppressisset, nisi adversum Marium festinans, qualemcunque pacem componere maluisset. Deinde eum Cabiris resistentem Lucullus fudit. Mithridates post a Pompeio nocturno praelio victus, in regnum confugit: ubi per seditionem popularium a Pharnace filio in turre obsessus, venerum sumpsit. Quod cum tardius subiret, quia adversum venena multis antea medicaminibus corpus firmarat, immisum percussorem Gallum Sithocum, auctoritate vultus territum revocavit, & in caedem suam manum trepidantis adjuvit.

L 3

Cu.

*In Sulla, Imperium] Id est, provincia.
Deditorum] Malim, Dedititorum.*

Cn. Pompeius Magnus.

Cn. Pompeius Magnus, civili bello Sullae partes secutus, ita egit, ut ab eo maxime diligeretur. Siciliam sine bello a proscriptis recepit. Numidiam Hiarbae ereptam, Massinissae restituit. Viginti sex annos natus triumphavit. Lepidum, acta Sullae rescindere volentem, privatus Italia fugavit. Praetor in Hispaniam pro Consulibus missus, Sertorium vicit. Mox piratas intra quadragesimum diem subegit. Tigranem ad deditionem, Mithridatem ad venenum compulsi. Deinde mira felicitate & celeritate nunc in Septentrione Albanos, Colchos, Heniochos, Caspios, Iberos: tunc in Oriente Parthos, Arabas, atque Judaeos cum magno sui terrore penetravit. Primus in Hircanum, Caspium, Rubrum, & Arabicum mare usque pervenit. Mox, cum diviso orbis imperio, Crassus Syriam, Caesar Galliam, Pompeius Urbem obtineret, post cadem Crassi, Caesarem dimittere exercitum iussit: cujus infesto adventu Urbe pulsus, in Pharsalia victus, ad Ptolemaeum Alexandriae regem confugit. Ejus imperio ab Achilla & Pothino satellitibus occisus est. Hujus latus sub oculis uxoris & liberorum a Septimio Ptolmaci praefecto mucrone confossum est: jamque defuncti caput gladio praecisum, quod usque ad ea tempora fuerat adoratum. Truncus Nilo jactus, a Servio Codro rogo inustus, humatusque est, inscribente sepulchro, **HIC SITUS EST MAGNUS POMPEIUS.** Caput ab Achilla Ptolmaei satellite, Egyptio velamine involutum, cum annulo Caesari praesentatum est: qui non continens lacrymas, illud plurimis & pretiosissimis odoribus cremandum curavit.

Julius Caesar.

Cains Julius Caesar, veneratione rerum gestarum Divus dictus: contubernalis Thermo in Asiam profectus;

In Pompeio Magno, Nilo jactus] Poeticum est, pro in Nilum, Vng. projecit fluvio, &c. id est, in fluvium.

fectus; cum saepe ad Nicomedem regem Bithyniae commearet, impudicitia infamatus est. Mox Dolabellam iudicio oppressit. Dum studiorum causa Rhodum petit, a piratis captus & redemptus, eosdem & postea captos punivit. Praetor Lusitaniam, & post Galliam, ab Alpibus usque, & Oceanum bis classe transgressus, Britanniam subegit. Cum ei triumphus a Pompeio negaretur, armis eum Urbe pulsum in Pharsalia vicit. Capite ejus ablato, fleuit; & honorifice sepeliri fecit: mox a satellitibus Ptolemaei obsessus, eorum, & regis nece Pompeio parentavit. Pharnacem Mithridatis filium fama nominis fugavit. Jubam & Scipionem in Africa, Pompeios juvenes in Hispania apud Mundam oppidum ingenti praelio vicit; deinde ignoscendo amicis odia cum armis deposuit: nam Lentulum tantum, & Afranium, & Faustum Sullae filium iussit occidi. Dictator in perpetuum factus a Senatu, in curia, Cassio & Bruto caedis auctoribus, tribus & viginti vulneribus occisus est: cujus corpore pro rostris posito, Sol orbem suum celasse dicitur.

Octavianus Caesar.

Caesar Octavianus ex Octavia familia in Juliam translatus, in ultionem Julii Caesaris, a quo heres fuerat institutus, Brutum & Cassium caedis auctores in Macedonia vicit: Sextum Pompeium, Cn. Pompeii F. bona paterna repetentem, in freto Siculo superavit: Marcum Antonium Consulem Syriam obtinentem, amore Cleopatrae devinctum, in Aetiaci Ambraciae littore debellavit; reliquam orbis partem per legatos domuit. Huic Parthi signa, quae Crasso sustulerant, ultro reddiderunt. Indi, Scythae, Sarmatae, Daci, quos non domuerat, dona miserunt. Jani Gemini portas bis ante se clausas, primo sub Numa, iterum post primum Punicum bellum, sua manu clausit. Dictator in perpetuum factus, a Senatu ob res gestas Divus Augustus est appellatus.

Cato Praetorius.

Cato Praetorius, Catonis Censorii pronepos, cum in domo Avunculi Drusi educaretur, nec pretio, nec minis potuit adduci a Q. Pompeio Silone Marforum principe ut favere se causae Sociorum diceret. Quaestor in Cyprum missus ad vehendam ex Ptolemaei hereditate pecuniam, cum summa eam fide perduxit: praeterea conjuratos puniendos censuit. Bello civili, Pompeii partes secutus est: quo victo, exercitum per deserta Africae duxit, ubi Scipioni Consulari delatum ad se imperium concessit. Victis partibus, Uticam concessit, ubi filium hortatus, ut clementiam Caesaris experiretur, ipse lecto Platonis libro, qui De bonis mortis est, semet occidit.

M. Tullius Cicero.

Marcus Tullius Cicero, genere Arpinas, patre equite Romano natus, genus a Tito Tatio rege duxit. Adolescens Rosciano iudicio eloquentiam, & libertatem suam adversus Sullanos ostendit: ex quo veritus invidiam Athenas studiorum gratia petivit, ubi Antiochum Academicum philosophum studiose audivit: inde eloquentiae gratia Asiam, post Rhodum petiit, ubi Molonem Graecum, rhetorem tum disertissimum, magistrum habuit, qui fesse dicitur quod per hunc Graecia eloquentiae laude privaretur. Quaestor Siciliam habuit. Aedilis C. Verrem repetundarum damnavit. Praetor Ciliciam latrocinii liberavit. Consul conjuratos capite punivit. Mox invidia P. Clodii, instinctuque Caesaris & Pompeii, quos dominationis suspectos, eadem, qua quondam Sullanos, libertate perstrinxerat, sollicitatis Pisone & Gabinio Consulibus, qui Macedoniam Syriamque provincias in stipendium opera hujus acceperant, in exilium actus: mox, ipso referente Pompeio, rediit, eumque

In Catone Praetorio, De bonis mortis est] Inscríbítur Phaedon. In eum librum exstat Callimachi Epigramam, quod interpretes nondum intellexerunt.

eumque bello civili secutus est. Quo victo, veniam a Caesare ultro accepit: quo interfecto Augustum fovit; Antonium hostem judicavit. Et cum III. viros se fecissent. Caesar, Lepidus, Antoniusque, concordia non aliter visa est inter eos jungi posse, nisi Tullius necaretur; qui immixtis ab Antonio percussoribus, cum forte Formiis quiesceret, imminens exitium corvi auspicio didicit, & fugiens occisus est. Caput ad Antonium relatum.

Marcus Brutus.

Marcus Brutus avunculi Catonis imitator, Athenis philosophiam, Rhodi eloquentiam didicit. Cytheridem mimam cum Antonio & Gallo amavit. Quaestor in Galliam proficisci noluit, quod is bonis omnibus displicebat. Cum Appio Claudio in Cilicia fuit: & cum ille repetundarum accusaretur, ipse ne verbo quidem infamatus est. Civili bello a Catone ex Cilicia retractus, Pompeium secutus est: quo victo, veniam a Caesare accepit, & Proconsul Galliam rexit: tamen cum aliis conjuratis in curia Caesarem occidit. Et ob invidiam veteranorum in Macedoniam missus, ab Augusto in campis Philippicis victus, Stratonem cervicem praebuit.

C. Cassius Longinus.

Caius Cassius Longinus quaestor Crassi in Syria fuit, post cujus caedem, collectis reliquiis, in Syriam rediit. Olacem praefectum regium apud Orontem fluvium superavit. Dein quod coemptis Syriacis mercibus foedissime negotiaretur, Carvota cognominatus est. Trib. Pleb. Caesarem oppugnavit. Bello civili Pompeium secutus classi praefuit: a Caesare veniam accepit, tamen adversus eum conjurationis auctor cum Bruto fuit, & in caede dubitanti cuidam, vel per me, inquit, feri: magnoque exercitu comperato, in Macedonia Bruto conjunctus, in campis Philippicis ab Antonio victus, cum eandem fortunam Bruti putaret, qui Caesarem vicerat, Pandaro liberto jugulum praebuit. Cujus morte audita, Antonius exclamasse dicitur, Vici.

Sextus Pompeius.

Sextus Pompeius in Hispania apud Mundum victus, amisso fratre, reliquis exercitus collectis, Siciliam petiit; ubi ruptis ergastulis mare obsedit. Interceptis com meatibus Italiam vexavit: & cum mari feliciter uteretur, Neptuni se filium confessus est, eumque bobus auratis & equo placavit. Pace facta epulatus in navi cum Antonio & Caesare non invenuste ait, Hae sunt meae carinae: quia Romae in Carinis domum ejus Antonius tenebat. Rupto per eundem Antonium foedere, Sextus ab Augusto per Agrippam navali praelio victus in Asiam fugit, ubi ab Antonianis militibus occisus est.

Marcus Antonius

Marcus Antonius in omnibus expeditionibus Julio Caesari comes, Lupercalibus diadema ei imponere tentavit: mortuo divinos honores decrevit. Augustum perfidiose tractavit: a quo apud Mutinam victus, Perusii fame domitus, in Galliam fugit: ibi Lepidum sibi collegam adjunxit: Brutum, exercitu ejus corrupto, occidit. Reparatis viribus in Italiam regressus, cum Caesare in gratiam rediit. Triumvir factus proscriptionem a Lucio Caesare avunculo suo coepit. In Syriam missus bellum Parthis intulit: a quibus victus, vix tertiam partem de quindecim legionibus in Aegyptum perduxit: ibi Cleopatrae amore devinctus, in Aetiaci littore ab Augusto victus est. In Alexandriam regressus, cum habitu regio in solio regali sedisset, necem sibi concivit.

Cleo-

In Sexto Pompeio Neptuni se filium] Unde & Neptunius ab Horatio dicitur per derisum.

Confessus est] Id est, palam professus est.

In Carinis] Regio urbis Romana erat inter lautissimas, unde Virg. Lautis mugire Carinis.

In Marco Antonio, Perusii fame domitus] Hinc aliquid excidit; neque hoc stare potest. Qui historiam veterem norunt, sciunt quod velim.

Cleopatra regina.

Cleopatra Ptolemaei regis Ægyptiorum filia, a fratre suo Ptolemaeo eodemque marito, quem fraudare regno voluerat, pulsa, ad Caesarem bello civili in Alexandriam venit: ab eo specie sua & concubitu, regnum Ptolemaei & necem impetravit. Haec tantae libidinis fuit, ut saepe proffiterit; tantae pulchritudinis, ut multi noctem illius morte emerint. Postea Antonio juncta, cum eo victa, cum se illi inferias ferre simularet, in Mausoleo ejus, admotis aspidibus, periit.

F I N I S.

~~Hugh Scott is my~~

~~Dear lovely~~

in the world

Hugh Scott

is the Dear

Hugh Scott is my
Dear lovely

